

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

OBOR: HISTORIE A ČÍNSKÁ FILOLOGIE

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

BC. ADAM CABIŠ

RAKOUSKO-UHERSKO A ČÍNA

DIPLOMATICKÉ VZTAHY DVOU CÍSAŘSTVÍ V LETECH 1896–1911

VEDOUCÍ MAGISTERSKÉ PRÁCE: PHDR. MICHAEL VIKTOŘÍK, PH.D.

OLMOUC 2012

Prohlášení

Já, Bc. Adam Cabiš, prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma *Rakousko-Uhersko a Čína - Diplomatické vztahy dvou císařství v letech 1896–1911* vypracoval samostatně a použil jsem pouze uvedené podkladové materiály a literaturu.

V Olomouci dne _____

_____
Podpis

Poděkování

Děkuji PhDr. Michaelu Viktoříkovi, PhD., za vedení mé práce, pomoc při vyhledávání pramenů i prohloubení mého zájmu o historii. Rovněž děkuji Mgr. Jitce Kohoutové za pomoc při získání stipendia pro pobyt v zahraničí, bez něhož by tato práce nemohla být realizována a Doc. M. A. Lucii Olivové, PhD., za doporučení vhodné odborné literatury. Poděkování patří i mým blízkým za podporu a trpělivost.

Obsah

Úvod	6
1. V předvečer bouře - Rakousko-Uhersko v Číně v letech 1896–1900	17
1. 1. Zřízení velvyslanectví Rakousko-Uherska v Pekingu	17
1. 2. Čínština v rakousko-uherských diplomatických službách	22
1. 3. Kroky Rakousko-Uherska k získání vlastní sféry vlivu na čínském teritoriu	27
2. Ve víru války - Rakousko-Uhersko a jeho podíl na potlačení Boxerského povstání r. 1900.....	29
2. 1. Cizinci v Číně a hlavní příčiny Boxerského povstání.....	29
2. 2. Cizinci v tradičním čínském myšlení; izolacionismus a xenofobie.....	31
2. 3. Mezinárodní intervence v Číně očima Rakousko-Uherska.....	34
2. 3. 1. Otázka intervence v Číně v rakousko-uherských vládnoucích kruzích	34
2. 3. 2. Postoj rakousko-uherského veřejného mínění k intervenci v Číně.....	37
2. 3. 3. Postoj rakousko-uherských ozbrojených sil k intervenci v Číně.....	38
2. 4. Rakousko-Uhersko ve válečném stavu s Čínou	40
2. 4. 1. Obležení diplomatické čtvrti v Pekingu a role Rakousko-Uherska v její obraně	40
2. 4. 2. Podíl Rakousko-Uherska na mezinárodní intervenci v Číně.....	48
3. Od příměří k míru - Postavení a kroky Rakousko-Uherska v Číně od potlačení boxerského povstání r. 1900 do uzavření mírových smluv r. 1901	54
3. 1. Vojenská přítomnost Rakousko-Uherska v Číně v letech 1900 a 1901.....	54
3. 2. Rakousko-Uhersko a jeho role při mírových jednáních s Čínou.....	57
4. Návrat ke starým pořádkům – Rakousko-uherská politika v Číně od podpisu mírových smluv v r. 1901 do vypuknutí rusko-japonské války r. 1904.....	62
4. 1. Rakousko-uherská diplomacie a její postoj v otázkách návratu čínského císařského dvora do Pekingu	62
4. 2. Podíl Rakousko-Uherska na stabilizaci poměrů v Číně.....	64
5. Soubor o moc – Rusko-japonský konflikt let 1904-1905 očima rakousko-uherského velvyslanectví v Pekingu.....	70
5. 1. Příčiny a průběh mocenského střetu Ruska a Japonska.....	70
5. 2. Reakce Rakousko-Uherska na změny poměrů v Číně v důsledku rusko-japonského konfliktu.....	76
6. Mezi konstitucí a republikou – dění v Číně z pohledu rakousko-uherské diplomacie v l. 1906–1911.....	79

6.1. Pohled Rakousko-Uherska na snahy čínského císařského dvora o modernizaci	79
6. 2. Kroky rakousko-uherské diplomacie v Číně v časech rozvratu čínského císařství.....	83
6. 3. Postoj rakousko-uherské diplomacie k pádu čínského císařství.....	88
Závěr	92
Anotace	94
Seznam pramenů a literatury	95
Resumé.....	101
Přílohy.....	102

Úvod

Rakousko-Uhersko a jeho epocha jsou v současnosti vnímány velmi odlišně a na základě různých historiografických paradigmat je lze hodnotit pozitivně i negativně. Takto rozdílné pohledy lze zaznamenat i v hodnocení dílčích otázek, jakou je postavení Rakousko-Uherska jako globální mocnosti.

Zájem rakousko-uherské zahraniční politiky se soustředil především na Evropu a Dálný východ ležel na její periferii. Tento postoj byl však v souvislosti s čínsko-japonskou válkou a jejími důsledky přehodnocen a od roku 1895 lze pozorovat rostoucí aktivity a ambice Rakousko-Uherska v tomto regionu, především v Číně, která v důsledku prohrané války s dosud přehlíženým Japonskem a vleklé vnitropolitické krize upadala do stále hlubší polokoloniální závislosti na zahraničních mocnostech.

Téma rakousko-uherské přítomnosti v Číně nebylo dosud v české historiografii uceleně zpracováno v rámci samostatné publikace, což spolu s profesním zaměřením autora vedlo k prohloubení zájmu o tuto problematiku. Výsledná práce si klade za cíl prozkoumat pramennou základnu a při rekonstrukci historických událostí vzít v potaz kulturní specifika obou zemí, která silně ovlivňovala utváření vztahů obou států ve vytyčeném časovém rozmezí. Dle názoru autora byl právě akcent na naprostou civilizační odlišnost obou těchto států v předchozí vědecké produkci opomíjen, proto je při rekonstrukci dějinných událostí pokud možno přihlédnuto i k jejich čínskému podání a chápání.

Problematické politické postavení Rakousko-Uherska v Číně, na kterém se podíleli i osobnosti českého původu, se touto prací dostává prvního širšího zpracování v českém jazyce. Rovněž autorův přístup k primárním zdrojům je svým pojetím odlišný, neboť se snaží interpretovat obsah primárních pramenů jak pomocí výsledků dosavadního historického výzkumu, tak pomocí výsledků dosavadního výzkumu vědních oborů sinologie a kulturní antropologie.

Rozsah práce je tématicky omezen na politické dění v rámci mezinárodních vztahů Rakousko-Uherska a Číny jednak proto, že vztahy obou států se v popisované době odehrávaly majoritně v této rovině, a jednak proto, že pramenná základna umožňující rekonstruovat tyto vztahy je soustředěna v rámci jedné instituce. Rozsah práce je omezen rovněž časově,

neboť cílem práce je rekonstruovat politické vztahy Rakousko-Uherska a Číny v její imperiální podobě, tedy od oficiálního navázání diplomatických styků Rakousko-Uherska s Čínským dvorem, až do zániku instituce císařství v Číně.

Hospodářská rovina vztahů Rakousko-Uherska a Číny je v práci zmíněna jen okrajově. Podle dosavadních výsledků bádání autora nabyly hospodářské styky obou zemí na intenzitě až v době následující rozpad čínského císařství. Analýza archivních fondů týkajících se této problematiky by však mohla být jedním ze směrů, kterým by se mohlo další bádání na toto téma ubírat.

Podobně stručně je v práci zmíněna i reflexe událostí v Číně rakousko-uherským tiskem. Podle výsledků autorova bádání nemělo rakousko-uherské veřejné mínění velký vliv na postoj vládnoucích kruhů k dění v Číně, která navíc do povědomí veřejnosti vstupovala prostřednictvím tisku jen málo. Reflexe prostoru Dálného východu rakousko-uherským tiskem byla již okrajově zmíněna v rámci výsledků projektu studentské grantové soutěže FF UP *Mediální obraz Dálného Východu v československém tisku* (číslo projektu: FF_2012_020), na kterém se podílel i autor této práce. Rekonstrukce mediálního obrazu Číny v rakousko-uherském tisku by mohla být dalším námětem pro pokračování v badatelské činnosti na toto téma.

Struktura práce je přísně chronologická. Tento postup umožňuje znázornit a uvést do souvztažnosti jednotlivé události. Kapitoly jsou pak rozčleněny s ohledem na významné milníky ve vztazích Rakousko-Uherska s Čínou, případně na dění v Číně, respektive na Dálném východě.

První kapitola, *V předvečer bouře - Rakousko-Uhersko v Číně v letech 1896–1900*, slouží jako obecný úvod do problematiky. Vzhledem k charakteru této kapitoly bylo při jejím sestavování použito menší množství primárních zdrojů.

Druhá kapitola, *Ve víru války - Rakousko-Uhersko a jeho podíl na potlačení Boxerského povstání r. 1900*, pojednává o válečných zvratech, které v budoucnu determinovaly vyjednávací pozici Rakousko-Uherska v Číně. Samotné vojenské intervenci z pohledu Rakousko-Uherska se detailně věnuje publikace LEHNER, Georg – LEHNER, Monika: *Österreich-Ungarn und der „Boxersaufstand“ in China*. Proto je tato kapitola zaměřena především na zasazení boje rakousko-uherských námořníků do širšího kontextu vojenské intervence, na důsledky vyvolané tímto konfliktem a způsob, jakým se následně promítly

do vztahů obou zemí. Na rozdíl od předchozího bádání se autor snažil rovněž věnovat co možná největší pozornost souvisejícímu dění na čínské straně.

Třetí kapitola, *Od příměří k míru - Postavení a kroky Rakousko-Uherska v Číně od potlačení boxerského povstání r. 1900 do uzavření mírových smluv r. 1901*, rekonstruuje dění, které až do r. 1918 přisoudilo Rakousko-Uhersku jeho roli a jeho postavení jako velmoci na čínském teritoriu.

Čtvrtá kapitola, *Návrat ke starým pořádkům – Rakousko-uherská politika v Číně od podpisu mírových smluv v r. 1901 do vypuknutí rusko-japonské války r. 1904*, pojednává o podílu Rakousko-Uherska a pokusu návrat ke *statu quo* před r. 1900.

Pátá kapitola, *Souboj o moc – Rusko-japonský konflikt let 1904-1905 očima rakousko-uherského velvyslanectví v Pekingu*, stručně pojednává o konfliktu, jehož výsledek měl celosvětový význam. Toto vojenské střetnutí navíc po všech stránkách ovlivnilo dění v Číně, na jejímž území se odehrávalo, nebylo jej tedy možné opomenout.

Šestá kapitola, *Mezi konstitucí a republikou – dění v Číně z pohledu rakousko-uherské diplomacie v l. 1906–1911*, je zaměřena zejména na způsob, jakým Rakousko-Uhersko vnímalo pozvolný rozpad imperiální Číny, zvraty na čínském císařském dvoře a jeho snahy o modernizaci země.

Vyhlášení abdikace čínského císařského dvora představuje jak konec čínského císařství, tak konec této práce, neboť cílem autora bylo z historického, sinologického a částečně i antropologického hlediska rekonstruovat politické vztahy Rakousko-Uherska a imperiální Číny a následně je vyhodnotit, charakterizovat a v ucelené podobě prezentovat českému čtenáři spolu s doprovodným komentářem k historickým fenoménům či termínům, jejichž význam již v současnosti upadá v zapomnění, především jedná-li se o čínské reálie.

Výzkum fenoménu Rakousko-Uherska v Číně obnáší určitá úskalí. Jedním ze zásadních jsou jazykové bariéry, k jejichž překonávání bylo třeba zvolit jednotný postup.

Německý jazyk většiny archiválií rakousko-uherské proveniencie je poněkud hůře srozumitelný především z důvodů dnes již archaické větné konstrukce a dnes rovněž archaické slovní zásoby neněmeckého původu. V textu jsou všechny německé názvy, s výjimkou toponym a antroponym, pro něž existuje ustálený český ekvivalent, uvedeny v originále a případně upraveny v souladu se současnou německou normativní gramatikou.

Čínský jazyk drtivé většiny úředních dokumentů sepsaných před rokem 1912 je téměř nesrozumitelný i současným rodilým mluvčím. Jedná se o wenyán (文言 wényán), archaický dialekt čínštiny zakonzervovaný v dobách dynastie Han (汉 Hàn), tedy v letech 206 př. n. l. – 220 n. l. Z důvodu mnohem dynamičtějšího vývoje čínštiny v porovnání s jazyky evropskými měl wenyán na počátku 20. století již pouze psanou formu a pro svou komplikovanost byl užíván výhradně v úředním styku a jako prostředek uměleckého vyjádření osob, které absolvovaly klasické konfuciánské vzdělání.

S problematikou wenyanu se nepotýkají jen současní historikové zaměřeni na čínské dějiny, respektive na dějiny Dálného východu, ale jistě ji museli reflektovat i rakousko-uherští konzulární pracovníci akreditovaní v Číně.

Veškerá čínská lexika jsou nejprve uvedena ve standardní čínské transkripci, Hanyu pinyin (汉语拼音 Hànyǔ pīnyīn) a následně je v závorce uveden jejich zápis ve zjednodušených čínských znacích doplněných standardní čínskou transkripcí včetně tónových značek.

Jedinou výjimku tvoří citace obsažené v poznámkovém aparátu, kde jsou jména čínských autorů konkrétních děl uvedena v podobě, do které byly transkribovány v rámci vydání příslušného titulu. Zejména ve starší anglofonní produkci se často používala transkripce označovaná jako Wade-Giles, v čínštině Weituoma pinyin (威妥玛拼音 Wēituōmǎ pīnyīn). Tato transkripce byla v anglofonním světě používána běžně ještě v 90. letech 20. století, v současnosti je vytlačována standardní čínskou transkripcí Hanyu pinyin.

Originální čínská toponyma, pro něž existuje ustálený český ekvivalent, nejsou uvedena. Namísto nich je použit přímo český ekvivalent. Současná čínská toponyma jsou uvedena v prepisu ve standardní čínské transkripci Hanyu pinyin a bez následného zápisu ve zjednodušených čínských znacích, absence tónových značek u toponym je v souladu s čínskou geografickou normou, která je v tomto ohledu respektována i v ČR.

Protože v letech 1896–1911 prakticky neexistovala mezinárodně akceptovaná norma pro transkripci čínštiny do evropských jazyků, je čistě na základě dochovaných archiválií komplikované rekonstruovat název institucí, lokalit a především osobních jmen. V případech, kdy je rekonstrukce pouze hypotetická, je název nejprve uveden v originální podobě kurzívou a následně v závorce jeho hypotetický zápis ve zjednodušených čínských znacích doplněný standardní čínskou transkripcí včetně tónových značek. Nelze-li název rekonstruovat ani hypoteticky, je ve sporném znakovém poli, respektive místě sporné slabiky, užitý pouze otazník.

V případě japonských lexik je použita standardní japonská transkripce včetně diakritiky, má-li distinktivní význam.

V případě ruských lexik je použita standardní česká transkripce.

Diskutabilní je rovněž míra přesnosti překladu názvů některých institucí a relativně zavádějící označení určitých institucí, skupin, osob atd. Následující abecední výčet termínů objasňuje, proč je v práci upřednostněn daný termín na úkor jiného.

- Boxeři Pro zpřehlednění je použit tento jednotný termín zastupující povstalce či rebely, kteří byli strůjci nepokojů v r. 1900. Shodně jej používá většina odborné literatury i některé prameny, neboť překlad názvu hnutí z čínského jazyka je vzhledem k specifické tvorbě slov v čínštině značně problematický a ve stylizovaném textu použitelný jen s velkým sebezapřením.
- C. a k. ministerstvo císařského a královského domu a zahraničních věcí Blíže heslo *Ministerstvo zahraničí*.
- Cizí velmoci Neutrální označení pro státy pokoušející se s různým úspěchem na území Číny naplňovat vlastní imperiální ambice. Označení „evropské mocnosti“ je zavádějící, neboť nezahrnuje USA. Podobně označení „západní mocnosti“ nezahrnuje Japonsko.
V čínských pramenech se v této souvislosti objevuje rovněž termín volně přeložitelný jako „osm velmocí“ (八国 bā guó), který rovněž není zcela vyhovující, neboť nezahrnuje státy, které se nepodílely vojensky na potlačení Boxerského povstání, ale poté se účastnily mírových jednání.
- Cizinci Neutrální označení pro veškeré osoby nečínského původu v Číně. Označení „Evropané“ je zavádějící, neboť nezahrnuje např. státní příslušníky USA či Japonska.
- Guvernér Neutrální označení pro úřad nazývaný v čínštině zongdu (总督 zōngdū). Tato instituce v sobě spojovala moc soudní, výkonnou a do jisté míry i zákonodárnou a to na území jedné z osmi provincií, na které se Čína doby dynastie Qing (1644–1919) dělila. Západní odborná literatura - zejména

anglofonní - používá ještě termín „vicekrál“, který ale není korektní, neboť tato instituce odvíjela svou moc od císařského majestátu.

Konsulární akademie Pro zpřehlednění je použit tento jednotný termín. Na konci 19. a na počátku 20. stol. byla tato instituce několikrát reorganizována, čímž se pozměnil i její název. Orientální akademie, kde bylo akreditováno i studium čínštiny pro potřeby rakousko-uherské diplomacie, byla včleněna do této instituce.

Ministerstvo zahraničí Pro zpřehlednění je použit tento jednotný termín zastupující instituci C. a k. ministerstva císařského a královského domu a zahraničních věcí.

Orientální akademie Blíže heslo *Konzulární akademie*

Velvyslanectví V pramenech užívaný termín „die Gesandtschaft“ je překládán jako „velvyslanectví“, aby odpovídal současnému diplomatickému jazyku. Druhý možný překlad „legace“ nevystihuje zcela podstatu této instituce.

Dalším úskalím výzkumu tohoto tématu je dostupnost pramenů úřední provenience. Naprostá většina využitelného materiálu se nachází ve fondech Rakouského státního archivu (Österreichisches Staatsarchiv in Wien, dále jen ÖStA). Z časových i finančních důvodů zvolil autor k probádání a využití ve své práci pouze archiválie vztahující se k činnosti c. (a) k. velvyslanectví v Pekingu, deponované v pobočce Haus- Hof- und Staatsarchiv (dále jen HHStA).

Uvedené archiválie byly autorem vybrány jako stěžejní pro rekonstrukci činnosti a chodu zastupitelských úřadů Rakousko-Uherska v Číně. Z důvodu centralizace a subordinace tehdejší diplomatické administrativy se podstatnější záležitosti vždy konzultovaly s nadřízenou institucí. Proto mimořádné události spadající teritoriálně do jurisdikce lokálního konzulátu, respektive generálního konzulátu, byly vždy diskutovány s velvyslanectvím.

Bádání v archivech poněkud usnadňuje skutečnost, že krom běžné agendy spojené s chodem instituce měli rakousko-uhersští diplomaté za povinnost rovněž zasílat v pravidelných intervalech hlášení o posledním vývoji v zemi svého působení. To současnému badateli pomáhá zorientovat se ve složité situaci multilaterálních diplomatických vztahů.

Archivní fondy dislokované na území ČR představují vesměs velmi stručné dokumenty obchodně informativního charakteru úřední provenience, které byly platné a tudíž rozšiřované v rámci celého Rakousko-Uherska. Vzhledem k možnostem autora byly probádány fondy

Zemského archivu v Opavě - pobožce Olomouci, které v souvislosti s Čínou obsahují převážně informace obchodního, hospodářského a ekonomického charakteru, např. informace o celních tarifech. Pro svou malou vypovídací hodnotu vzhledem ke zvolenému tématu práce nebyly použity.

Jinou kategorií pramenů oficiální provenience tvoří dobový tisk, který sloužil jako primární zdroj informací při rekonstrukci veřejného mínění v Rakousko-Uhersku. Periodikum *Neue Freie Presse* bylo vybráno pro svůj dobově liberální charakter a z periodik podobného charakteru vycházelo nejvyšším nákladem. Probádaná periodika *Militär-Zeitung* a *Armee-Zeitung* naopak prezentují názory konzervativní části rakousko-uherské čtenářské obce, která pravidelně sledovala světové politické dění.

Jinou kategorií tvoří primární prameny civilní provenience, tedy sebraná korespondence a deníky, které jsou mnohem více subjektivní a umožňují lépe pochopit socio-kulturní klima přelomu 19. a 20. století v tak exotickém mikroregionu, jakým byly právě zahraniční koncese v Číně.

Pramen WINTERHALDER, Theodor Ritter von: *Kämpfe in China. Die Wirren und die Beteiligung von Österreich-Ungarns Seemacht an ihrer Niederwerfung in den Jahren 1900–1901*, což jsou vzpomínky rakousko-uherského občana, který osobně prožil obležení pekingské diplomatické čtvrti rebely v průběhu Boxerského povstání roku 1900, se ukázal jako velmi cenný, neboť krom detailního popisu všech ozbrojených akcí roku 1900 velmi podrobně analyzuje politickou situaci v Číně r. 1900 pohledem imperialisticky smýšlejícího Rakušana.

Další německy psaným pramenem této kategorie je např. ROSTHORN, Paula von - PECHMANN, Alexander: *Peking 1900, Paula von Rosthorns Erinnerung an den Boxeraufstand, März bis August 1900*. Z hlediska zkoumaného tématu má pramen rovněž zásadní význam, neboť se jedná o editované paměti manželky významného konzulárního pracovníka dr. Arthura von Rosthorn.

Charakteristicky podobné jsou i prameny přetištěné ve WÜNSCHE, Dietlind. *Feldposte aus China – Wahrnehmungs- und Deutungsmuster deutscher Soldaten zur Zeit des Boxeraufstandes*. Jedná se o komentované sebrání dochované osobní korespondence německých vojáků s cílem určit společné rysy této korespondence. Pramen byl autorem použit na základě hypotézy, že charakter německé armády a sociální stratifikace mužstva a důstojnického sboru byl v armádě německé a rakousko-uherské podobný. Sociální a kulturní

zázemí důstojnického sboru bylo rovněž podobné. Proto se autor domnívá, že obecné charakteristické rysy platné pro jednu skupinu budou principiálně platné i pro skupinu druhou.

Pramenem podobného charakteru je také HAM, Claudia: *Mit S. M. S. Zenta in China* jedná se o editovaný deník popisující události boxerského povstání pohledem rakousko-uherského námořníka.

Nabízí se srovnání s pramenem francouzské provenience, LOTI, Pierre: *Poslední dny Pekingu*. Autor je dnes znám jako romanopisec, ale v pozici námořního důstojníka se v řadách mezinárodního intervenčního vojenského sboru skutečně zúčastnil dobytí Pekingu a způsobem blízkým beletrii celé tažení popsal.

Dochovaly se i prameny neúředního charakteru s vazbou na český prostor. Ač se přímo nedotýká vytyčeného tématu, autor považuje za nezbytné uvést tiskem vydaný pramen SLAVÍČEK, Karel. *Listy z Číny do vlasti a jiná korespondence s evropskými hvězdáři*. Korespondence je sice datována do rozmezí let 1716 – 1735, ale jedná o natolik unikátní a nadčasový pramen, že jej nelze opomenout. Slouží zejména lepšímu pochopení prostředí čínského císařského dvora, jehož atmosféra se za dobu bezmála dvou staletí změnila jen minimálně.

Za prameny neúředního charakteru lze označit i deníky českých námořníků plavících se do Číny. Prvním, z tiskem vydaných pramenů, jsou paměti HEROLDOVÁ, Helena: *Jitřenka pluje na východ*. Jde o deník českého námořníka Václava Stejskala z plavby S. M. S. Aurora na Dálný východ v letech 1866 – 1888. Zachycuje zejména kulturní specifika jiných národů a prostoru Číny se nevěnuje majoritně.

Opět lze srovnat s dalším pramenem civilní provenience ŠKÁBA, Jaroslav: *Boxeři v Šanghaj*. V porovnání s přísně chronologickým a maximálně stručným deníkem Václava Stejskala jsou paměti Jaroslava Škáby psány mnohem subjektivněji a velmi osobitým způsobem. Vydání z roku 2005 s doslovem PaedDr. Jindřicha Marka předcházela ještě vydání z let 1938 a 1970. Hodnota pramene spočívá hlavně v možnosti detailně rekonstruovat všední život prostého námořníka rakousko-uherského námořnictva, jehož pohled vrhá na údaje obsažené v pramenech úřední provenience zcela jiné světlo.

Určitá úskalí představuje i výzkum sekundárních zdrojů. Většina odborné literární produkce je psána v německém jazyce a dosud nebyla tiskem vydána, jedná se zejména o magisterské, respektive disertační práce vzniklé na půdě Vídeňské univerzity.

Na prvním místě je třeba uvést publikační činnost Doc. George Lehnera a PhDr. Moniky Lehner, předních rakouských historiků a zároveň sinologů, kteří svůj výzkum cele zaměřili na otázku Rakouska, respektive Rakousko-Uherska, ve vztahu k Číně. Jejich díla představují stěžejní studijní materiál pro hlubší uvedení do této problematiky. Ve svých pracích využívají v naprosté většině prameny soustředěné ve fondech rakouských archivů a německy psanou literaturu.

Jako dalšího je třeba uvést JUDr. Gerda Kaminiského, rakouského sinologa a právníka, který se dlouhodobě zabývá dějinami moderní Číny ve vztahu k zahraničí, především Rakousku. Vzhledem k tématu této práce jsou z hlediska badatele nejdůležitější KAMINSKI, G. *Der Boxersaufstand – entlarvter Mythos*. Je autorem také řady antropologických studií na téma nejrůznějších čínských kulturních fenoménů.

Zbylí autoři věnující se tomuto tématu se jím zabývali pouze dílčím způsobem či v rámci tématicky omezeného výzkumu. Tématem hospodářské roviny vztahů Rakousko-Uherska a Číny se ve své práci zabývá HEISE, Georg-Ludwig. *Beiträge zu den Wirtschaftsbeziehungen zwischen Österreich-Ungarn und China (1860–1914)*. K dějinám jednotlivých rakousko-uherských konzulátů či koncesí např. HÖRTLER, Günter. *Die österreichisch-ungarische Konzession in Tianjin*.

Pozici Rakousko-Uherska v Číně se částečně věnují i rakouští námořní historikové. Působení c. (a) k. válečného námořnictva na Dálném východě se v rámci svých prací částečně dotýkají Karl Gruber (GRUBER, Karl: *Seemacht unter rot weiß roter Flagge*) a Renate Basch-Ritter (BASCH-RITTER, Renate: *Österreich auf allen Meeren, Geschichte der k. (u) k. Kriegsmarine von 1382 bis 1918*)

Nelze také ignorovat roli rakousko-uherského obchodního loďstva reprezentovaného přepravní společností Österreichischer Lloyd a jejími aktivitami ve vodách Dálného východu, více k dějinám této společnosti předkládá např.: WINKLER, Dieter - PAWLIK, Georg: *Die Dampfschiffahrtsgesellschaft Österreichischer Lloyd 1836–1918*.

Ve vztahu Rakousko-Uherska k Číně nelze opomenout ani vznik a vývoj rakousko-uherské orientalistiky, respektive sinologie, neboť i ta částečně formovala vztahy obou zemí. O ranných dějinách tohoto oboru nejuceleněji pojednává publikace RATHKOLB, Oliver. *250 Jahre, Von der Orientalischen zur Diplomatischen Akademie in Wien*. Objem anglicky psaných sekundárních zdrojů je ve srovnání s německými nesrovnatelně větší, ale tyto zdroje nejsou majoritně zaměřeny na zkoumané téma. Anglofonní sekundární zdroje pojednávají o problematice pro potřeby tohoto výzkumu příliš obecně, jsou zaměřeny na roli anglofonních velmocí v Číně, nebo se podrobněji zabývají především čínskými dějinami.

Na základě doporučení doc. Lucie Olivové byla pro potřeby orientace v historických událostech na čínské straně zvolena publikační řada *Cambridge History of China*, konkrétně *Late Ch'ing 1800-1911 svazek 10* a *Late Ch'ing 1800-1911 svazek 11*. Jedná se o dílo předních světových historiků - sinologů editované na tomto vědeckém poli proslulým Johnem Fairbankem. Studium díla poněkud ztěžuje systém použité transkripce *Wade-Giles*.

Existují i sekundární zdroje českého původu. Problematikou dějin Číny ve vztahu k českým zemím se podrobně zabývaly zejména sinoložky PhDr. Ivana Bakešová (např.: BAKEŠOVÁ, Ivana: *Československo - Čína 1918–1949*) a PhDr. Ľubica Obuchová (např.: OBUCHOVÁ, Ľubica. *Kmotr c. a k. sinologie Josef Haas*).

Prve zmiňovaná autorka Ivana Bakešová se problematikou působení Rakouska-Uherska v Číně zabývá v rámci své publikační činnosti jen okrajově. Její zájem je soustředěn především na moderní dějiny Číny a moderní dějiny Číny ve vztahu k Československu. Podobně se Ľubica Obuchová věnuje tomuto tématu jen marginálně. Jejím zaměřením je kulturní antropologie Číny, především kulturní antropologie čínských národnostních menšin.

Z českých historiků se otázkou Dálného východu zabývají především prof. Aleš Skřivan st. a doc. Ing. Aleš Skřivan ml. Prof. Skřivan st. se majoritně zabývá zahraniční politikou (budoucích) centrálních mocností a moderními dějinami Dálného východu. (např.: SKŘIVAN, Aleš: *Die Politik der Großmächte im Fernen Osten in den 90. Jahren des 19. Jahrhunderts*). Autor by rád touto cestou poděkoval Prof. Skřivanovi st. za poskytnuté informace o současných badatelských záměrech blízkých tématu této práce.

Doc. Ing. Skřivan se rovněž zabývá moderními dějinami, zejména hospodářskými. Velmi hodnotným sekundárním zdrojem k problematice působení Rakousko-Uherska v Číně je jeho práce SKŘIVAN, Aleš ml.: *Československý vývoz do Číny 1918–1992*, jejíž první kapitola se zabývá analýzou hospodářských vztahů Rakousko-Uherska a Číny, které se staly po roce 1918 základem nově budovaných vztahů mezi nástupnickým Československem a Čínskou republikou (podobně též SKŘIVAN, Aleš Jr: *Austro-Hungarin Export to China*.). V době volby badatelského záměru této práce se doc. Ing. Skřivan ml. zabýval touto tematikou jen marginálně a plně se jí začal věnovat, až později. V současnosti se doc. Skřivan ml. věnuje tématu blízkému této práci v rámci projektu *Ekonomické a politické zájmy Rakousko-Uherska na Dálném východě (Čína, Japonsko) v letech 1900–1914* uděleného Grantovou agenturou ČR (P 410/11/1634), jehož je řešitelem od 1. ledna 2011, kdy byl projekt zahájen.

Problematikou obchodních vztahů českých zemí a Číny se rovněž zabývala taiwanská historička Lee Chinyun (李今芸, Lǐ Jīnyún). Výsledky jejího výzkumného pobytu v Evropě

byly shrnuty v článku LEE Chinyun: *Obchod mezi Čínou a českými zeměmi koncem rakouského císařství*, který pro tyto účely přeložila doc. Lucie Olivová.

Poslední skupinou sekundárních zdrojů jsou populárně naučné publikace. Vzhledem ke svému charakteru mohou plnit pouze funkci doplňujících zdrojů, ale ani tak je nelze zcela opomenout. Dějinami c. (a) k. válečného námořnictva se zabývá především PaedDr. Jindřich Marek, který krom editační činnosti vzpomínkové literatury (např. výše zmíněný ŠKÁBA, Jaroslav. *Boxeři v Šanghaji*) publikoval i několik monografií, z nichž tématu této práce se dotýká MAREK, Jindřich: *Pod rakouskou vlajkou, čeští námořníci v létech 1900–1918*.

Internetové zdroje byly této práci chápány čistě jako pomocné, sloužící k ověření dat nevědeckého charakteru, jako jsou např. topografické údaje, upřesnění hodnotního označení etc. U osob čínského původu byly internetové zdroje navíc použity ke zjištění životopisných dat, neboť tato se v pramenech ani literatuře dostupné autorovi prakticky nevyskytují. Majoritně byly k těmto účelům použity encyklopedie:

<http://zhidao.baidu.com>

<http://zh.wikipedia.org>

1. V předvečer bouře - Rakousko-Uhersko v Číně v letech 1896–1900

1. 1. Zřízení velvyslanectví Rakousko-Uherska v Peking

V polovině 80. let 19. stol. představovala Čína zaostalý státní útvar uvržený do polokoloniální závislosti na největších imperiálních mocnostech té doby, Velké Británii, Francii, Německu a Rusku, k nimž se ve druhé pol. 19. stol. přidalo i Japonsko.¹

Za počátek velmocenského vzestupu Japonska lze považovat vítězství ve vojenském konfliktu, pro který se vžil termín *první čínsko-japonská válka*. Jádrem tohoto konfliktu byl spor o dominantní vliv v Koreji. Nominálně byla sice Korea samostatným státem, ale po celou svou historii bezprostředně spadala do čínské sféry vlivu a jako taková byla zahrnuta do tributárního systému čínského dvora. Japonsko sice začalo hlouběji ekonomicky a politicky pronikat do Koreje až v poslední čtvrtině 19. stol., ale bezprostředně před vypuknutím konfliktu s Čínou, roku 1894, představovalo 90 % korejského zahraničního obchodu.

Boje v okolí hlavního města Koreje, Soulu, se rozhořely na přelomu července a srpna roku 1894 a pro Čínu se situace na bojištích na souši i na moři od počátku vyvíjela nepříznivě. Na počátku roku 1895 hrozilo dobytí dvorského sídelního města Peking, a proto čínská strana zahájila mírová jednání.²

Na základě tzv. *Shimonosecké mírové smlouvy* designované markýzem Li Hongzhang³ a hrabětem Itō Hirobumi⁴ byla Čína donucena:

- uznat úplnou nezávislost Koreje a spolu s tím se zřící vyplácení korejského tributu a vykonávání všech ceremoniálů s tím souvisejících;
- zřící se ve prospěch Japonska ostrova Taiwanu, východní části poloostrova Liaodong a souostroví Penghu, na kterých měly být Japonsku postoupeny veškeré fortifikace, zbraně, jakož i zbylý majetek dosud vlastněný čínským císařstvím;
- vyplatit Japonsku válečné reparační ve výši 200 000 000 Hgt;⁵

¹ Bakešová, I. *Čína ve XX. století, díl I.* s. 5-10.

² Skřivan, A. st. *Politika velmocí a Boxerské povstání v Číně.* s. 74-77.

³ Li Hongzhang (李鴻章, Lǐ Hóngzhāng) *15. 2. 1823 †7. 11. 1901; vícekrát provincie Zhili (直隸, Zhíli, do r. 1928 provincie zahrnující teritorium zhruba dnešní SV Číny); jedna z nejvlivnějších politických osobností Číny na konci 19. stol.

⁴ Itō Hirobumi *16. 10. 1841 †26. 10. 1909; r. 1895 zastával již druhé funkční období na postu premiéra Japonska.

⁵ Hgt = haiguan tael, v Číně se do sklonku císařství jako platidlo používaly stříbrné slitky, v anglickém jazyce označované jako *tael*. Jejich hmotnost však nebyla nikdy během císařství sjednocena, a proto se pro potřeby celního úřadu a mezinárodního obchodu užívala konvenční jednotka *haiguan tael* (海

- otevřít japonskému kapitálu několik přístavů na východním pobřeží Číny a přiznat Japonsku všechny výsady ekonomicko-politického charakteru dosud přiznané zbylým zahraničním velmocím – tzv. *doložku nejvyšších výhod*.⁶

Vítězství Japonska nad Čínou znamenalo posílení jeho prestiže v mezinárodních diplomatických kruzích a zároveň znamenalo počátek několik desetiletí trvajícího imperialistického soupeření v prostoru východní Asie. Ve snaze splatit válečné reparace se Čína těžce zadlužila a její evropští věřitelé – ekonomiky Velké Británie, Německa a Francie – se začali ještě výrazněji ekonomicky a politicky angažovat na čínském teritoriu. To vedlo k vojenskému obsazování či alespoň nárokování sfér vlivu jednotlivými mocnostmi.

Jednalo se o strategicky situované přístavy, koncese na vybudování železničních tratí, koncese pro těžbu surovin či přímo deklarování celých provincií za sféry vlivu jednotlivých velmocí.⁷ Čína představovala atraktivní teritorium pro koloniální expanzi a tento fakt si uvědomovaly i politické špičky Rakousko-Uherska.

Od prvního navázání oficiálních diplomatických a obchodních styků mezi Čínou a Rakousko-Uherskem roku 1869 se jejich úroveň nijak zásadně nezměnila. Na území Číny, konkrétně v Šanghaji, se nacházel relativně skromně financovaný c. (a) k. konzulát, přičemž jeho nadřízenou institucí bylo velvyslanectví v Tokiu zřízené roku 1883, zastupující rakousko-uherské zájmy zároveň v Číně i Japonsku. Tento stav věcí však z důvodu vzájemného antagonismu Číny a Japonska nevyhovoval ani jedné z obou zemí.

Již před čínsko-japonskou válkou upozorňoval roku 1893 hrabě Heinrich Coudenhove-Kalergi působící v té době na c. (a) k. velvyslanectví v Tokiu na nutnost zřídit samostatný zastupitelský úřad pro Čínu s poukazem na to, že v Tokiu panuje jen velmi povrchní znalost čínských poměrů a nepřítomnost adekvátního zastoupení Rakouska-Uherska přímo v Číně jej poškozuje v očích čínských hodnostářů. Tato hlášení do Vídně však zůstala bez odezvy.

关 hǎiguān – celnice). Čínská terminologie tuto jednotku označuje vágně liang (两 liǎng), případně yinliang (银两 yínliǎng) – stříbrný liang [do češtiny se většinou nepřekládá, pozn. autora]. Váha tohoto slitku v závislosti na regionu kolísala v rozmezí 30 - 40 g (LEE Chinyun. *Obchod mezi Čínou a českými zeměmi koncem rakouského císařství*. s. 71.)

*Aleš Skřivan chybně uvádí výši válečné reparace určené Shimonoseckou smlouvou jako 300 000 000 taelů. Tato suma je ovšem platná pouze po přepočtu na tehdejší japonské jeny (srovnání: Skřivan, A. st. *Politika velmocí a Boxerské povstání v Číně*. s. 74-77)*

⁶ Reischauer, E. O. Craig, A. M.: *Dějiny Japonska*. s. 184-185.

⁷ Fairbank, J. K.: *Dějiny Číny*. s. 254-255.

Obrat v dosavadní politice Rakousko-Uherska na Dálném východě učinil až roku 1895 nově nastoupivší ministr zahraničí, hrabě Agenor Goluchowski (*25. 3. 1849 †28. 3. 1921), který mimo jiné prosazoval i zesílení vazeb na tento region.⁸

Až v důsledku koloniálního soupeření ostatních mocností o čínské teritorium a ve snaze na tomto dělení participovat bylo v říšské radě rozhodnuto o zřízení nového velvyslanectví při čínském císařském dvoře v Pekingiu.

Císař František Josef I. toto rozhodnutí ratifikoval 23. července 1896, čímž vznikla nutnost v krátké době jmenovat adekvátní osobu na post rakousko-uherského vyslance u čínského císařského dvora. Původně navržený rytíř Carl von Boleslawski však v průběhu léta roku 1896 zemřel a post v konečném důsledku obsadil baron Moriz Czikan von Wahlborn.

Samotným zřízením rezidence, která by odpovídala prestiži velvyslance Rakousko-Uherska, bylo pověřeno c. (a) k. velvyslanectví v Tokiu. Již na počátku roku 1896, při svém pobytu v Pekingiu, hledal hrabě Christoph Wydenbruck, c. (a) k. velvyslanec v Tokiu, adekvátní lokalitu pro budoucí rezidenci. Jako poradce mu byl přidělen dr. Arthur von Rosthorn, který až donedávna působil jako úředník čínského celního úřadu.

Po odjezdu hraběte Wydenbrucka zpět do Tokia byl dr. von Rosthorn nucen veškeré povinnosti související se vznikem budovy nového zastupitelského úřadu vykonávat sám. Nejprve bylo nutno najít adekvátní pozemek pro velkoryse projektovanou budovu velvyslanectví, v potaz musela být vzata jak jeho rozloha, tak i lokalita.

Vyhovující parcelu se podařilo zakoupit 20. března 1897 za cenu 21 487 Hgt, což představovalo sumu tehdejších £ 3 225.⁹ Půlroční prodlevu bylo třeba v pravidelných hlášeních do Vídně vysvětlit. Dle dr. von Rosthorna bylo zpoždění nejvíce zapříčiněno Zongli yamen (总理衙门 Zōnglǐ Yámen), obdobou čínského ministerstva zahraničí, které nejprve muselo potvrdit všechny dokumenty související s koupí stavební parcely.¹⁰ Obtíže spojené s jednáním s touto institucí byly pro člověka neznalého čínských reálií pravděpodobně nepřekonatelné. Úřední hodnost odpovídající, velmi volně, euro-americkému postu ministra byla v imperiální Číně více či méně čestnou záležitostí a udělovala se zasloužilým hodnostářům, kteří již byli prakticky na odpočinku. Navíc tradiční pluralita centrálních úřadů imperiální Číny znemožňovala jednání mimo jiné i proto, že nikdo z četných reprezentantů

---

⁸ Lehner, G. *Beiträge zur Geschichte der k. (u.) k. Konsularvertretungen in China*. s. 268-271.

⁹ Pro srovnání: v téže době (1895–1900) činil měsíční žold poručíka britského 4. husarského pluku £ 65. LEWIS, B. R. *Churchill*. Praha, Ottovo nakladatelství, 2007. s. 34.

¹⁰ Lehner, M. *Die Errichtung des k. u. k. Gesandtschaftspalais in Beijing 1896-1900*. s. 125-131.

úřadu se jednak necítil oprávněn v kterékoliv záležitosti svého úřadu postupovat samostatně a bez příkazu čínského císařského dvora a už vůbec ne zodpovědný za chod celé instituce.¹¹

Poté, co byla parcela zakoupena, bylo rozhodnuto ještě před započítím stavby samotné obehnat celý pozemek zdí, především za účelem zamezení krádeží ze strany čínského obyvatelstva. Proporce zdi – mocnost 1,3 m a výška 3,8 m - však odpovídají spíše obranné funkci.

Už od počátku přípravných prací provázely stavbu c. (a) k. velvyslanectví v Pekingu potíže, které vedly k navýšení jeho odhadované ceny a k soustavnému posunování termínu dokončení. Navýšení bylo způsobeno růstem cen stavebního materiálu a jeho dopravy na místo určení,¹² oproti tomu opožďování za termíny dokončení jednotlivých etap souviselo se stavební sezónou v severní a severovýchodní Číně, kde v zimě nebylo možno kvůli extrémně nízkým teplotám stavět jinak než technikou *suché stavby*¹³ a v průběhu vrcholícího léta také, a to kvůli sezónním deštům.¹⁴

Potíže s dokončením stavby přerostly do takových rozměrů, že do Pekingu mezitím přišedší baron Czikkann byl nucen uvažovat o dočasném přesunu velvyslanectví do Šanghaje nebo do nedalekého města Tianjin (天津 Tiānjīn). Od těchto úvah však bylo nakonec upuštěno a baron Czikkann se ze svého provizorního sídla v evropském stylu, laskavě poskytnutého generálním inspektorem Imperiálního celního úřadu sirem Robertem Hartem, přestěhoval do ještě nedokončené budovy velvyslanectví na počátku roku 1898. I tento rok byl poznamenán řadou komplikací, jakými byly např. stávka čínských dělníků pracujících ve stavebním průmyslu či vážné onemocnění stavebního dohlázele firmy *Morrison & Gratton*, která byla stavbou velvyslanectví pověřena.

Do finální fáze se tak stavba dostala až na počátku roku 1899. Největší důraz při jejím dokončování byl kladen na reprezentativnost exteriérů i interiérů. Instalaci elektrického osvětlení provedla pekingská pobočka firmy Siemens.¹⁵ Veškerý nábytek a většina vnitřního

---

¹¹ *The Tsung-Li Yamen*. National Geographic, 1. 7. 1900. č. 7. r. 11. s. 290-293.

¹² Lehner, M. *Die Errichtung des k. u. k. Gesandtschaftspalais in Beijing 1896-1900*. s. 132.

Stavební materiál byl z části místní provenience a z části importovaný ze stř. Číny a Evropy, neboť oblast S a SV Číny je tradičně velmi chudá na kvalitní stavební dřevo a kvalitní stavební kámen. Blíže o čínském stavitelství a jeho podmínkách např.: Olivová, L.: *Tradiční čínská architektura*. Praha, Dokořán, 2008. 157 s.

¹³ Suchá stavba – v průběhu stavby nejsou používány tuhnutí porézní pojivové materiály (malta, beton etc.).

¹⁴ Blíže o čínském klimatu např.: Domros, M., Peng Gongbing: *The Climate of China*. Berlin, Spinger-Vaerlag, 1988.

¹⁵ Lehner, M. *Die Errichtung des k. u. k. Gesandtschaftspalais in Beijing 1896-1900*. s. 133-143.

Baron Czikkann rozhodl zavést na svou dobu velmi drahé „elektrické osvětlení ve všech prostorách c. (a) k. velvyslanectví a nahradit tak dosavadní petrolejové osvětlení hlavně z důvodu nespolehlivosti čínských sloužících a s tím spojeného zvýšeného rizika požáru všech budov velvyslanectví.“ [překlad autor]

vybavení byly objednány ve Vídni v luxusním provedení, aby reprezentovaly rakousko-uherský průmysl.

V době odeslání posledního finančního hlášení do Vídně, 16. května 1900, bylo z částky 174 000 rakouských zlatých vyčleněných na stavbu velvyslanectví proinvestováno 167 846 rakouských zlatých. Honosný palác velvyslanectví¹⁶ byl dokončen a zbylá suma byla vyhrazena na kultivaci okolních pozemků, avšak jeho obyvatelé si komfortního zařízení příliš dlouho neužili.

Nepokoje čínského obyvatelstva namířené převážně proti cizincům sílily a postupně přerostly v historický fenomén dnes známý jako *Boxerské povstání*. Areál c. (a) k. velvyslanectví v Pekingu, stojící poněkud stranou komplexu ostatních velvyslanectví, známého jako *Diplomatická čtvrť*, byl nepokoji ohrožen jako jeden z prvních, a proto se jej jeho obyvatelé již 20. června 1900 rozhodli vzdát a dočasně se přesunuli do relativního bezpečí nitra Diplomatické čtvrti. Ještě předtím však spálili archiv velvyslanectví. Honosná budova byla ponechána svému osudu a v noci z 21. na 22. července 1900 vyhořela do základů.¹⁷

---

¹⁶ Příloha 1, 2. „...palác bývalého rakousko-uherského velvyslanectví, bezpochyby jeden z nejvýstavnějších pekingských paláců v evropském stylu.“ Bakešová, I.: Československo – Čína 1918-1948. s. 11.

¹⁷ Lehner, M.: *Die Errichtung des k. u. k. Gesandtschaftspalais in Beijing 1896-1900*. s. 144-145.

1. 2. Čínština v rakousko-uherských diplomatických službách

Už v první polovině 18. stol. pronikalo na území pozdějšího Rakousko-Uherska povědomí o Číně a jejích kulturních realitách. V historickém kontextu českých zemí lze za vůbec prvního sinologa považovat misionáře Mons. Karla Slavička, který v Číně působil v letech 1716–1735¹⁸ jako jeden z dvorních astronomů císaře Kangxi (康熙帝, Kāngxī). Orientalistika¹⁹ jako plnohodnotný vědní obor se ale začala rozvíjet až v druhé polovině 19. stol.

Mezi první, kteří se v Rakousku začali zabývat studiem čínštiny, lze zařadit Stephana L. Endlichera (*24. 6. 1804 †28. 3. 1849), rakouského polyhistora 19. století, který se mimo jiné věnoval i gramatice čínštiny²⁰, a Augusta Pfizmeyera (*17. 3. 18084 †18. 5. 1887), lingvistu a historika.²¹ Obě osobnosti rakouské, respektive rakousko-uherské vědy jsou představiteli pomyslné první generace orientalistů, jejichž přístup k bádání se nesl spíše v duchu evropského imperialismu a určitého despektu k Orientu.

Druhou generaci orientalistů představují Franz E. Kühnert (*1852 †1918)²² a Josef Haas (*4. 11. 1847 †26. 7. 1896), kteří byli v oboru sinologie mezinárodními autoritami své doby. Osobnost J. Haase navíc úzce souvisí s navázáním a vývojem vztahů Rakousko-Uherska a Číny, neboť právě on působil jako hlavní tlumočnický a překladatel při diplomatických jednáních, která vyvrcholila podpisem *Dohody o přátelství, obchodu a plavbě mezi Rakousko-Uherskem a Čínou* v Pekingu 2. 9. 1869. J. Haas pak až do své smrti zastával úřad c. a k. konzula, později c. a k. generálního konzula v Šanghaji.²³

Všechny výše zmíněné osobnosti pak spojovala instituce *Theresianum*, později přejmenovaná na *K. u. K. Konsularakademie*, založená r. 1754 s cílem připravit rakouské diplomaty pro službu v Orientu.²⁴

---

¹⁸ Blíže o působení Mons. Slavička v Číně např. SLAVÍČEK, K. *Listy z Číny do vlasti a jiná korespondence s čínskými hvězdáři*. Praha, Vyšehrad, 1995. 269 s.

¹⁹ Blíže o orientalistice např. SAID, E. W. *Orientalismus. Západní koncepce orientu*. Praha, Paseka, 2008. 459 s.

²⁰ Wurzbach, C. von. *Biographisches Lexikon des Kesersthum Oesterreich*. Band III. Wien, 1858. s. 44-46.

Zdroj: <http://lurl.cz/Az7r>

²¹ Wurzbach, C. von. *Biographisches Lexikon des Kesersthum Oesterreich*. Band XXII. Wien, 1870. s. 193-195.

Zdroj: <http://lurl.cz/Az7r>

Někdy též psáno „Pfitzmeier“

²² Coblin, S. W. *Franz Kühnert and the Phonetics of Late Nineteenth-Century Nankingese*. *Journal of the American Oriental Society* 128, 2008, č. 1, s. 131-137.

²³ Obuchová, L. *Kmotr c. a k. sinologie Josef Haas*. Krajané ve starém Orientu, ČOS, Praha, 2009. s. 24-51.

²⁴ Blíže o této instituci např. Pfusterschmid-Hardetenstein, H. *A Short History of Diplomatic Academy of Vienna*. DAV, 2008. 56. s.

S narůstající angažovaností Rakousko-Uherska v Číně byl nedostatek kvalifikovaných tlumočnicků schopných na diplomatické úrovni aktivně i pasivně překládat z čínštiny stále palčivější a tento problém měla vyřešit právě reorganizace výuky čínštiny na K. u. K. Konsularakademie. Podnět k ní vzešel r. 1894 od c. a k. velvyslance v Tokiu hraběte Coudenhove-Callergiho, který v této věci oslovil svého podřízeného J. Haase.

Výsledkem Haasova návrhu reorganizace výuky čínštiny pro službu v diplomatickém sboru Rakousko-Uherska bylo obsáhlé memorandum, v němž Haas navrhuje od základů přebudovat koncepci celé výuky s důrazem na přípravu jejích frekventantů pro službu na některém ze zastupitelských úřadů Rakousko-Uherska v Číně. Toto přebudování zahrnovalo zajištění kvalitního pedagoga a výhledově i rodilého mluvčího pro rozvíjení konverzačních schopností frekventantů, dostatečného množství kvalitních studijních materiálů a možnost stipendijního pobytu přímo na místě. Posledně jmenovaný požadavek J. Haas zvláště zdůrazňoval jako nezbytný pro ovládnutí jazyka na diplomatické úrovni.²⁵

Rovněž soudobý direktor K. u. K. Konsularakademie, Michael Pidoll von Quintebach (1851–1941),²⁶ považoval zavedení pravidelných kurzů čínštiny za důležité, neboť byl zastáncem zajištění personálu zahraničních legací z vlastních zdrojů, tedy včetně tlumočnicků a koncipientů. Po konzultaci s J. Haasem o personálním zajištění a charakteru výuky bylo se svolením c. a k. ministerstva zahraničí rozhodnuto zahájit výuku v akademickém r. 1897/98. Na doporučení J. Haase ji měl vést a zároveň garantovat již zmiňovaný F. Kühnert, od r. 1891 soukromý docent na Vídeňské univerzitě.²⁷

Aby bylo možné pochopit, jak obtížné bylo zorganizovat kvalitní výuku čínštiny v Rakousko-Uhersku, tedy zemi s dosud relativně slabými vazbami k Dálnému východu, je třeba si uvědomit několik dobových skutečností, které tento úkol znesnadňovaly.

První a nejdůležitější byl fakt, že čínština té doby neměla svou kodifikovanou formu v tom smyslu, jak ji chápeme dnes. Kód, který by se na konci 19. století považoval za spisovný psaný jazyk - tzv. wenyán (文言 wényán) - byl svému mluvenému protějšku natolik vzdálen, že byl nesrozumitelný i pro gramotné rodilé mluvčí, kteří neabsolvovali tradiční vzdělání ve studiu čínských klasiků. Jako jazyk vysoké literatury a veškerého úředního styku zůstal

---

V pol. 18. stol. byl v Rakousku termín *Orient* spojován téměř výlučně s Osmanskou říší, proto se i výuka orientálních jazyků zpočátku omezovalo pouze na soudobou turečtinu.

²⁵ Lehner, G. *Der Chinesische-Unterricht an der k. u. k. Konsularakademie*. Mitt. d. Österr. Staatsarchiv, Bd. LI. Wien, OeStA, 2004. s. 251-253.

²⁶ Pfusterschmid-Hardetenstein, H. s. 19.

²⁷ Lehner, G. *Der Chinesische-Unterricht an der k. u. k. Konsularakademie*. 254-259.

wenyan nezměněn bezmála tisíc let, a to především díky systému císařských zkoušek pro službu v čínské státní správě.²⁸

Naproti tomu mluvený jazyk neměl žádnou preskriptivní formu a díky svému izolativnímu charakteru se vedle zakonzervovaného psaného jazyka velmi dynamicky vyvíjel. Samozřejmě díky velikosti Číny a odvěké početnosti jejího obyvatelstva postupně vznikaly celé skupiny dialektů, které byly navzájem často naprosto nesrozumitelné, a klasický psaný jazyk se tak logicky stal dorozumivacím prostředkem celé Číny právě proto, že téměř vůbec neodrážel zvukovou podobu mluveného jazyka a jeho gramatickou strukturu rovněž do jisté míry opomíjel. Jak se četl, se lze na počátku 21. stol. jen domnívat.²⁹

S těmito a ještě mnoha dalšími problémy se museli potýkat všichni evropští studenti čínštiny. V porovnání se svými např. britskými kolegy měli studenti v Rakousko-Uhersku ještě několik dalších problémů, které jim studium dost výrazně znesnadňovaly. Především se jednalo o dosud relativně slabé vazby monarchie k Dálnému východu a téměř nulové historické zkušenosti s jeho civilizacemi, z čehož vyplýval nedostatek studijních materiálů v muzejních sbírkách a vědeckých institucích.

Další problém byl naprostý nedostatek rodilých mluvčích, nebo alespoň lingvistů ovládajících čínštinu na tlumočnické úrovni. Buď se takoví odborníci už nacházeli v samotné Číně, jako např. J. Haas, nebo těžiště jejich vědecké činnosti leželo jinde, jako v případě v Praze působícího prof. Rudolfa Dvořáka (*12. 11. 1860 †1. 2. 1920).³⁰ Naprostou výjimkou byl v tomto ohledu právě F. Kühnert, který dostal od J. Haase nejlepší doporučení a zároveň se právě v té době vrátil ze studijního pobytu v Číně do Vídně.

Pro tyto obtíže a poměrně vysoké školné nebyl z počátku o výuku čínštiny na K. u. K. Konsularakademie zájem, proto bylo rozhodnuto částečně subvencovat kurzy čínštiny ze zdrojů c. a k. ministerstva zahraničí. Samotný kurz koncipovaný na pět semestrů intenzivní výuky měl propedeutický charakter, a tedy měl frekventanty pouze připravit na následující studium v Číně pod vedením tamních lektorů, ideálně z řad zaměstnanců některé z legací a čínských vzdělavců-literátů.

O kvalitě výuky a jejich výsledcích se dá jen spekulovat. Velmi negativně se o úrovni čínštiny a odborné způsobilosti frekventantů i F. Kühnerta vyjádřil M. Czirkann von Wahlborn,

---

²⁸ Blíže o tomto fenoménu např.: Olivová, L. (red.). *Zkouškový systém na Dálném východě*. Česká orientální společnost (dále jen ČOS), Praha, 2002. 103 s.

²⁹ Autor si je vědom, že uvedená specifika čínského jazyka jsou velmi zavádějící, blíže o vývoji a současné podobě čínského jazyka např. Kane, D. *Knížka o čínštině*. Mirošovice, DesertRose, 2009. 210 s.

³⁰ Blíže o osobnosti prof. R. Dvořáka např. Tauer, F. *Zum hunderststen Geburtsjahr und vierziger Todesjahr*. Archiv Orientální 28. Praha, AO, 1960. s. 529-546.

R. Dvořák byl jedním z posledních orientalistů, přesto objektem jeho zájmu byl spíše Blízký východ, respektive Persie.

nedávno nastoupivší do úřadu c. a k. velvyslance v Peking. Naopak velmi pozitivně se o úrovni jejich čínštiny vyjádřil attaché čínského velvyslanectví v Berlíně Li Têschun,³¹ který byl přizván jako přisedící ke zkouškám konaným v červenci 1898.³²

O tři roky později, v březnu 1901, se jako vládní komisař účastnil zkoušek i dr. Arthur von Rosthorn, který se toho času nacházel na dovolené ve Vídni, kde se zotavoval z událostí spojených s tzv. *Boxerským povstáním*.³³ Jak se A. von Rosthorn, jeden z největších rakouských sinologů, vyjádřil o úrovni čínštiny budoucích absolventů, není známo, faktem ovšem zůstává, že frekventanti závěrečnou zkoušku složili.³⁴ Jedním z těchto dvou byl i Miloslav Kobr, český rodák, který po rozpadu Rakousko-Uherska přešel do diplomatické služby nově vzniklé ČSR.³⁵

Avšak i přes relativně úspěšnou snahu o zajištění tlumočnicků z čínštiny, měly rakousko-uherské zastupitelské úřady v Číně až do konce své existence trvalý nedostatek kvalifikovaných přidělců znalých čínského jazyka slovem i písmem. Tento fakt byl dán jednak shora uvedenými obtížemi, které studium čínštiny v Rakousko-Uhersku provázely, a jednak budoucím místem působnosti absolventů kurzu čínštiny.

Čína přelomu 19. a 20. stol. byla pro současníky uvyklé životu ve Vídni zaostalou zemí s odlišnou kulturou, nepříjemným, až nesnesitelným klimatem a nepřátelským, xenofobním obyvatelstvem, se kterým se ani po několika letech usilovného studia čínštiny nebylo možno plně dorozumět. Kulturní život zde byl rovněž nepoměrně chudší, než jaký skýtala Vídeň či zastupitelské úřady v některé z jiných rozvinutých evropských zemí, a odehrával se téměř výlučně v exklusivní společnosti zahraničních koncesí, kde měli níže postavení úředníci jednotlivých legací své vykázané místo (měli-li vůbec nějaké).

Není tedy příliš překvapující, že se řada stipendistů či začínajících pracovníků pod různými záminkami snažila nechat přeložit do příjemnější destinace, nebo přímo zpět do Rakousko-Uherska. Většinou se tak dělo pro nemoci způsobené tamním klimatem,

---

³¹ Z dostupných zdrojů není patrné, jakým způsobem bylo toto jméno zapisováno v čínštině, proto je zde uvedeno v transkripci, v jaké je zachycuje použitý pramen.

³² Lehner, G. *Der Chinesische-Unterricht an der k. u. k. Konsularakademie*. 260-269.

³³ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, Administrative Registratur, F4-291-4 Rosthorn

³⁴ OeStA, HHStA, Sonderbestand K, „Archiv der Konsularakademie (-1945), 19-3 Klassifikationstabelle (1901)

³⁵ Miloslav Kobr (někdy nesprávně uváděn jako „Miloš“ či „Miroslav“) (*15. 10. 1896 †?) Po 10 letech působnosti ve službách Rakousko-Uherska v Číně generální konsul v Buenos Aires (1912–1918), dále již ve službách ČSR jako chargé d’Affaires v Paříži (1919–1920), ministerský rada v Berlíně (1920–1921), velvyslanec v Madridu (1921–1926), velvyslanec v Ankaře (1926–1932), velvyslanec v Budapešti (1933–1939), oficiálně pensionován r. 1939 ale v letech 1942–1945 činný ve strukturách Ministerstva zahraničí ČSR při exilové vládě v Londýně (převzato z Rathkolb, O. *250 Jahren. Von der Orientalischen zur Diplomatischen Akademie in Wien*. Innsbruck, Wien, StudienVerlg., 2004. s. 477.)

Osobnost M. Kobra by si jistě zasloužila více pozornosti, než se jí dosud dostávalo, jeho působení mimo rakousko-uherský diplomatický sbor, respektive mimo Čínu, však není náplní této práce.

hygienickými podmínkami nebo stravou.³⁶ Nakolik se tyto deklarované zdravotní obtíže zakládaly na skutečnosti, nelze dnes již říct, faktem ovšem zůstává, že s podobnými zdravotními obtížemi se setkávají cizinci dlouhodobě pobývající v Číně doposud.

V prakticky nezměněné podobě fungovala výuka čínštiny na K. u. K. Konsularakademie až do vypuknutí Velké války. V průběhu téměř dvou desetiletí její realizace se díky iniciativě c. a k. zastupitelských úřadů v Číně utěšeně rozrůstaly sbírky čínských učebních textů i v zahraničí vydaných slovníků a učebnic. Na druhé straně ale nedošlo takřka k žádné inovaci učebních osnov. Ve výuce byl stále téměř výhradně kladen důraz na psaný jazyk (tedy wenyan) a mluvenému jazyku se věnovala jen minimální pozornost (což vyplývalo z představ o propedeutickém charakteru výuky).

Po vypuknutí Velké války a ztrátě pozic centrálních mocností na Dálném východě pozbyla postupně výuka čínštiny na K. u. K. Konsularakademie významu, neboť absolventi kurzů neměli v diplomatické službě Rakousko-Uherska naději na uplatnění. Rovněž jedinému pedagogovi doc. Kühnertovi dělaly pokročilý věk a nastupující hluchota problémy při organizace a vedení celé výuky.

Poslední absolvent tak složil závěrečnou zkoušku v únoru 1915. V červnu 1916 požádal doc. Kühnert po dohodě s direktorem K. u. K. Konsularakademie M. Pidotlem von Quintebach o umožnění odchodu do a jeho žádosti bylo záhy vyhověno. V červenci 1916 pak byly po uvědomění a schválení c. a k. ministerstvem zahraničí kurzy čínštiny zrušeny s přípisem, že „rozhodnutí o znovuotevření katedry čínského jazyka bude na pořadu po nastolení normálních poměrů“.³⁷

---

³⁶ Lehner, G. *Chinesisch für den auswärtigen Dienst. Zwei Dolmetscher-Eleven an der k. und k. Gesandtschaft in Beijing in den Jahren 1897–1900.* Mitt.d. Österr. Staatsarchiv XLVI. Wien, OeStA, 1998. s. 107-124.

³⁷ Lehner, G. *Der Chinesische-Unterricht an der k. u. k. Konsularakademie.* 270-281.

1. 3. Kroky Rakousko-Uherska k získání vlastní sféry vlivu na čínském teritoriu

Již před vypuknutím Boxerského povstání r. 1900 zkoumalo Rakousko-Uhersko možnosti rozšíření svého vlivu na Dálném východě. Baron Moritz Czikann von Wahlborn, první c. (a) k. velvyslanec v Číně, se ve svých zprávách zmiňuje o možnostech Rakousko-Uherska získat vlastní kolonii³⁸ a vypočítává veškeré výhody, které by z nově nabytého území plynuly.

Ve své zprávě c. (a) k. ministru zahraničí hraběti Agenoru Goluchowskemu uvádí jako první důvod posílení mocenské pozice Rakousko-Uherska na Dálném východě. Dle jeho názoru by početnější posádka mohla v případě ohrožení posílit mezinárodní kontingent a posléze se navíc významně podílet na spolurozhodování o společných zájmech velmocí v Číně. Skutečnost, že baron Czikann von Wahlborn již rok před vypuknutí Boxerského povstání kladl na první místo ve výčtu možných výhod vlastní rakousko-uherské kolonie bezpečí rakousko-uherských občanů, svědčí o množících se projevech nepřátelství vůči cizincům v Číně.

Jako druhý důvod pak uvádí možnost obchodovat prostřednictvím vlastní rakousko-uherské koncese, tedy nezávisle na obchodních zájmech ostatních velmocí. V obsáhlém elaborátu předkládá dosavadní koloniální úspěchy ostatních velmocí v Číně a zvláštní důraz klade na relativně malé množství vynaložených prostředků.³⁹

Rozhodnutí prozkoumat reálné možnosti Rakousko-Uherska v otázce získání vlastní kolonie na pobřeží Číny muselo být ale učiněno již dříve, neboť o pouhé čtyři dny později byla do Vídně zaslána šifrovaná zpráva s několika přílohami. Ty obsahovaly výsledky průzkumu pobřeží provincie Zhejiang (浙江 Zhèjiāng), který v té době prováděl pancéřový křižník S. M. S. Keiserin Elizabeth. Podrobně zpracovaná dokumentace přírodních podmínek s důrazem na využití pobřeží jako kotviště pro plavidla o velkém výtlaku dávají tušit, že lokalita byla vybírána podle toho, zda-li by v případě obsazení poskytla chráněný přístav rakousko-uherským plavidlům.⁴⁰

Z křižníku S. M. S. bylo přes c. (a) k. velvyslanectví v Pekingu zasláno ještě několik obsáhlých šifrovaných depeší, které vždy obsahovaly *resumé* průzkumu pobřeží, který křižník

---

³⁸ V originálu *die Niederlassung*.

³⁹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/6, 27. 5. 1899.

⁴⁰ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/6, 31. 5. 1899.

podnikal u břehů dnešních provincií Zhejiang a Fujian (福建 Fújiàn).⁴¹ Zpráva z počátku roku 1900 však kromě využití případného kotviště analyzuje i hospodářské možnosti vybraných lokalit.⁴² Na stůl c. (a) k. ministra zahraničí se tak dostaly relativně podrobné informace o obchodu ve městě Hangzhou a možnostech rentability vybudování základny rakousko-uherského loďstva, o koncepci smluv o zřizování námořních koncesí, prodloužení námořních cest až k ložiskům nerostných surovin v Číně, získání koncesí na zahájení těžby surovin v Číně a dokonce o koncepci děkovného dopisu čínskému císařskému trůnu za udělení povolení najímat do služebního poměru domorodé obyvatelstvo.⁴³

Původní záměr jak získat vlastní část pobřeží byl přimět Japonsko, v jehož sféře vlivu se provinci Fujian nacházela, aby nejspíše za finanční náhradu odstoupilo Rakousko-Uhersku některý ze zmiňovaných přístavů. Vznik rakousko-uherské koncese v Číně se velmi záhy stal často diskutovaným tématem v diplomatických jednání i v Evropě. Zainteresované mocnosti přirozeně hledaly způsob, jak ze souhlasu s vytvořením rakousko-uherské koncese v Číně získat politický kapitál. Například carské Rusko nepřímou podmínkou svého souhlasu ústupky Rakousko-Uherska v jeho politice na Balkáně. Konec nadějí Rakousko-Uherska učinilo až Japonsko, které na počátku října nepřímou varovalo, že obsazení části pobřeží provincie Fujian, bude považovat za *casus belli*. Toto nekompromisní stanovisko přimělo nakonec c. (a) k. ministra zahraničí hraběte Agenora Goluchowskeho odložit otázku založení rakousko-uherské koncese v Číně na neurčito.⁴⁴

---

⁴¹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/6, 1. 11. 1899.

⁴² Úseky pobřeží, o nichž se uvažovalo jako o možných rakousko-uherských koloniích nelze pouze na základě dobové terminologie v pramenech určit. Jak lze ze znění dokumentu vyvodit, jednalo se patrně o lokality poblíž města Hangzhou (杭州 Hángzhōu), dnes hlavní město provincie Zhejiang.

⁴³ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/6, 15. 1. 1900.

⁴⁴ Lehner, G. *Die Chinapolitik Österreich-Ungarn 1896-1917*. s. 47-68.

2. Ve víru války - Rakousko-Uhersko a jeho podíl na potlačení Boxerského povstání r. 1900

2. 1. Cizinci v Číně a hlavní příčiny Boxerského povstání

Hluboce zakořeněná xenofobie, jejíž optikou vnímali tradicionalističtí Číňané okolní svět, byla jednou z hlavních příčin vypuknutí boxerského povstání, nikoliv však jedinou. Veskrze negativní obraz západní civilizace v mysli Číňanů přelomu 19. a 20. stol. formovala také jejich historická zkušenost s euro-atlantickou civilizací v posledních třech generacích:

1. křesťanské misie v 19. stol.,
2. agresivní politika koloniálních velmocí v Číně,
3. rasismus a sociální darwinismus,
4. úpadek vládnoucí dynastie Qing,
5. přírodní katastrofy, které téměř zničily agrární produkci na poloostrově Shandong a ve vedlejších regionech⁴⁵

Od počátku akademických snah analyzovat příčiny Boxerského povstání dochází západní historiografie a sinologie k identickým závěrům - jako hlavní vnímá agresivní imperiální politiku koloniálních velmocí v kombinaci s xenofobií tradiční čínské společnosti.⁴⁶ Marxistická historiografie⁴⁷ s ohledem na předchozí výčet impulzů vedoucích k vypuknutí Boxerského povstání, vnímala tento historický fenomén zcela v duchu pojetí dějin jako třídního boje, tedy jako boj utiskovaných pracujících proti feudalismu a kolonialismu. Opačné tvrzení by ale bylo pravdivější.

V Číně přelomu 19. a 20. stol. neexistovaly sdělovací prostředky v tom slova smyslu, v jakém by je chápal evropský člověk té doby. Čínsky psaný tisk se teprve rozvíjel a o moderní žurnalistice⁴⁸ zatím nemohlo být ani řeči. Čínsky tištěné noviny byly záležitostí liberální inteligence. S ohledem na vysoký podíl ngramotného obyvatelstva v té době (cca 90 - 95%)

⁴⁵ Kaminsky, G. *Der Boxeraufstand – entlarvter Mythos*. s. 19-34.

⁴⁶ Davies, L. J. *The Chinese „Boxers“*. National Geographic, 1. 07. 1900. č. 7. r. 11. s. 281-287.

⁴⁷ Simonovskaja, L. V.; Furhev, M. F. *Dějiny Číny*. s. 280-308.

⁴⁸ Zrod čínské žurnalistiky je spjat s životem a dílem spisovatele Lu Xun (鲁迅 Lǔ Xùn) *25. 9. 1881 †19. 10. 1936 a s tzv. Májovým hnutím (五四运动 Wǔ sì yùndòng). Stručně o této problematice např.: Kolman, J.; Malina, J.: *Čína z antropologické perspektivy*. s. 107-124.

bylo myšlení prostého čínského člověka do značné míry formováno úředními výnosy, které koncipovali převážně tradicionalisticky smýšlející mandaríni,⁴⁹ kteří většinou příslušeli k pozemkové vrchnosti – gentry. Tato nepočtená elita *de facto* zatupovala čínský císařský majestát v daném regionu, a proto požívala mezi prostým lidem velké vážnosti. Myšlení prostého čínského lidu pak mohlo být – zejména na venkově či v odlehlejších vnitrozemských provinciích – formováno téměř zcela podle požadavků čínského císařského dvora.

Démonizaci cizinců v očích prostého čínského obyvatelstva napomáhal také způsob, jakým s nimi bylo ze strany těchto cizinců jednáno. Podobně jako sami Číňané byla i většina cizinců pocházejících z již rozvinutých zemí⁵⁰ přesvědčena o své nadřazenosti nad domácím obyvatelstvem a s domorodným obyvatelstvem zacházela takřka jako s nevolníky. Pouze několik málo jednotlivců, především těch, kteří se intenzivně věnovali studiu orientalistických věd, si uvědomovalo, jak zhoubný vliv má tento postoj reputaci cizinců v Číně, rostoucí nenávist a z ní plynoucí nebezpečí.⁵¹

Zahraniční kapitál byl soustředěn především podél nově budovaných železnic a zaměřoval se hlavně na dobývání nerostného bohatství Číny. Konzervativnímu čínskému myšlení se ale zásahy do krajiny v podobě těles náspů železničních tratí a povrchové těžby jevily jako nepřipustné a z hlediska umění geomantie (čínsky 风水 fēngshuǐ) jako znásilňování krajiny a akt vzpoury proti pozemskému řádu stanovenému Nebesy.⁵² Toto příkoří, které se v očích Číňanů dělo jejich zemi, nemohla podle nich Nebesa nechat bez trestu. Za něj považovali sérii živelných katastrof, které postihly zejména sever Číny na sklonku 19. století.

Z pohledu tradičního čínského dějepisceví se tak nejednalo jen o odplatu za zločiny spáchané na Čínské zemi, ale i o nepřízeň, kterou Nebesa takto vyjadřovala panujícímu císaři a jeho prostřednictvím celé dynastii. Tento výklad byl také často využíván různými tajnými organizacemi, které si kladly za cíl svržení původem nečínské dynastie Qing.⁵³

---

⁴⁹ Stručně o problematice sociální stratifikace čínského obyvatelstva např.: Kolman, J.; Malina, J.: *Čína z antropologické perspektivy*. s. 107-124.

⁵⁰ Evropské mocnosti, USA a Japonsko

⁵¹ Z občanů Rakousko-Uherska např. dr. von Rosthorn, který několikrát marně vybízel k umírněnému postupu své země vůči Číně.

⁵² Nauka o harmonii v přírodě, která klade zvláštní důraz na vhodnost místa vybraného k založení jakékoliv stavby. Gunter, J. *Bohové a symboly staré Číny – slovník čínské mytologie*. s. 58-59.

⁵³ Fairbank, J. K.: *Dějiny Číny*. s. 238-250.

2. 2. Cizinci v tradičním čínském myšlení; izolacionismus a xenofobie

Aby bylo možno pochopit postavení cizinců v Číně a jejich vnímání ze strany Číňanů samotných, je nutné si uvědomit určitá specifika čínské i evropské mentality. Neméně důležité je znát alespoň stručně historii, na jejímž pozadí se tato specifika etablovala, a historické souvislosti, jež tyto dva v 19. století velmi odlišné světonázory přivedly do konfliktu, který přerostl ve vojenský střet civilizací.

Ve svém důsledku se tyto rozdíly a záhy konflikty promítly i do vztahů mezi Rakousko-Uherskem a Čínou, a ačkoliv není k dispozici dostatek pramenů rakousko-uherské provenience, lze si dovolit na základě pramenů provenience odlišné⁵⁴ učinit relevantní odhad o míře rozdílnosti těchto mentalit. Lze totiž předpokládat, že stejně jako bylo pod rozlišovací schopnost většiny Evropanů rozlišovat mezi jednotlivými čínskými etnickými skupinami, nebyla ani většina čínských hodnostářů schopna rozlišovat mezi jednotlivými evropskými národy. Není tedy důvod předpokládat, že by se postoj řadového čínské hodnostáře ke státnímu příslušníkovi Británie nějak výrazně lišil od postoje, který by zaujímal ke státnímu příslušníkovi Rakousko-Uherska v obdobném postavení.

Vnímání Orientu, respektive Dálného východu Evropou je pro studium dějin mentalit bohatě dokumentováno nepřeborným množstvím korespondence, vědeckých statí či knih. Jejich autoři mohli být cestovatelé, diplomaté, obchodníci, misionáři, tedy lidé různého vzdělání, kulturního a sociálního původu a národnosti.⁵⁵

Naprosto opačná situace ale nastane při pokusu rekonstruovat vnímání Okcidentu Čínou. Kusé zprávy pojednávající o světě mimo Čínu a její kulturní hranice byly psány výhradně příslušníky vyšší třídy, kteří absolvovali vzdělání v klasickém čínském duchu a jejichž sociální a kulturní status byl v postatě identický, tedy adorující tradiční konfuciánské hodnoty a kritický až xenofobní k inovacím, zejména těm původně nečínským. Naproti tomu čínští obchodníci, kteří ojedinele přicházeli do kontaktu s cizinci, nebyli podle čínské kulturní tradice povoláni k tomu, aby zanechali jakékoliv písemné svědectví.

---

⁵⁴ Blíže k tématu tradičního čínského pohledu na ideální uspořádání světa např.: Brooks, T. *Čtvero ročních dob dynastie Ming. Čína v období 1368-1644*. Praha: Vyšehrad, 1998. 362 s.

⁵⁵ Z rakouských, později rakousko-uherských autorů v češtině vydáno např.: Slaviček, K. *Listy z Číny do vlasti a jiná korespondence s evropskými hvězdáři. (1716–1735)*. Praha, Vyšehrad, 1995. 269 s.
Heroldová, H. *Jitřenka pluje na východ. Deník českého námořníka Václava Stejskala z cesty korvety S. M. S. Aurora do Malajsie, Indonésie, Číny a Japonska z let 1886-1888*. Praha, Mare-Czech, 2007. 211 s.
Šuleř, P. *Jindřich Vávra. Rytíř Dalekých moří*. Brno, Moravské zemské muzeum, 1998. 38 s.

Čínský pohled na svět diktovaný tradicí udržovanou úředníky - literáty a jejich systémem státních zkoušek chápal jako střed celého vesmíru čínského císaře,⁵⁶ Čína pak byla vnímána jako „Říše středu“⁵⁷ a synonymum pro civilizaci v nejširším významu. Tento sinocentrický pohled na svět určoval veškeré vztahy s nečínským světem a všechny cizince tím *a priori* stavěl do podřízené pozice bez ohledu na to, odkud pocházeli. Respektování těchto postulátů však mohlo být efektivně vyžadováno pouze od čínských vazalů, případně států ve sféře čínského vlivu, které tuto nadřazenost akceptovaly až do poloviny 19. století. Naopak ve vztahu k Evropě je od počátku patrná určitá ambivalence vyplývající z kulturní nadřazenosti Číny na jedné a ze stále zřetelnější technologické převahy Evropy na druhé straně.⁵⁸

Tento rozpor ve vnímání Západu, jasně patrný už v pol. 19. století, byl událostmi následujících pěti dekad ještě umocněn. Na jedné straně byla v očích čínských vládnoucích elit porážka tzv. Taipingského povstání⁵⁹ r. 1864 jasným důkazem obnovené přízně Nebes a jejich mandátu čínském císaři, potažmo celé vládnoucí dynastii Qing (清 Qīng)⁶⁰ a centrální vládě, což vyvolalo ještě těsnější příklon ke konservatismu, izolacionismu a snahám o přestavbu státního aparátu v souladu s utopickou představou konfucianismu.⁶¹

Na druhé straně byly čínské vládnoucí kruhy uchváceny silou západních palných zbraní, o jejichž účinku se přesvědčily rovněž v průběhu potlačení Taipingského povstání. Pod dojmem vojenských vítězství, kterých bylo za použití těchto zbraní dosaženo, se ve vládnoucích kruzích rozšířilo přesvědčení o nutnosti modernizovat čínskou armádu v rámci tzv. *Hnutí za sebeposílení*.⁶² V rámci této dlouhodobé politické strategie měly být čínské ozbrojené síly přezbrojeny podle západního vzoru, a to nejprve arsenálem importovaným ze Západu a po vybudování příslušné infrastruktury už z domácí čínské produkce.⁶³

---

⁵⁶ Čínský jazyk má pro pojmenování císařského majestátu několik výrazů, které reflektují určitou charakteristiku této instituce, např. Žlutý císař (皇帝 huángdì); Syn nebes (天子 tiānzǐ)

⁵⁷ Říše středu (中国 Zhōngguó), lexému „střed“ (中 zhōng) může i v současné čínštině nabývat sémantického významu „čínský“. Díky odlišnému nazírání mateřské civilizace není v klasické ani moderní čínštině lexém, který by kopíroval hranice sémantického významu českého slova „čínský“.

⁵⁸ Fairbank, J. K. *The Cambridge History of China* I. Vol. XI. Cambridge, Cambridge University Press. s. 142-145.

⁵⁹ Taipingské povstání 1850–1864 (太平天国 Tàipíng tiānguó) *de facto* občanská válka probíhající na území dnešních provincií Anhui, Zhejinag, Hubei a Jiangxi.

Bliže o tomto fenoménu např. Really, T. H. *The Taiping Heavenly Kingdom, Rebellion and Blasphemy of Empire*. Seattle, University of Washington Press, 2004. 232 s.

⁶⁰ Původem mandžuská dynastie vládnoucí v letech 1644–1911.

⁶¹ Bliže o konfucianismu např.: Vochala, J. *Konfucius v zrcadle sebraných výroků*. Praha, Academia, 2009. 534 s.

⁶² Hnutí za sebeposílení (自强运动 Zìqiáng Yùndòng) cca 1861–1895.

⁶³ Fairbank, J. K. *The Cambridge History of China* II. Vol. XI. Cambridge, Cambridge University Press. s. 477-542.

Na jedné straně tak čínské vládnoucí kruhy přistupovaly k euroatlantické civilizaci s velkým despektem, na straně druhé však byly nuceny respektovat její technologickou a vojenskou převahu.

Respekt k Západu byl ale vynucen agresivní a militantní politikou vedoucí k ponižování Číny a jejímu úpadku do téměř koloniální závislosti. Toto naprosto bezohledné jednání, mající na zřeteli pouze zisk, pobuřovalo konzervativní elity země a s prohlubujícími se ekonomickými, sociálními a náboženskými problémy vedlo ke vzniku řady tajných organizací zaměřených proti cizincům, které se těšily podpoře napříč společenskými vrstvami. Rostoucí pocit křivdy, bezpráví a v konečném důsledku nenávisti byl namířen nejen proti cizincům v Číně, ale i proti čínským křesťanům, kteří z konzervativního čínského pohledu s cizinci kolaborovali a narušovali tím harmonický řád společnosti v Číně.

S agresí západních velmocí v Číně rostl i počet těchto tajných organizací, které se však značně rozcházeły ve svých cílech, především ve svém postoji k vládnoucí čínské dynastii Qing, kdy jedna frakce usilovala o svržení této nečínské dynastie, kdežto druhá frakce usilovala o její posílení. Všem těmto organizacím bylo společné praktikování magických rituálů, o nichž věřili, že jim zajistí ochranu před kulkami, a provozování tradičních čínských bojových umění.⁶⁴ Druhým společným rysem pak bylo úsilí o vyhnání všech cizinců z Číny a vymýcení všeho nečínského, tedy nejen křesťanství, ale např. i telegrafních a železničních sítí, paroplavby atd.

Členové *boxerských* organizací byli většinou prostého původu, bez vzdělání a negramotní, ale řady jejich sympatizantů se postupně rozrůstaly do vyšších vrstev a v posledních letech 19. stol. sahaly až ke guvernérům provincií a dvorským hodnostářům. Na počátku r. 1900 již císařský dvůr dával najevo své sympatie rebelům velmi otevřeně, což v kombinaci se záměrně laxní a přehlížející čínskou samosprávou vedlo ke stupňování útoků na cizince a vše západní. V takto nepřátelské atmosféře a za sílících nepokojů se tedy Rakousko-Uhersko snažilo vybudovat své zastoupení u čínského císařského dvora v Pekingu.⁶⁵

---

⁶⁴ Fenomén tajné organizace usilující o svržení panující „barbarské“ – ve smyslu nečínské – dynastie je v letech 1644–1911 velmi častý.

Od tohoto fenoménu odvozuje západní historiografie pojmenování hnutí jako „Boxers“ - boxerské, čínská historiografie používá termín Yihetuan yundong (义和团运动 Yihétuán yùndòng) volně překládáno do češtiny jako „hnutí spravedlivé a harmonické společnosti“

⁶⁵ Fairbank, J. K. *The Cambridge History of China* I. Vol. XI. Cambridge, Cambridge University Press. s. 115-120.

2. 3. Mezinárodní intervence v Číně očima Rakousko-Uherska

V rozmezí od června do srpna roku 1900 zabíraly zprávy o tehdy aktuálních událostech v Číně první stránky většiny soudobých rakousko-uherských periodik obecně informativního charakteru, což svědčí o důležitosti, která jim byla přikládána. Při rekonstrukci veřejného mínění je však nutné brát v potaz fakt, že jednotlivá periodika měla svůj okruh čtenářů, který se určitým způsobem profiloval. S ohledem na značné rozdíly v sociálním původu, ekonomickém zázemí a úrovni a charakteru vzdělání obyvatel politických center Rakousko-Uherska by detailní rekonstrukce veřejného mínění celé společnosti přesahovala tématický rozsah vytyčený v této práci. Následující podkapitoly mají jen předložit obraz Číny, jak jej svým čtenářům prezentovala vybraná periodika.

2. 3. 1. Otázka intervence v Číně v rakousko-uherských vládnoucích kruzích

Čína, respektive celkové dění na Dálném východě, stálo vždy na okraji zájmu rakousko-uherské zahraniční politiky, která se tradičně orientovala hlavně na středoevropský prostor. V r. 1896 bylo sice rozhodnuto o zřízení c. a k. velvyslanectví u čínského císařského dvora v Peking, na jehož stavbu a zařízení byly vynaloženy nemalé náklady,⁶⁶ ale v hierarchii zahraničního zastoupení Rakousko-Uherska byl tento úřad *de facto* nejméně významný.⁶⁷

Noviny vycházející v Rakousko-Uhersku referovaly o dění na Dálném východě jen kuse a ojedinele, především v souvislosti s nejvýraznějšími politickými zvraty a přírodními katastrofami.⁶⁸ Lze říci, že Čína stála na okraji zájmu rakousko-uherské politické elity i občanské společnosti.

Tento stav se ale radikálně změnil po vypuknutí nepokojů v Peking a byl ještě umocněn ztrátou spojení s tamním c. a k. velvyslanectvím a tím vyvolanou nejistotou a obavami o osud rakousko-uherských občanů. Po doručení alarmující zprávy z c. a k. velvyslanectví v Peking s datem 28. května 1900 a následné odmítnutí bylo c. a k. ministerstvo zahraničí okolnostmi nuceno reagovat. Ve způsobu řešení nastalé situace se však čelní představitelé rakousko-uherské zahraniční politiky zásadně rozcházel.

---

⁶⁶ Blíže o tomto tématu kapitola 1.1.

⁶⁷ Největší prestiže požívaly úřady velvyslanců u panovnických dvorů a vlád evropských velmocí, naopak nejméně prestižní byla velvyslanectví v USA, Japonsku a Číně.

Blíže k tomuto tématu např.: Županič, Hořčíčka, Králová. *Na rozcestí. Rakousko-Uherská zahraniční služba v posledních letech existence monarchie*. Praha, Pankrác, 2009. s. 9-47.

⁶⁸ Cabiš, Kolář, Podolský. *Mediální obraz Dálného východu v československém tisku*. Dosud nepublikováno.

Zatímco veřejnost a tisk jednoznačně zastávaly názor, že Rakousko-Uhersko se v Číně musí angažovat způsobem, který odpovídá jeho velmocenskému postavení,⁶⁹ politická reprezentace už zdaleka tak jednotná a rozhodná nebyla.

Hlavním odpůrcem rakousko-uherské vojenské intervence v Číně byl první sekční šéf (zastupující ministr zahraničí) hrabě Nikolaus Szécsen von Temerin (*26. 11. 1857 †18. 05. 1926). Poukazoval na fakt, že Rakousko-Uhersko nemá v Číně žádné zájmy ani závazky, které by muselo hájit, a také na fakt, že relativně malý svazek ozbrojených sil, které je schopno na Dálném východě nasadit, nebude v rámci plánované mezinárodní intervence hrát významnější roli.⁷⁰

Hlavním zastáncem byl naopak samotný ministr zahraničí hrabě Agenor Goluchowski. Podle jeho názoru se Rakousko-Uhersko mělo vojensky podílet na intervenci v Číně, aby si později mohlo nárokovat část válečných reparací jako náhradu za škody na rakousko-uherském majetku a za případné oběti na životech rakousko-uherských občanů.

Po několikadenním rozhodování doporučil hrabě Goluchowski ve svém memorandu císaři Františku Josefovi I. ze dne 9. června R. 1900 odeslat na Dálný východ výsadek námořní pěchoty a zároveň s ním i několik válečných plavidel k posílení rakousko-uherské prestiže v tamním prostoru.⁷¹ Císař souhlasil a na jeho rozkaz byly okamžitě podniknuty přípravy na vyplutí nově zformované eskadry složené z křižníku *SMS Kaiserin und Königin Maria Theresia* coby vlajkové lodi a křižníků *SMS Kaiserin Elizabeth* a *SMS Aspern*.

Během prvních dnů června roku 1900 se ale politická situace změnila. Mezinárodní vojenská intervence v Číně hrozila změnit *status quo* na Dálném východě, což v Evropě vyvolalo vážné obavy a následně horečnatou diplomatickou aktivitu. Z těchto důvodů byl velitel nově formované eskadry kontraadmirál hrabě Rudolf von Montecucoli (*22. 2. 1843 †16. 5. 1922) instruován nejen ve vojenských, ale i v politických záležitostech. Od původního záměru ministerstva zahraničí poslat na palubě jednoho z křižníků do Číny i řádného velvyslance barona Czikanna von Wahlborn⁷² bylo nakonec upuštěno, čímž politický význam osoby kontraadmirála hraběte Montecucoliho jen vzrostl.

Z pohledu evropských mocností nebyla výraznější angažovanost Rakousko-Uherska v Číně žádoucí, neboť zde stále existovala možnost rakousko-uherského požadavku na vlastní

---

⁶⁹ Neue Freie Presse (dále NFP). 06. 07. 1900. č. 12883. s. 1.

⁷⁰ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/14 Szécsen an Goluchowski (6.7.1900)

⁷¹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/14 Goluchowski an Franz Joseph.

Hrabě Goluchowski pobýval tou dobou v Paříži, jeho memorandum císař František Josef I. obdržel až o tři dny později, tedy 12. června.

⁷² Velvyslanec baron Czikann von Wahlborn dorazil do Číny až na konci září r. 1900.

sféru vlivu na čínském teritoriu. Z těchto důvodů a pro neochotu části rakousko-uherské politické reprezentace riskovat kapitál v podobě financování nákladů na vojenskou misi s krajně nejistým výsledkem bylo rozhodnuto dále již eskadru kontraadmirála hraběte Montecuccolihovo neposilovat. Dne 23. června *SMS Kaiserin und Königin Maria Theresia* vyplula z přístavu Pula a 24. června byla následována křižníky *SMS Kaiserin Elizabeth* a *SMS Aspern*.⁷³

Jak je patrné z následujících událostí, kompromisní rozhodnutí vyslat relativně nepočetné, ale přesto dostatečně reprezentativní síly bylo prozíravé z hlediska mezinárodní i domácí politiky. Pro zbylé zainteresované mocnosti to bylo potvrzení o setrvání Rakousko-Uherska v dosavadní koncepci zahraniční politiky, která neusilovala o zámořské kolonie. Domácí politická scéna sice zůstala rozdělena na odpůrce a příznivce ozbrojené intervence, nikdo se ale neodvážil kritizovat rozhodnutí císaře Františka Josefa I. Výjimkou byl pouze následník trůnu arcivévoda František Ferdinand D'Este, který se ještě v době po obsazení Pekingů vyjadřoval na adresu početnosti rakousko-uherského kontingentu v Číně velmi hanlivě.⁷⁴

---

⁷³ Lehner, G. *Die Chinapolitik Österreich-Ungarns 1896–1917*. s. 80-83.

⁷⁴ Lehner, G. *Österreich-Ungarn und Boexersaufstand: Die Politik Österreich-Ungarns im Sommer 1900 und die Einsätze der k.u.k. Marinedetachements in China*. In: *Das Deutsche Reich und der Boxeraufstand*. s. 104.

2. 3. 2. Postoj rakousko-uherského veřejného mínění k intervenci v Číně

Rakousko-uherská politická scéna byla v otázce dalšího postupu možného potlačení boxerského povstání značně nejednotná. Naproti tomu rakousko-uherská veřejnost zaujala spolu s tiskem jednoznačné stanovisko. V krátké době nejistoty, pramenící z nedostatku informací o dění v Číně, rakousko-uherský tisk informoval své čtenáře o situaci v Číně alespoň prostřednictvím rozhovorů s osobami, které byly považovány za znalce čínských poměrů.⁷⁵

Přibližně v půli července r. 1900 byly zprávy uveřejněné ve zkoumaném tisku poměrně vyhraněné. Nedostatek přesných informací ztěžoval tisku uveřejňování zpráv o situaci v Číně a přirozeně tak umocňoval šíření různých fám a polopravd. Centry politického života tak velmi pravděpodobně kolovaly zvěsti o nejrůznějších aktech barbarství, kterých se blíže nespécifikovaní Číňané či Boxeři dopouštěli na Evropanech a zvláště na občanech Rakousko-Uherska. Tuto hypotézu potvrzuje také fakt, že zkoumaný tisk věnoval informacím o dění v Číně zvýšenou pozornost a zaplňoval jimi přední stránky nedělních vydání.⁷⁶ Dělo se tak zcela jistě na základě rozboru požadavků pomyslného průměrného čtenáře a z toho plynoucí snahy uveřejňovat informace k tématům, která jsou ve společnosti diskutovaná a ideálně v sobě nesou emocionální náboj. O tom svědčí např. zveličování ztrát na životech v řadách Evropanů a Američanů.⁷⁷ Zprávy tohoto druhu pak jen utvrzovaly rakousko-uherskou veřejnost v přesvědčení o nutnosti spravedlivě potrestat Čínu.

Obtíže spojené se získáváním hodnověrných informací o dění ve vzdálených regionech řešil rakousko-uherský tisk přejímáním zpráv zahraniční produkce. V případě událostí v Číně roku 1900 to byly např. zprávy německých korespondentů.⁷⁸ Tato praxe byla zcela běžná, o čemž svědčí i fakt, že lze její stopu vysledovat i v pozdějším československém tisku.⁷⁹ Tento i ostatní již zmíněné fenomény byly společné pravicovému i levicovému tisku.⁸⁰

---

⁷⁵ Např.: NFP, 18. 7. 1900. č. 12895. s. 2. *Japonský vojenský attaché plukovník Fudji o situaci v Číně*. Přepis zachován podle originálu, nadpis článku přeložen autorem.

⁷⁶ NFP, 29. 7. 1900. č. 12906. s. 1-2.

⁷⁷ Např.: NFP, 24. 06. 1900. č. 12871. s. 1. *Eine schwere Katastrophe*.

⁷⁸ Např.: NFP, 23. 06. 1900. č. 12870. s. 3. *Die Lage in China*.

⁷⁹ Cabiš, Kolář, Podolský. *Mediální obraz Dálného východu v československém tisku*. Dosud nepublikováno.

⁸⁰ Lehner, G. *Österreich-Ungarn und Boxersaufstand: Die Politik Österreich-Ungarns im Sommer 1900 und die Einsätze der k.u.k. Marinedetachements in China*. In: *Das Deutsche Reich und der Boxeraufstand*. s. 114.

2. 3. 3. Postoj rakousko-uherských ozbrojených sil k intervenci v Číně

S podobným zájmem jako civilní tisk sledoval události v Číně r. 1900 i tisk armádní. Rozdíl spočíval v pojetí událostí. V porovnání s civilním tiskem měl tisk armádní mnohem vyšší faktografickou vypovídací hodnotu, neboť se soustředil téměř výlučně na postup Rakousko-Uherska a postup ostatních světových mocností reflektoval prakticky jen tehdy, bylo-li to v souvislosti s Rakousko-Uherskem či jeho zájmy.⁸¹

Nasazení rakousko-uherských ozbrojených sil v Číně se věnovalo v době mezi červnem a srpnem r. 1900 prakticky každé číslo zkoumaných periodik,⁸² ale ve srovnání s civilním tiskem byl obsah článků věnovaných tomuto tématu mnohem více faktografický. Z obsahu sdělení je také patrné, že se vyšší vojenské kruhy Rakousko-Uherska zabývaly myšlenkami na budoucí postavení jejich vlasti v Číně a možnostmi vybudovat v tomto teritoriu pevný opěrný bod. Tuto hypotézu potvrzují archivní materiály dřívějšího data,⁸³ které jasně dokládají snahu získat na čínském teritoriu pevný opěrný bod, což odpovídá určitému velkorakouskému přesvědčení,⁸⁴ které bylo společné většině důstojnického sboru c. (a) k.. ozbrojených sil.

Pro celou rakousko-uherskou společnost bylo charakteristické, že sama sebe považovala za nositele civilizace a na Čínu a její obyvatele pohlížela jako na zaostalý stát osídlený barbarským obyvatelstvem. Tiskové zprávy té doby nerozlišovaly mezi civilním čínským obyvatelstvem, ozbrojenými povstanci a pravidelnou čínskou armádou. Podobně jako veřejnost přímo v Rakousko-Uhersku vnímali Čínu a její obyvatelstvo i příslušníci rakousko-uherských jednotek působících v Číně.⁸⁵

Napříč společností také panovala shoda ohledně vojenského vystoupení Rakousko-Uherska po boku dalších mocností. Konečné rozhodnutí politické reprezentace angažovat se v potlačení Boxerského povstání bylo motivováno především možnostmi dosáhnout na válečné reparace, k jejichž přiznání by v případě neúčasti Rakousko-Uherska v konfliktu

⁸¹ Např.: Militär-Zeitung. 20. 06. 1900. č. 24. r. 55. s. 1-2. *Unsere Kriegsmarine in China*.

⁸² Na rozdíl od citovaného deníku NFP, se jednalo o týdeníky.

Militär-Zeitung. č. 22-31. r. 55.

Armee-Zeitung. č. 27-34. r. 5.

⁸³ Blíže o záměru Rakousko-Uherska získat vlastní sféru vlivu v Číně kapitola 1. 3.

⁸⁴ Jedním z rysů tohoto přesvědčení byl i rakousko-uherský imperialismus a s tím související snaha části politické reprezentace získat pro Rakousko-Uhersko zámořské koncese či kolonie.

⁸⁵ Tato hypotéza je stanovena na základě obsahu osobní korespondence uveřejněné v komentované sbírce pramenů Wünsche, D. *Feldposten aus China. Wahrnehmungs- und Deutungsmuster deutscher Soldaten zur Zeit des Boxeraufstandes 1900/1901*. s. 248-348.

nemuselo dojít.⁸⁶ Rakousko-uherská veřejnost od počátku konfliktu majoritně podporovala rozhodnutí vojenského vstupu do konfliktu a v tomto přesvědčení ji utvrzoval i tisk, který vojenský zásah prezentoval jako akt spravedlivého hněvu a trestu. S ohledem na skutečnost, že do nepokojů byl vtažen relativně malý počet příslušníků k. u. k. Kriegsmarine ihned na jejich počátku, považovali představitelé rakousko-uherských ozbrojených sil vojenský zásah za adekvátní. Byl to rovněž způsob jak prezentovat bojovou připravenost Rakousko-Uherska. Většinu důstojnického sboru spojovalo s částí politické reprezentace určité imperialistické smýšlení a později také možnost vyplacení válečných reparací zejména pro náklady spojené s vysláním a udržováním ozbrojených sil na Dálném východě.

---

⁸⁶ Lehner, G. *Österreich-Ungarn und Boexersaufstand: Die Politik Österreich-Ungarns im Sommer 1900 und die Einsätze der k.u.k. Marinedetachements in China*. In: *Das Deutsche Reich und der Boxeraufstand*. s. 116.

2. 4. Rakousko-Uhersko ve válečném stavu s Čínou

2. 4. 1. Obležení diplomatické čtvrti v Pekingu a role Rakousko-Uherska v její obraně

Počátky konfliktu je třeba hledat už 11. ledna r. 1900, kdy čínský císařský dvůr vydal edikt, později označený jako *Boxerský*, ve kterém legalizoval držení zbraní Boxery a organizované cvičení s nimi za účelem kolektivní obrany, což bylo dosud všemu čínskému civilnímu obyvatelstvu zapovězeno. Tím fakticky legitimizoval dosavadní počínání rebelů a jejich dosud *de iure* nezákonné tajné organizace pozvednul na úroveň milice.

Obrat v čínské politice byl patrný i v personálních změnách na čínském císařském dvoře, které byly provedeny z popudu císařovny vdovy Ci Xi (慈禧 Cíxǐ *11. 11. 1835 †15. 11. 1908)⁸⁷ provedeny. Ani jedna událost neunikla rakouskému vyslanci v Pekingu baronu von Wahlborn, který se na adresu některých nově jmenovaných dvorských úředníků vyjadřuje v hlášení dosti kriticky. Naproti tomu vyhrcoujícím se proticizineckým akcím nepřikládá velkou váhu a konstatuje, že Čína je „známa pro svou zvilou nenávisť k Evropanům a ke vší evropské civilizaci“.⁸⁸

V průběhu jara r. 1900 se situace zhoršila i v Pekingu, kolem kterého se povstalci začali srocovat povzbuzení přízní, kterou jim vyjadřovaly císařské edikty. Do města samotného se ještě neodvážili organizovaně vkročit, zato mezi 27. a 29. květnem r. 1900 přerušili telegrafní a částečně i železniční spojení vedoucí z Pekingu, čímž výrazně narušili kontakt s přístavem Dagu, kde kotvila válečná plavidla některých západních mocností. Proti tomuto destruktivnímu jednání se u čínského císařského dvora sice vyslovili někteří čínští hodnostáři, ale nepodařilo se jim přesvědčit císařovnu vdovu Ci Xi o riziku, které by možná válka se západními mocnostmi pro Čínu představovala. Ci Xi jim ostatně ani nenaslouchala, neboť se již dříve obklopila rádci stejně konzervativními, jako byla ona sama, kteří nadto pocházeli z panujícího mandžuského rodu a měli tím pádem v porovnání s ostatními dvořany nesrovnatelně větší vliv.

---

⁸⁷ Ve starší literatuře transkribováno „Tz’u Hsi“. Z titulu regentky vládla od r. 1875 za svého synovce Zaitian (載湉 Zǎitián *14. 8. 1871 †14. 11. 1908), jménem císařské éry Guangxu (光緒 Guāngxù 1875-1908). Po dosažení plnoletosti byl císař držen v domácím vězení až do své smrti, respektive smrti císařovny vdovy. V historiografii se objevuje i názor, že Ci Xi sama vydala rozkaz k usmrcení svého císařského synovce, neboť cítila, že umírá. Pro toto tvrzení ale není dostatek hodnověrných pramenů.

Bližší o kontroverzním životě Ci Xi např. do ČJ přeloženo: Der Ling. *Krutá císařovna*. Praha, Nakladatelství Jos. R. Vilímek, 1931. 252 s.

⁸⁸ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, Politisches Archiv (PA) XXIX/6. Hlášení ze dne 25. 01. 1900.

Konec nadějí na mírové řešení situace představovala vražda japonského vyslaneckého rady Sugiyama Akira 11. června r. 1900. Netečný postoj čínského císařského dvora k tomuto projevu nenávisti sebral obyvatelům Diplomatické čtvrti poslední zbytky iluzí o jeho smýšlení a povstalcům dodal naopak odvalu, aby vtrhli do ulic Peking, kde jim padly za oběť nejprve křesťanské svatostánky a pak i čínští křesťané.

Ohrožení života obyvatel Diplomatické čtvrti v Peking, nemohlo zůstat bez odezvy mocností zde akreditovaných. Již 11. června byl sestaven expediční sbor složený z námořní pěchoty i řadových námořníků všech spojeneckých válečných lodí kotvících tou dobou v Dagu⁸⁹ a velení bylo po společné dohodě velitelů předáno britskému kontraadmirálu Edwardu Seymourovi (*30. 04. 1840 †02. 03. 1929). Mezinárodní sbor čítající 2 084 mužů však postupoval směrem k Peking, velmi pomalu, neboť jej na rozkaz císařovny zadržovala pravidelná čínská armáda. Spolu s tímto opatřením byla na stejný císařovnin rozkaz posílena i obrana pevnosti Dagu, tyčící se u stejnojmenného přístavu, pro případ, že by se mezinárodní velení pokusilo pevnost vzít útokem. Pevnost Dagu se totiž stále nacházela v rukou Číňanů.⁹⁰

Obavy čínského císařského dvora se ukázaly jako opodstatněné, neboť spojenečtí velitelé se rozhodli pevnost převzít a zajistit si tak tůl pro další vojenské operace. Čínskému veliteli pevnosti bylo 16. června předloženo ultimátum požadující její předání mezinárodnímu velení do 2. hodiny po půlnoci následujícího dne. Zhruba hodinu před vypršením ultimáta ale zahájily zde kotvící válečné lodě palbu a pevnost Dagu, která soustředěnému náporu mnohem modernějších zbraní nemohla čelit, padla do 7. hodiny ranní.

Tento akt nemohl být čínským císařským dvorem – a konzervativními kruhy kolem císařovny vdovy zvlášť – vnímán jinak než jako popud k vyhlášení války. Opět se sice našli hodnostáři varující před pravděpodobnou porážkou a jejími katastrofálními důsledky pro Čínu, ale opět nebyli vyslyšeni. Zongli yamen, obdoba čínského ministerstva zahraničí, bylo pak pověřeno vypracováním nóty o vyhlášení války všem cizím mocnostem, které se podílely na dobytí pevnosti Dagu. Tato nóta byla spolu s oznámením o vypovězení diplomatických styků předána 19. června do rukou akreditovaných zástupců těchto mocností v již *de facto* obležené Diplomatické čtvrti. Od následujícího dne se tedy i Rakousko-Uhersko mělo nacházet ve válečném stavu s Čínou.⁹¹

---

⁸⁹ 大沽炮台, Dàgū pàotái, primitivní pobřežní fortová pevnost s výrazným podílem zemních prací, dobudovaná r. 1851.

⁹⁰ Fairbank, J. K. *The Cambridge History of China* II. Vol. XI. Cambridge, Cambridge University Press. s. 115-121.

⁹¹ Lehner, G. *Die Chinapolitik Österreich-Ungarns 1896–1917*. s. 70-74.

Rakousko-uherské velvyslanectví samozřejmě nemohlo stát stranou událostí výše popsaných, tím spíše, že se nacházelo na okraji Diplomatické čtvrti v Pekingu a bylo tak nejvíce ohroženo případným útokem.⁹² Jeho postavení ztěžovala také nepřítomnost velvyslance barona von Wahlborn, který již 4. dubna opustil Peking, aby po třech letech v úřadu nastoupil řádnou dovolenou ve vlasti. Jeho zástupcem byl jmenován dr. Arthur von Rosthorn,⁹³ který do té doby zastával post velvyslaneckého rady. V době přebírání agendy po baronu von Wahlborn však téměř jistě netušil, jak obtížný a nebezpečný tento úřad může být.⁹⁴

Lze tak usuzovat i podle zpravodajských relací zasílaných z Pekingu do Vídně, ve kterých jsou např. po celé Číně se množící útoky na křesťanské misionáře z dnešního úhlu pohledu popsány velmi laxně.⁹⁵ S narůstajícím počtem povstalců v okolí Pekingu bylo sice stále těžší získat hodnověrné zprávy o dění vně města, ale v průběhu pouhého měsíce byl dr. von Rosthorn okolnostmi a novými zprávami nucen situaci zcela přehodnotit. Jako znalec čínských poměrů si již plně uvědomoval možné nebezpečí vyhrocujících se proticizineckých nálad mezi povstalci, o čemž svědčí i naléhavost telegrafické depeše zaslané do Vídně 28. května:

„[...] *Všechny velmoci vylodují výsadky [námořní pěchoty]. Prosím o zplnomocnění [k bezpečnostním opatřením] a přímé uvědomění válečné lodi.*“⁹⁶

Jednalo se také o poslední telegram, který byl z c. (a) k. velvyslanectví v Pekingu odeslán. V průběhu několika následujících dní bylo telegrafní spojení z Pekingu zcela přerušeno a obavy pramenící z nejistoty nad osudem cizinců obležených v Diplomatické čtvrti v jejich vlastech narůstaly. Kontakt s vnějším světem však nebyl dosud zcela přerušen, neboť železnice spojující Peking s městem Tianjin a přístavem Dagu byla stále pod kontrolou cizích mocností.

⁹² Příloha 3.

⁹³ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, Administrative Registratur, F4-291-4 Rosthorn.

⁹⁴ Lehner, G.; Lehner, M. *Österreich-Ungarn und der „Boxeraufstand“ in China*. Mitteilung des Österreichischen Staatsarchiv 6. Wien, STUDIENVerlag, 2002. s. 55-57.

⁹⁵ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/14/I-Belagerung der Gesandten in Peking, Telegram z 27. 04. 1900.

⁹⁶ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/14/I-Belagerung der Gesandten in Peking, Telegram no. 3737.

Dle přiložené poznámky byl telegram šifrován, ale v uvedeném fondu se nachází pouze v dešifrované podobě.

V depeši z 28. května byla „válečnou lodí“ myšlena S. M. S. Zenta, která v té době kotvila v japonském přístavu Sasebo v rámci své tzv. „staniční služby“⁹⁷ ve vodách Dálného východu. Zpráva o ohrožení c. (a) k. velvyslanectví v Pekingu dorazila na její palubu 30. května⁹⁸ a ještě téhož dne vydal její velitel, fregatní kapitán⁹⁹ Eduard Thomann von Montalmare (*31. 1. 1853 †8. 7. 1900), rozkaz neprodleně vyplout do Dagu. Vzdálenost bezmála 1 400 km urazila S. M. S. Zenta během dvou dnů a 2. června dorazila do cíle své cesty, kde byl vyloděn výsadek čítající 30 námořníků pod velením LSL¹⁰⁰ Josefa Kollaře.¹⁰¹ Spolu s výsadkem vyrazil na záchrannou misi LSL Theodor von Winterhalder (*20. 11. 1861 †14. 3. 1941) i samotný velitel von Montalmare.

On a jeho muži dorazili na c. (a) k. velvyslanectví 3. června. Spolu s říšskými Němci byli posledními posilami, kterým se podařilo dostat do Pekingu. Obranu Diplomatické čtvrti tedy zajišťoval mezinárodní vojenský sbor složený následovně:

	Důstojníci	Mužstvo
Británie	3	79
Rusko	2	79
USA	2	53
Německo	1	50
Francie	3	45
Rakousko-Uhersko	5	30
Itálie	3	28
Japonsko	4	25

Celkem tedy 23 důstojníků a 389 vojáků či námořníků, které doplňovalo asi 125 dobrovolníků z řad diplomatů, pracovníků velvyslanectví i civilních osob. Mimo ně se v diplomatické čtvrti v Pekingu nacházelo také 149 žen a 79 dětí. Kromě výše zmíněných

⁹⁷ Vojenskou přítomnost Rakousko-Uherska ve vodách Dálného východu reprezentovala jedna z jeho válečných lodí, která křížovala prostor mezi Austrálií a Hokkaidem, nejsevernějším z japonských ostrovů. Plavidla se ve své službě střídala zhruba po dvou letech.

Bliže o této instituci např.: Marek, J. *Pod rakouskou vlajkou. Čeští námořníci v létech 1900 – 1918*. Cheb, Svět křídel, 2003. s. 30 - 40.

⁹⁸ Basch-Ritter, R. *Österreich auf allen Meeren*. Wien, Verlag Styria, 1995. s. 110.

⁹⁹ Orig. Fregattenkapitän (FK); v pozemním vojsku odpovídající hodnosti „plukovník“.

¹⁰⁰ Orig. Linienshiffleutnant (LSL); v pozemním vojsku odpovídající hodnosti „kapitán“.

¹⁰¹ Jos. Kollař (*1868 †?) rodák z Plzně. Přepis jeho jména přejat na základě Rang- und Entheilungs-Liste der k. u. k. Kriegsmarine (In: Lehner, G.; Lehner M. *Österreich-Ungarn und der „Boxeraufstand“ in China*. s. 710)

cizinců zde hledali ochranu i čínští křesťané, jejichž počet lze jen odhadovat na 1 000 – 2 500 osob.¹⁰²

Navzdory eskalujícímu násilí v ulicích Pekingu a situaci v Diplomatické čtvrti připomínající blokádu se diplomaté obrátili k čínskému císařskému dvoru, avšak ten jejich žádost o audienci zamítl a naopak v tichosti toleroval nebo přímo podporoval rebelující Boxery. Jasný důkaz o nepřátelství konzervativní dvorské kliky k cizincům přinesla 9. června zpráva o pověření generála Dong Fuxiang (董福祥 Dǒng Fúxiáng *8. 1. 1840 †9. 2. 1908) zakročením proti formujícímu se záchrannému sboru viceadmirála Seymoura. Tento v Číně věhlasný vojenský velitel byl v zahraničních diplomatických kruzích znám především jako důvěrník císařovny vdovy Ci Xi a jako zavilý nepřítel cizinců.

Toto jmenování spolu s přerušением železničního spojení vedoucího z Pekingu přinutilo diplomaty přistoupit k přípravám na obranu čtvrti. V průběhu jejich jednání bylo poukázáno na k obraně nevhodnou polohu c. (a) k. velvyslanectví, a proto bylo kvůli riziku obsazení rozhodnuto, že se neozbrojení civilisté dočasně přesunou na britské velvyslanectví. Oprávněnost těchto obav denně potvrzovaly zprávy, které do Diplomatické čtvrti přinášeli čínští křesťané. Rebelové již stihli zničit většinu západních staveb a s fanatickým zanícením nyní vypalovali obchody nabízející nečínské zboží a lynčovali Číňany zaměstnané u zahraničních firem a zastupitelských úřadů.

Spolu s vypovězením diplomatických styků a vyhlášením války západním velmocím vznesl čínský císařský dvůr požadavek, aby všichni cizinci prodlévající v Pekingu neprodleně opustili hlavní město říše. Všichni diplomaté se shodli na tom, že vzhledem k situaci v ulicích Pekingu a na cestách mezi Pekingem a Tianjinem by opuštění alespoň částečného bezpečí, které zdi Diplomatické čtvrti poskytovaly, znamenalo jistou smrt pro všechny. Dle jejich názoru však vyhlášení války nesmělo zůstat bez odpovědi.

Tuto odpověď měl na Zongli Yamen doručit německý velvyslanec baron Clemens von Ketteler (*22 11. 1853 †20. 06. 1900), který se k tomu sám nabídnul, neboť měl na Zongli Yamen dohodnutou audienci v záležitosti svého úřadu. Fatálně však podcenil nebezpečí, které mu z rukou Boxerů a císařských vojáků hrozilo. Z diplomatické čtvrti se vydal v nosítkách pouze v doprovodu podřízeného. Prameny se v popisu okolností jeho zabití různí. Některé

---

¹⁰² Marek, J. s. 28. Oproti tomu Basch-Ritter, R. s. 111. uvádí pouze dva rakousko-uherské důstojníky, což je chybný údaj, neboť z výše uvedeného je patrné, že byli nejméně tři (LSL Kollař, LSL von Winterhalder, FK von Montalmar).

uvádějí, že jej zasáhla zbloudilá kulka z pušky skrytého střelce, naopak prameny rakousko-uherské provenience uvádějí, že byl zastřelen čínskou vojenskou patrolou.¹⁰³

Ať už byly okolnosti jeho smrti jakékoliv, von Ketteler coby zástupce světové velmoci zemřel rukou čínských ozbrojenců a jeho smrt způsobila, že zbylí diplomaté konečně pochopili plný rozsah nebezpečí, které jim v dané situaci hrozilo. 20. červnem tak začaly téměř dva měsíce obléhání Diplomatické čtvrti za krajně nepříznivých okolností. Situace obležených byla z rakousko-uherské strany velmi dobře zachycena ve zprávě dr. von Rosthorna a později i ve zprávě LSL von Winterhaldera¹⁰⁴. Obě byly po ukončení obléhání zaslány do Vídně k rukám ministra zahraničí hraběte Goluchowského.

S ohledem na skutečnost, že situace v obležené diplomatické čtvrti je v rakousko-uherských pramenech velmi dobře dokumentována¹⁰⁵ a část pramenů k této epizodě rakousko-uhersko – čínských vztahů vyšla i tiskem,¹⁰⁶ bude následující popis situace obležených spíše stručnou komparací jednotlivých tvrzení pramenů a literatury.

Všechny zdroje, které byly v této práci použity, se shodují v tvrzení, že obležení nejvíce trpěli špatnými hygienickými podmínkami a nedostatkem kvalitních trvanlivých potravin a pitné vody, což ještě zhoršovalo horké podnebí pekingského léta.¹⁰⁷ Shodují se rovněž ve zmínkách o nedostatku munice.¹⁰⁸ Na základě rakousko-uherských ztrát lze říci, že nejprudší boje se odehrály v prvních dnech obležení Diplomatické čtvrti, kdy padli tři z rakousko-uherských námořníků.¹⁰⁹

Prameny a současná odborná literatura se naopak rozcházejí v charakteru samotného obležení. Diplomatická čtvrť se sice nacházela ve smrtelném ohrožení, ale už sama skutečnost,

---

¹⁰³ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/14/I-Rosthorn an Goluchowski.

Po celý čas obležení Peking (cca 20. 06. 1900–15. 08. 1900) neměla Vídeň žádné hodnověrné zprávy o situaci svých občanů v Pekingu. Jediné informace pocházely z generálního konzulátu v Šanghaji, konzulátu v Hongkongu a z křižníku S. M. S. Zenta. Tyto zprávy ale vyslovovaly pouze domněnky, které se zakládaly na nepřímých informacích.

¹⁰⁴ FK von Winterhalder byl k sepsání memoranda vyzván jakožto nejvyšší c. k. důstojník přítomný v Diplomatické čtvrti v Pekingu během obležení, neboť FK Thomann von Montalmar 8. srpna padnul v boji.

¹⁰⁵ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/14/I-Rosthorn an Goluchowski.

¹⁰⁶ Winterhalder, T. von. *Kämpfe in China*. Wien, A. Hartleben's Verlag, 1902. 584 s.

Rosthorn, P. von. *Peking 1900*. Ed. Pechmann, A. Wien, Böhlau Verlag, 2001. 139 s.

¹⁰⁷ Ačkoliv byl přiděl potravin na jednoho obyvatele Diplomatické čtvrti velmi nízký, situace čínských křesťanů, kteří zde hledali útočiště, byla mnohem horší a úmrtí způsobená podvýživou byla v jejich komunitě na denním pořádku (Rosthorn an Goluchowski)

¹⁰⁸ Výstroj a výzbroj rakousko-uherské jednotky je ale v porovnání s ostatními hodnocena velmi vysoko (Rosthorn an Goluchowski)

¹⁰⁹ Lehner, G. *Österreich-Ungarn und Boexersaufstand: Die Politik Österreich-Ungarns im Sommer 1900 und die Einsätze der k.u.k. Marinedetachements in China*. In: *Das Deutsche Reich und der Boxeraufstand*. s. 110-112.

že se dokázala bránit proti minimálně desateronásobné přesile po dobu 55 dnů, nutí k zamyšlení. Částečnou odpověď na tyto pochyby přináší rekonstrukce vojenských a politických událostí vně Diplomatické čtvrti v Pekingu a jejich souvislostí.

★ ★ ★

Pád pevnosti Dagu do rukou spojených velmocí znamenal první vojenský úspěch trestné expedice namířené proti Boxerům i proti Číně samotné. Mezinárodní vojenský sbor pod velením viceadmirála Seymoura byl sice za Tianjinem zastaven a společným postupem Boxerů a čínských pravidelných vojsk pod velením generála Dong Fuxiang zatlačen zpět do přístavu Dagu, ale po příchodu posil a reorganizaci se znovu zformoval a již 14. července dobyl město Tianjin.

Pád Tianjinu znamenal pohromu pro čínský císařský dvůr, neboť toto město představovalo jedinou překážku na cestě do samotného Pekingu a generál Dong Fuxiang nedisponoval dostatečnými silami, aby byl schopen úspěšně čelit mezinárodním silám v poli. Nyní byl čínský císařský dvůr ve smrtelném nebezpečí, které si ale paradoxně nejvíce uvědomovali ti z hodnostářů, kterým císařovna vdova Ci Xi nenaslouchala.

Došlo tak k paradoxnímu rozkolu v čínské zahraniční politice, kdy ultrakonzervativní dvorská frakce striktně prosazovala vytyčenou linii totální války proti cizincům na území Číny. Naopak jih Číny, v čele s markýzem Li Hongzhang, který v r. 1900 zastával úřad guvernéra provincie Liangguang¹¹⁰, se obrátil proti dvoru a vyzval Zongli Yamen k ochraně cizinců v Pekingu, potlačení boxerského hnutí, urychlené iniciaci mírových jednání se zahraničními mocnostmi a odeslání oficiální omluvy za smrt barona von Kettelera německému císaři.

Markýz Li Hongzhang nebyl jediný z čínských hodnostářů, který nevěřil, že Čína může ve válce proti zahraničním mocnostem obstát, a naopak se obával odvetných opatření ze strany velmocí v případě, že by Boxeři zmasakrovali obyvatele Diplomatické čtvrti v Pekingu. Takto uvažoval i jiný vysoce postavený čínský státník, guvernér provincie Zhili¹¹¹ a velící generál Beiyangské armády¹¹² Ronglu (榮祿 Rónglù *6. 4. 1836 †11. 4. 1903), dlouholetý důvěrník

---

¹¹⁰ Liangguang (兩廣 Liǎngguǎng), dnes provincie Guangdong a Guangxi.

¹¹¹ Zhili (直隸 Zhílì), rozsáhlá oblast s centrem v dnešní provincii Zhili.

¹¹² Beiyang jun (北洋軍 Běiyáng jūn), podle evropských vzorů vycvičená a vyzbrojená čínská císařská armáda.

a příbuzný císařovny vdovy Ci Xi, příslušník mandžuského vlivného rodu a držitel dvou nejprestižnějších a nejvlivnějších úřadů v Číně.¹¹³

Guvernér Ronglu se neodvážil postavit se přímo proti rozkazu císařovny vdovy Ci Xi, neboť po pádu Tianjinu bylo několik vysoce postavených dvořanů popraveno jen za to, že se odhodlali radit k politice smíru mezi Čínou a osmi velmocemi. Uvědomoval si ale také, že důsledky dobytí a vyvraždění Diplomatické čtvrti v Pekingu by mohly vést až k vyvrácení vládnoucí dynastie. Proto se v rámci svých úřadů snažil obléhání Diplomatické čtvrti neuspěchat. Ve dnech 14. – 26. července tak v okolí Diplomatické čtvrti z jeho nařízení panoval klid zbraní a do Diplomatické čtvrti v Pekingu byly bez zbytečného rozruchu dopraveny zásoby potravin. Ze stejného důvodu odmítl generálu Dong Fuxiang poskytnout moderní pušky z magazínů Beiyangské armády i dělostřeleckou podporu a své vojáky v rámci společných operací nechal útočit tak, aby dělali spíše hluk, než aby způsobili nepříteli vážnější ztráty.¹¹⁴

Když se spojenecké síly blížily k Pekingu, čínský císařský dvůr, chráněn armádou generála Dong Fuxiang, uprchnul na západ do starého, silně opevněného města Xi'an.¹¹⁵ V Pekingu tak zůstali jen povstalečtí Boxeři a jednotky podřízené guvernérovi Ronglu, který se po odchodu dvora okamžitě pustil do potlačování veškerých projevů nepřátelství vůči cizincům. Když pak mezinárodní vojenský kontingent přitáhl 15. srpna k Pekingu, město bylo již relativně pacifikováno a jeho obsazení se obešlo bez použití těžkých zbraní.¹¹⁶

---

¹¹³ Celým jménem Guwalgiya Ronglu (v čínštině psáno jako 瓜尔佳榮祿 Guāěrjiā Rónglù), „Guwalgiya“ je fonetický přepis mandžuského příjmení. V anglofonních pramenech a starší literatuře uveden jako „Junglu“.

¹¹⁴ Fairbank, J. K. *The Cambridge History of China* II. Vol. XI. s. 123-125.

¹¹⁵ Hlavní město dnešní provincie Shanxi / Shaanxi (陝西 Shǎnxī) na SZ Číny.

¹¹⁶ Fairbank, J. K. *The Cambridge History of China* II. Vol. XI. s. 123-125.

2. 4. 2. Podíl Rakousko-Uherska na mezinárodní intervenci v Číně

Zatímco v Rakousko-Uhersku volala veřejnost po důrazném zásahu v Číně a čelní představitelé teprve zvažovali budoucí kroky, na severu Číny již *de facto* probíhala válka. Boje se samozřejmě neomezovaly pouze na okolí Pekingu, naopak boxerská rebelie, mnohdy podporovaná pravidelným čínským vojskem, zasáhla celou oblast Zhili. Na počátku června r. 1900 se tak v ohrožení ocitlo i kotviště spojeneckých válečných lodí, tedy i S. M. S. Zenta, neboť se nacházelo v blízkosti čínské silně obsazené pobřežní pevnosti Dagu.¹¹⁷

Protože kapitán na S. M. S. Zenta Thomann von Montalmare vyrazil s výsadkem námořníků do Pekingu, velení lodi se dočasně ujal LSL¹¹⁸ Guido Kottowic von Korschak. Ten se o vážnosti situace mohl přesvědčit, když 5. června obdržel z Pekingu od svého velitele telegram:

„Indrak, dva námořní kadeti, 70 mužů; připravit k eventuálnímu osvobození Pekingu a dát k dispozici služebně nejstaršímu velícímu důstojníkovi.“¹¹⁹

Rozkaz byl ještě téhož dne splněn a již nazítří, 6. června, bylo předběžně rozhodnuto, že druhý rakousko-uherský výsadek posílí britské a německé jednotky shromážděné v Tianjinu, kam byl 7. června transportován po železnici. Požadované zplnomocnění, schvalující připojení rakousko-uherského výsadku k mezinárodním silám dorazilo na palubu S. M. S. Zenta poněkud opožděně, až 9. června.¹²⁰

Krom 30 mužů kapitána Thomanna von Montalmare a 70 mužů určených k posílení spojeneckých pozic u města Tianjin byla vyloďena ještě jedna četa (20 mužů) určená k útoku na již zmiňovanou pevnost Dagu. V průběhu příprav k obléhání byla tato četa přidělena k německému sboru a spolu s ním podnikla 17. června útok na severozápadní úsek pevnosti, který beze ztrát dobyla.

O poznání hůře se vedlo oddílu pod velením LSL Johanna Indraka. Ten byl dodatečně posílen o dalších 25 mužů a v Tianjinu se připojil k expedičnímu sboru viceadmirála Seymoura. Celý sbor, včetně rakousko-uherského oddílu, čítal na 1125 mužů. Cílem jeho expedice bylo

---

¹¹⁷ Krátce již zmíněno v kapitole 2. 2. 1.

¹¹⁸ Orig. Linienschiffsleutnant (LSL); v pozemním vojsku odpovídající hodnosti „kapitán“.

¹¹⁹ Lehner, G.; Lehner, M. *Österreich-Ungarn und der „Boxersaufstand“ in China*. s. 290.

¹²⁰ Winterhalder, T. s. 27-29

„ ...co možná nejrychleji proniknout do Pekingu a obnovit železniční spojení mezi hlavním městem a Tianjinem.“¹²¹

Postup mezinárodního expedičního sboru byl zahájen 11. června paralelně s železnicí ve směru na Peking. Už v následujících dnech se část rakousko-uherského oddílu zapojila do bojů, když pomáhala rozhánět Boxery ničící železniční trať. Za potyček s Boxery pokračoval postup celého expedičního sboru až do 18. června. K dosažení Pekingu zbývalo asi 40 km, ale situace se dramaticky změnila.¹²²

Dokud byli povstalci z řad Boxerů vyzbrojeni jen tradičními čínskými chladnými zbraněmi, bylo pro moderně vyzbrojené západní jednotky snadné čelit jejich fanatickým útokům. Nyní ale stanuli před neméně fanatickými Boxery, ovšem vyzbrojenými moderními puškami, které bezpochyby pocházely z vojenských magazínů pravidelné čínské armády. Mnohem větší nebezpečí však pro expediční sbor představovalo čínské pravidelné vojsko pod velením generála Nie Shicheng (聂士成 Niè Shichéng *?. ?. 1836 †6. 9. 1900).¹²³

Jen 18. června, prvního dne bojů, padlo 6 vojáků expedičního sboru a 51 jich bylo zraněno.¹²⁴ Bylo jasné, že v tak malém počtu nelze mnohonásobné přesile vzdorovat a bylo rozhodnuto okamžitě ustoupit zpět k Tianjinu, neboť též hrozilo nebezpečí obklíčení. Ústup byl ztěžován neustálou palbou čínského vojska a bodákovými útoky Boxerů. V průběhu ústupu byl do řeky Baihe shozen rovněž trén a polní dělostřelectvo, neboť nestačily zbytku ustupujícího mezinárodního sboru a mohly by padnout do rukou nepříteli.

22. června, zhruba v půli trasy ústupu, dorazil předvoj sboru, který mimo jiné tvořil i rakouský oddíl, do vesnice Xiqu, ve které se nacházel silně střežený magazín čínské pravidelné armády. Jelikož mužstvo v urputných ústupových bojích spotřebovalo značnou část zásob munice, rozhodl štáb sboru neobcházet silně střežený magazín, ale naopak pokusit se jej dobýt a z kořisti doplnit chybějící vojenský materiál. Překvapivý útok se zdařil, ale právě zde rakousko-uherský oddíl zaznamenal své první ztráty; první raněný a první padlý.¹²⁵

Po doplnění zásob se sbor vydal na další ústup a 26. června dorazil konečně do Tianjinu. Podcenění bojeschopnosti čínské pravidelné armády stálo v uplynulých 14 dnech

---

¹²¹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/17 Gottwald an Goluchowski.

¹²² OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/17 Gottwald an Goluchowski.

¹²³ Generál Nie Shicheng byl dvorem vyslán do pole původně pod záminkou potlačit povstání Boxerů.

¹²⁴ Winterhalder, T. s. 116-119.

¹²⁵ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/17 Gottwald an Goluchowski.

viceadmirála Seymoura na 62 padlých a 228 raněných.¹²⁶ Čínské ztráty v této fázi bojů není možné z použitých pramenů s přesností vyčíslit, ale císařský dvůr zastavení Seymourova expedičního sboru označil za „velkolepé vítězství u Lanfangu“.¹²⁷

★ ★ ★

Odchod expedičního sboru viceadmirála Seymoura z města Tianjin výrazně oslabil jeho městskou posádku. S ohledem na skutečnost, že město bylo samozřejmě převážně čínské a mezi čínskými starousedlíky se skrývali Boxeři a jejich sympatizanti, nemohla tato informace zůstat utajena před generálem Nie Shicheng a vůdci Boxerů.

Čínský císařský dvůr oplýval takovou sebedůvěrou, že nařídil generálu Nie Shicheng vytáhnout na město Tianjin. Část jeho ozbrojených sil - převážně Boxerů - na sebe nepřestala vázat Seymourův expediční sbor a generál Nie Shicheng se v čele pravidelného vojska vydal na pochod k Tianjinu s cílem město obklíčit a dobýt.¹²⁸

V noci z 15. na 16. června se Číňané pokusili obsadit strategicky velmi důležité Tianjinské nádraží. Zamýšlený překvapivý útok se však nezdařil a Číňané byli odraženi. Začaly tak zdlouhavé pozíční boje v samotném městě i v jeho okolí. Četné útoky mnohem početnější čínské armády přinutily nakonec jednotky cizích velmocí stáhnout do prostoru zahraničních koncesí. Při ústupových bojích na městských hradbách a v uličkách ve dnech 17. a 18. června se mimo jiné vyznamenal zde ponechaný rakousko-uherský oddíl v síle zhruba jedné čety.¹²⁹

Ústupem z hradeb města a stažením se do prostoru cizineckých koncesí se sbor, původně určený pro záchranu diplomatů obležených v Pekingu, ocitnul na bezmála tři týdny v téměř stejné situaci jako zmiňovaní diplomaté. Generál Nie Shicheng se v Tianjinu nezdráhal použít veškerých dostupných prostředků včetně těžkého dělostřelectva, jen aby zahnal cizince do moře. Situace obránců se částečně zlepšila s návratem expedičního sboru admirála Seymoura, který - ač vyčerpán a sám postižen ztrátami - významně posílil jejich řady obránců.

6. červenec byl pro obě bojující strany bodem zvratu, neboť do obou táborů jistě dorazily zprávy o blížících se posilách obleženým. O úmyslech generála Nie Shichenga lze sice jen spekulovat, pravděpodobně se však pokusil o dobytí města dříve, než obleženým

¹²⁶ Winterhalder, T. s. 130.

¹²⁷ V originále 廊坊大捷 Lánfang dàjié (zdroj: <http://zh.wikipedia.org/zh-sg/廊坊大捷>)

¹²⁸ <http://zh.wikipedia.org/zh-sg/聂士成>

¹²⁹ Winterhalder, T. s. 151-163, v originále *der Zug*; jednotka čítající 40-50 mužů.

přijdou na pomoc ony posily. Vsadil tedy vše na rozhodující pěchotní útok soustředěný na odvrácenou stranu koncese, o kterém se pravděpodobně se domníval, že bude překvapující. Sílu jeho vojska lze jen obtížně určit, současné odhady se pohybují mezi 12 000 a 30 000 vojáků.¹³⁰ Avšak ani přinejmenším čtyřnásobná přesila nedokázala prorazit obranu *osmi mocnosti*¹³¹ a po celodenním boji byli Číňané nuceni stáhnout se zpět. K rozhodnutí ustoupit přispěla s největší pravděpodobností také zpráva, že se k městu blížila posila 1 200 Američanů. Následné čínské akce proti cizineckým koncesím v Tianjinu se omezily pouze na ostřelování ze strategických pozic.¹³²

Příčinu této náhlé změny čínské strategie je ale nutné hledat i v událostech v týlu čínské armády. Vojsko generála Nie Shicheng představovalo pro boxerské povstalce nejen spojence, ale i autoritu a s jejím odchodem padla poslední síla zabraňující Boxerům v plenění a rabování. Dokud byly boxerské útoky namířeny jen proti cizincům a jejich institucím či příznivcům v Číně, přivírali nad těmito excesy čínští hodnostáři oči. Nyní se ale násilí Boxerů obrátilo přímo proti čínskému obyvatelstvu a generál Nie Shicheng v souladu se svým přesvědčením konzervativního konfuciána nemohl trpět toto příkoří páchané na čínském lidu. Bez svolení císařského dvora v Pekingu tedy rozkázal části svého vojska ostře zasáhnout proti Boxerům, což v dnešní řeči znamená „zdecimovat“.

Tento rozkaz však vyvolal nepokoje a masové dezerce v samotném pravidelném čínském vojsku. Dezertéři se přidávali k Boxerům a skupiny „marodérů“ několikrát napadly týl pravidelného vojska obléhajícího Tianjin. Boxeři navíc v odvetu za útok proti svému hnutí vyplenili usedlost generála Nie Shicheng a unesli jeho rodinu. Tento akt násilí by se nepochybně i přes apel císařského dvora dočkal krvavé odplaty ze strany generála Nie Shicheng. Nestalo se tak jen proto, že generál utrpěl v průběhu rozhodujícího útoku. 6. července zranění dělostřeleckým granátem, na jehož následky ještě ten den zemřel. Velení nad vojskem v okolí Tianjinu formálně převzal generál Dong Fuxiang.¹³³

Po příchodu francouzských, ruských a japonských posil se velitelé cizích velmocí rozhodli k protiútoku. Nejvyšší velení nad silami shromážděnými v Tianjinu převzal guvernér ruské koncese Liaodong, admirál Jevgenij Ivanovič Alexejev (Евгѳний Иванович Алексѳев

---

¹³⁰ Lehner, G.; Lehner, M. *Österreich-Ungarn und der „Boxersaufstand“ in China*. s. 309.

¹³¹ V originále 八国 bā guó (zdroj: <http://zh.wikipedia.org/zh-sg/聂十成>)

¹³² Winterhalder, T. s. 151-163.

¹³³ <http://zh.wikipedia.org/zh-sg/聂十成>

*13. 5. 1843 † 27. 5. 1917).¹³⁴ Protiútok byl naplánován na 13. červenec a měl se jej po boku německých sil zúčastnit i rakousko-uherský oddíl.

S ohledem na skutečnost, že boje ve městě Tianjin byly v té době již týden statické, mělo pravidelné čínské vojsko dostatek času opevnit se na strategicky významných bodech města, zejména pak na výšinách mohutných městských hradeb, jejichž ochozy skýtaly čínským vojákům kryté střelecké postavení. Společný postup intervenčních jednotek zahraničních mocností tak narážel při znovudobývání města na tuhý odpor, což se projevilo i na počtu padlých a raněných. Rakousko-uherský oddíl postupující po boku říšských Němců zaznamenal na konci dne jen čtyři raněné.¹³⁵

Čínská armáda, demoralizovaná smrtí velitele a postupem vojsk cizích velmocí, se v noci ze 13. na 14. července v tichosti stáhla a následujícího dne bylo město obsazeno a pacifikováno. Jako ostatní, i rakousko-uhersští vojáci našli ve svém úseku postupu provizorně opevněná palebná postavení kulometů, vyhloubené zákopy s předprsněmi a překážkami umístěnými v předpolí za účelem zpomalení postupu pěchoty. Bylo jasné, že se čínská pravidelná armáda i přes všechny své nedostatky od svého posledního nasazení v r. 1895 značně modernizovala.¹³⁶

Se silami soustředěnými v Tianjinu a solidně zabezpečeným zázemím už nic nebránilo zahraničním mocnostem v následujících dvou týdnech v pochodu na Peking. Sbor čítající přibližně 22 000 mužů vyrazil 4. srpna. Jeho součástí byla i jedna četa rakousko-uherské námořní pěchoty (55 mužů) opět operující společně s říšskoněmeckým oddílem (300 mužů). Proti nim stála čínská vojska o síle zhruba 13 000 – 17 000 mužů. Poměrně nepočetný rakousko-uherský a německý oddíl samozřejmě nemohl za těchto podmínek nést hlavní tíhu útoku na čele postupu (to připadlo na mnohem početnější japonské a ruské síly, přibližně 12 000, respektive 4 500 mužů).¹³⁷ Adekvátně své velikosti zajišťoval tyl postupujícího sboru a do bojů zasahoval jen málo. Postup ztěžoval nedostatek pitné vody a chabé zásobování závislé, vzhledem ke stále nefunkčnímu železničnímu spojení, na rekvírovaných povozech a tažných zvířatech, což v kombinaci s obecně špatným stavem cest a hroutícím se odporem čínských vojsk protáhlo celou anabázi až do 14. srpna. Tehdy teprve dorazil předvoj vojska do Pekingu, ale již téměř vyklizeného a opuštěného císařským dvorem.

---

¹³⁴ Vrchní velitel ruské tichomořské flotily. Po dobu pacifikace boxerského povstání jmenován do hodnosti *Generaladjutant* (v německy psaných pramenech) – „generál pobočník“ zplnomocněnec ruského cara pro věci vojenské i civilní. Od r. 1903 místokrál ruského Dálného východu.

¹³⁵ Winterhalder, T. s. 162. (v porovnání s jednotkami ostatních států velmi malé ztráty)

¹³⁶ Winterhalder, T. s. 175.

¹³⁷ Lehner, G.; Lehner, M. *Österreich-Ungarn und der „Boxersaufstand“ in China*. s. 314-315.

Kvůli zmiňovaným těžkostem v zásobování připochoval malý rakousko-uherský oddíl do Pekingů až 18. srpna, shodou okolností v den narozenin císaře Františka Josefa I., kterému byla takto symbolicky před hradbami dobytého hlavního města čínského císařství provolána sláva. Oddíl z křižníku S. M. S. Zenta pak vpochoval do diplomatické čtvrti. O dva dny později, 20. srpna, byl posílen o výsadek z vlajkové lodi přípluvší východoasijské eskadry S. M. S. Maria Theresia. Vrchního velení nad rakousko-uherským sborem v Pekingů se jako nejvyšší důstojník ujal LSL von Winterhalder, neboť KF von Montalmare zahynul 8. července¹³⁸ v průběhu obléhání Diplomatické čtvrti.¹³⁹

---

¹³⁸ Lehner, G. *Österreich-Ungarn und Boexersaufstand: Die Politik Österreich-Ungarns im Sommer 1900 und die Einsätze der k.u.k. Marinedetachements in China*. In: *Das Deutsche Reich und der Boxeraufstand*. s. 112.

Údajnou příčinou smrti byl zásah střepinou granátu do srdce.

¹³⁹ Winterhalder, T. s. 178-180; 400-416.

3. Od příměří k míru - Postavení a kroky Rakousko-Uherska v Číně od potlačení boxerského povstání r. 1900 do uzavření mírových smluv r. 1901

3. 1. Vojenská přítomnost Rakousko-Uherska v Číně v letech 1900 a 1901

Od počátku ozbrojeného konfliktu na pevnině setrvalo čínské válečné námořnictvo pasivně ve svých kotvištích a nepokoušelo se jakkoliv ohrozit válečná plavidla osmi velmocí. Přes apel čínského císařského dvora vyzývající k útoku na nepřátelská plavidla a k ostřelování zahraničních koncesí v čínských přístavech nebyly podniknuty žádné útočné akce. Čínská admirálita si byla vědoma svých minimálních šancí na vítězství v případném střetu s flotilou osmi velmocí a nechtěla riskovat zničení jádra čínského válečného námořnictva. Také proto připrula eskadra kontraadmirála von Montecuccoliho k čínským břehům bez obtíží a mohla se ještě zúčastnit závěru vojenských operací směřujících k porážce Číny.¹⁴⁰

Peking byl sice dobyt a následně pacifikován mezi 14. a 20. srpnem, ale šarvátky a menší boje v okolí města probíhaly ještě několik týdnů, než se podařilo zajistit nad regionem relativní kontrolu. Po celou tu dobu vystupoval kontraadmirál Montecuccoli jako nejvyšší představitel Rakousko-Uherska, neboť řádný velvyslanec baron Czikann von Wahlborn dorazil do Pekingu až na konci října r. 1900. V době jeho příjezdu hájilo rakousko-uherské pozice v Číně vojenské uskupení sestávající z lodí

S. M. S. Keiserin und Königin Maria Theresia,

S. M. S. Aspern,

S. M. S. Keiserin Elizabeth,

S. M. S. Zenta.¹⁴¹

Na palubách těchto plavidel bylo na 1640 námořníků, z nichž na pevnině v té době sloužilo 382 mužů:

11 důstojníků,

10 námořních kadetů¹⁴²,

¹⁴⁰ Lehner, G.; Lehner, M. *Österreich-Ungarn und der „Boxersaufstand“ in China*. s. 333-334.

¹⁴¹ Účel spíše reprezentativní než válečný potvrzuje i skutečnost, že všechna zmiňovaná plavidla byla poměrně nová, dokončená v průběhu 90. let 19. stol.

¹⁴² V originále (Winterhalder, T.) *Der Seekadett* (1. pád sg.), nižší ze dvou hodností důstojníků - čekatelů (vyšší hodnost námořní praporčík / praporečník – *Der Seefähnrich*)

2 lékaři,
359 mužů.¹⁴³

Těchto 382 mužů zajišťovalo bezpečnost rakousko-uherské mise v Peking, její zásobování a trvalé spojení s okolním světem. Jejich rozmístění bylo následné.

	Důstojníci	Námořní kadeti	Mužstvo
Peking	6	3	191
Tianjin	2	2	41 ¹⁴⁴
Dagu	1	0	6 ¹⁴⁵

Zbylá asi stovka mužů zajišťovala tyl a zásobování, k čemuž využívala rozmanitou směsici dílem zakoupených a díle zrekvírovaných tažných zvířat, povozů a říčních člunů. Takto vypadala situace na přelomu srpna a září r. 1900. V důsledku případných zranění, nemocí a reorganizace ale kolísal počet rakousko-uherských námořníků dlouhodobě sloužících na pevnině zhruba mezi 400 a 500 muži.

Nezvykle drsné klima nadcházející pekingské zimy bylo příčinou mnoha vážných onemocnění v důsledku nedostatečné výstroje a vážnoucího zásobování. Proto byly také rakousko-uherské jednotky dislokované na pevnině několikrát obměněny, neboť stavy nemocných a služby stále stoupaly. Podnebí Peking a jeho okolí je totiž v zimě prudce a intenzivně ochlazené studeným proudem vzduchu, který s sebou nese prach ze sprašových oblastí na východě v podobně písečných či prachových bouří. Nejčastěji tak rakousko-uherská a obecně zahraniční vojáci trpěli nemocemi z podchlazení, záněty dýchacích cest a očí. Dalším velmi častým onemocněním byly infekční choroby trávicího traktu většinou způsobené kontaminovanou vodou.¹⁴⁶

Od obsazení Peking osmi mocnostmi 14. srpna r. 1900 prakticky až do návratu čínského císařského dvora bylo město rozděleno na správní sektory, které byly přiděleny jednotlivým mocnostem za účelem udržování klidu a pořádku. Rakousko-Uhersku ale žádný sektor přidělen nebyl a jeho jednotky byly určeny k patrolování v okolí města.¹⁴⁷ Tento úkol

---

¹⁴³ Winterhalder, T. s. 468.

¹⁴⁴ Část tohoto oddílu v síle cca 1 roty zajišťovala zásobování Peking a jeho spojení s Tianjinem.

¹⁴⁵ Vlajková stráž, jejíž dva příslušníci zároveň plnili funkci telegrafistů obsluhujících stanic v pevnosti zřízenou za účelem předávání depeší. Lehner, G.; Lehner, M. *Österreich-Ungarn und der „Boxersaufstand“ in China*. s. 340. Do konce roku 1900 se počet rakousko-uherských vojáků sloužících na čínské pevnině vyšplhal k 500 mužů (tamtéž).

¹⁴⁶ Lehner, G. *Österreich-Ungarn und Boexersaufstand: Die Politik Österreich-Ungarns im Sommer 1900 und die Einsätze der k.u.k. Marinedetachements in China*. In: *Das Deutsche Reich und der Boxeraufstand*. s. 118-121.

¹⁴⁷ Lehner, G. *Österreich-Ungarn und Boexersaufstand: Die Politik Österreich-Ungarns im Sommer 1900 und die Einsätze der k.u.k. Marinedetachements in China*. In: *Das Deutsche Reich und der Boxeraufstand*. s. 116.

s sebou nesl větší rizika než udržování stanného práva v Pekingu, neboť po celé provincii Zhili se pohybovaly loupeživé bandy poražených Boxerů či dezertérů čínského vládního vojska. Ke srážkám s těmito narušiteli stanoveného příměří docházelo jen zřídka, neboť je nebylo možno na první pohled rozeznat od prostého obyvatelstva čínského venkova. Povstalečtí Boxeři se odlišovali většinou jen různobarevnými šerpami či turbany, které v případě nebezpečí prostě zahodili a vmísili se, byť možná pod pohrůžkou, mezi obyvatele nejbližší vesnice. Podobně se při hrozbě střetu chovali i čínští dezertéři, neboť jejich uniformu tvořila pouze volná halena bez rukávů, pod níž měli prostý civilní šat.¹⁴⁸

V porovnání se zbylými velmocemi se jednalo o celkem nepatrné vojenské uskupení. Rakousko-uherské síly na Dálném východě neměly hájit zájmy monarchie v tomto regionu. Ze všech dosud nashromážděných materiálů lze odvodit, že posláním tohoto vojenského uskupení zde bylo reprezentovat Rakousko-Uhersko jako velmoc světového formátu, která má plné právo podílet se svým hlasem spolu s ostatními velmocemi na utváření celosvětové to si odporuje politické scény. Tomu nasvědčuje také skutečnost, že, s výjimkou zimních měsíců 1900–1901, křižovaly rakousko uherské lodě vody Dálného východu s cílem posílit prestiž Rakousko-Uherska jako námořní velmoci. Důstojnický sbor rakousko-uherské východoasijské eskadry pak měl za úkol reprezentovat svou zemi při každé příležitosti.

Zhruba v polovině r. 1901 již definitivně pominuly důvody Rakousko-Uherska udržovat na Dálném východě tak velké vojenské těleso. Po dubnové inspekci sil podunajské monarchie v Číně, určení budoucí podoby subordinace a poradě s baronem von Wahlborn v Pekingu, vydal kontraadmirál Montecucoli rozkaz k návratu části rakousko-uherského uskupení do vlasti. 22. června vypluly S. M. S. Kaiserin Elizabeth a S. M. S. Zenta a zcela přesně podle časového harmonogramu vpluly do přístavu Pula 1. října,¹⁴⁹ kde byly veřejností i svými kolegy ve zbrani přivítány jako hrdinové navrátilí se z bitvy, ve které dosáhli slavného vítězství.¹⁵⁰

---

¹⁴⁸ Příloha č. 4

¹⁴⁹ Lehner, M. *Die Tätigkeit der Kriegsmarine – Der Alltag der k.u.k. Eskader in Ostasien*. In: *Das Deutsche Reich und der Boxeraufstand*. s. 217-228.

¹⁵⁰ *Militär-Zeitung*. 5. 10. 1901. č. 35. r. 56. s. 275. *Rückkehr der österreichisch-ungarischen Escadre aus Ostasien*.

3. 2. Rakousko-Uhersko a jeho role při mírových jednáních s Čínou

Do příjezdu zplnomocněnce řádného vyslance barona Czikanna von Wahlborn byl nejvyšším zástupcem Rakousko-Uherska v Číně kontraadmirál von Montecuccoli. Ten se ale zabýval především svými povinnostmi velitele rakousko-uherských sil na Dálném východě. Bezprostředně po ukončení hlavních bojů se do středu pozornosti zahraničních velmocí dostala otázka mírových jednání. Dokud bylo osm cizích velmocí sjednoceno snahou o vyproštění obležené Diplomatické čtvrti v Pekingu, bylo jednání na nejvyšší úrovni poměrně nekonfliktní.¹⁵¹ Diplomatická jednání se však zkomplikovala v samém počátku, neboť bezprostředně po navázání diplomatických rozhovorů s čínským císařským dvorem. Zplnomocněnci osmi velmocí se pokoušeli vystupovat navenek jednotně, ale na druhé straně separátně jednali s čínskou protistranou. To vedlo k vleklým rozhovorům, množství návrhů a protinávrhů, v nichž šlo především o získání větší sféry vlivu v Číně.

Rakousko-Uhersko se prostřednictvím barona Czikanna von Wahlborn¹⁵² rovněž účastnilo těchto jednání, ale nemělo zde zatím žádné výrazné imperiální ani ekonomické zájmy, a proto stálo poněkud stranou dění. Jeho souhlas, podmíněný všeobecnou shodou, však byl nezbytný pro ratifikaci jakéhokoliv usnesení. Lze tedy obecně tvrdit, že vyjednávací pozice Rakousko-Uherska byla sice spíše čestná, ale zároveň i respektovaná a v tomto postavení vstoupila habsburská monarchie do mírových jednání.

Po všeobecné diskuzi mezi zástupci osmi velmocí a s přihlédnutím k francouzskému předběžnému návrhu na stanovení podmínek a požadavků mírových jednání byl vypracován dokument označovaný jako *Dvanáct požadavků*. Koncipování tohoto dokumentu, stejně jako následná jednání s čínskou protistranou, se děly za kolektivního vedení zástupců všech zbylých zainteresovaných států, tedy nejen výše několikrát zmiňovaných osmi velmocí.

Na Štědrý den r. 1901 bylo těchto „Dvanáct požadavků“ předloženo zástupcům čínského císařského trůnu, markýzi Li Hongzhang a Yikuang princí Qing (奕劻 Yikuāng *16. 11. 1838 †28. 1. 1917)¹⁵³.

---

¹⁵¹ Samozřejmě se vyskytly třecí plochy, např. antagonismus mezi Brity a Rakušany v otázkách velení obrany diplomatické čtvrti. Lehner, G.; Lehner, M. *Österreich-Ungarn und der „Boxersaufstand“ in China*. s. 337-338.

¹⁵² M. Czikann von Wahlborn, na rozdíl od některých jiných, neovládal čínský jazyk, všech jednání se však mohl účastnit překladatel, jímž byl samozřejmě dr. A. von Rosthorn. Na rozdíl od např. velvyslance Velké Británie či Německa, nebyl baron Czikann von Wahlborn orientalista, a proto v průběhu následujících mírových jednání nebral v potaz diplomatickou tradici Dálného východu.

¹⁵³ Yikuang princ Qing (慶親王 Qìngqīnwáng; *císařský princ prvního stupně*) byl jedním z největších protagonistů pro-zahraníční politiky.

1. *Odeslání zvláštní delegace do Berlína pod vedením jednoho z císařských princů, aby vyjádřil německému císaři politování čínského císaře a vlády, a vybudování pomníku na místě atentátu na německého vyslance [barona] von Ketteler.*
2. *Přísné potrestání osob jmenovaných v dekretu z 25. září 1900 (přiměřené proviněním, kterých se dopustili) stejně jako všech [dalších] osob, které budou zástupci [zahraničních mocností] později jmenovány – odložení [literátských] zkoušek ve městech, kde byli cizinci vražděni nebo týráni, na pět let.¹⁵⁴*
3. *Odškodnění pro Japonsko za zavraždění [vyslanceckého rady] Sugiyama [Akira].*
4. *Zřízení památníků na znesvěcených cizineckých a mezinárodních hřbitovech.*
5. *Zachování zákazu importu zbraní a [...] materiálu k výrobě zbraní a munice [do Číny].*
6. *Odškodnění státům, společnostem i jednotlivcům, jakož i Číňanům, kteří utrpěli [újmu] na těle či na životě zatím, co se nacházeli v zahraničních službách – Čína se zavazuje k záruce za vyplacení tohoto odškodného vhodnými finančními kroky.*
7. *Právo na zřízení stráže velvyslanectví pro každou velmoc a stejně tak právo zasadit Diplomatickou čtvrť do obranného postavení - Číňané nebudou mít oprávnění se zde usidlovat.*
8. *Srovnání se zemí pevnosti Dagu, stejně jako všech ostatních zařízení, která by mohla zabránit volnému provozu mezi Pekingem a mořem.*
9. *Právo obsadit strategicky důležitá postavení mezi Pekingem a mořem.*
10. *Zavázání se čínské vlády vyvěšovat ve všech okresech po dobu dvou let dekret, kterým se pod pohrůžkou trestu smrti zakazuje zakládat společnosti nepřátelské cizincům – svolání druhého ediktu, ve kterém budou všichni generál-guvernérové, guvernérové, provinční i místní funkcionáři přísně nabádáni k okamžitému potlačení jakýchkoliv proticizineckých nepokojů.*

---

¹⁵⁴ Čínský správní systém obsazoval místa ve státní správě kandidáty na základě jejich výsledků u státních zkoušek, které se konaly na úrovni správních jednotek čínského císařství. Blíže o tomto fenoménu např. OLIVOVÁ, L. *Zkouškový systém na Dálném východě.*

V případě provinění [proti tomuto dekretu] budou neprodleně odvoláni ze svých postů a ztratí jakoukoliv možnost obdržet post nový.

11. *Modifikace smluv o obchodu a lodní dopravě a započetí jednání o usnadnění zahraničního obchodu*
12. *Zřízení ministerstva zahraničí a pozměnění [dvorského] ceremoniálu pro diplomatické zástupce cizích mocností.*¹⁵⁵

Zástupci Rakousko-Uherska se účastnili přibližně jedné třetiny jednání o podobě budoucí mírové smlouvy a následných rozhovorů s čínskou stranou, při nichž baron Czikan von Wahlborn vystupoval velmi nekompromisně, a v podobném duchu se jeho jednání neslo i do budoucna. V průběhu těchto jednání naznačily zbývající státy své cíle, ve kterých již nešlo pouze o prosté uzavření míru s Čínou, ale o posílení vlivu v regionu a do značné míry překreslení světové mapy koloniálních sfér vlivu. Zde již nebyla přítomnost barona von Wahlborn potřebná.

Rakousko-uherská strana neměla k průběhu jednání vážnějších námitek a baron Czikan von Wahlborn výrazněji zasáhl pouze v rámci projednávání bodu 2, ve sporu o míře potrestání Zaiyi prince Duan (奕劻 Zàiyī *26. 8. 1856 †24. 11. 1922),¹⁵⁶ kdy se zasazoval o trest smrti pro zmiňovaného, neboť Zaiyi princ Duan platil v době obležení diplomatické čtvrti za největšího šířitele proticizineckého povstání a nejzavilejšího nepřítele cizinců v Číně. Naopak nový německý vyslanec Alfons baron Mumm von Schwarzenstein (*19. 4. 1859 †24. 7. 1924) důrazně varoval před možnými důsledky tohoto rozhodnutí v delším časovém horizontu.¹⁵⁷ Nakonec byl přijat návrh německé strany a Zaiyi princ Duan byl v příslušnou dobu odeslán do doživotního vyhnanství ve Východním Turkestánu.¹⁵⁸

Trestu uniknul i další strůjce událostí r. 1900, generál Dong Fuxiang, který se spolu se svou muslimskou armádou stáhl do vnitrozemí k mohutně opevněnému městu Xi'an (西安 Xī'ān),¹⁵⁹ kam uprchnul i čínský císařský dvůr. Dokud byl generál se svými vojáky, kteří mu byli téměř fanaticky oddáni, nebylo jeho potrestání realizovatelné, neboť by mohlo vyvolat

¹⁵⁵ Překlad pořízen z opisu německé verze originálu francouzského návrhu *Premier protokole*; Lehner, G.; Lehner, M. *Österreich-Ungarn und der „Boxersaufstand“ in China*. s. 461-462.

¹⁵⁶ Zaiyi prince Duan (端郡王 Duānjùwáng; *císařský princ druhého stupně*) byl jedním z nejdůvěrnějších rádců císařovny vdovy Ci Xi a jedním z nejkonzervativnějších dvorních hodnostářů.

¹⁵⁷ Mumm von Schwarzenstein platil za znalce čínských poměrů a uvědomoval si, že poprava otce současného dědice čínského císařského trůnu na nátlak zahraničních velmocí, by mohla v budoucnu, až se následník ujme svých práv a povinností, negativně ovlivnit mezinárodní vztahy Číny s vnějším světem.

¹⁵⁸ Dnes zhruba Ujgurská autonomní oblast, ČLR (新疆维吾尔自治区 Xīnjiāng Wéiwú'ěr zìzhìqū)

¹⁵⁹ Dnes hlavní město provincie Shanxi (陝西 Shǎnxī) ČLR, někdy v historické literatuře uváděno pod starším názvem Chang'an (長安 Cháng'ān)

další povstání proti cizincům i samotnému čínskému císařskému dvoru. Jeho případ tak byl odložen *ad acta*.

Rakousko-Uhersko se rovněž iniciativně účastnilo debaty o způsobu a podobě vyplacení válečných reparací a odškodnění v rámci bodu 6. Podle živé korespondence, dochované v rakouských archivech,¹⁶⁰ je zřejmé, že toto téma zajímalo Rakousko-Uhersko nejvíce. V souladu s konečným zněním mírové smlouvy, tzv. *Protocole final*,¹⁶¹ byla výše odškodného stanovena na 450,000,000 Hgt a tato suma byla poměrně rozdělena mezi všechny zainteresované státy dle míry angažovanosti.¹⁶² V průběhu jednání o tomto bodu bylo Rakousko-Uhersko vyzváno, aby vyčíslilo své škody a náklady spojené s vojenskou intervencí v Číně. Celková výše reparací byla vyčíslena na 10,610,000 K. Z celkové sumy válečných reparací uložených Číně pak bylo Rakousko-Uhersku přiznáno na 4,003,902 Hgt, tedy po přepočtu dle uloženého smluvního kurzu 14,394,092 K, tedy podstatně více, než bylo požadováno.¹⁶³

Chtěli-li zástupci Rakousko-Uherska, aby byla v Číně jejich vlast chápána jako velmoc světového formátu, bylo nutno na vybudování a udržování této prestiže vynaložit určité prostředky. Jedním z nejviditelnějších projevů byla spoluúčast na budování obrany Diplomatické čtvrti v Pekingy a na její ostraze, v souladu s bodem 7. Jak už bylo řečeno, nacházel se pozemek c. a k. velvyslanectví v rohu této čtvrti, tedy v případě opakování událostí z léta 1900 velmi nevýhodně.

Především z tohoto důvodu mělo Rakousko-Uhersko v rámci ostrahy Diplomatické čtvrti v počtu cca 2 000 mužů udržovat na vlastní náklady oddíl o síle 250 vojáků, ale už v průběhu jednání velmocí na přelomu let 1901 a 1902 o podobě budoucí obrany Diplomatické čtvrti bylo od tohoto ambiciózního projektu pro velké počáteční i udržovací náklady upuštěno. Bylo ponecháno na uvážení jednotlivých vlád, kolik mužů bude vyčleněno k ostraze velvyslanectví a k navýšení na zmiňované 2 000 mělo dojít pouze v případě bezprostředního ohrožení.¹⁶⁴

Od vstupu vojsk osmi velmocí do Pekingy však riziko dalšího ohrožení čtvrti pominulo a v průběhu zimy na přelomu let 1900 a 1901 prakticky zmizelo. Porážka čínských vojsk a jejich následný ústup do vnitrozemí omezil rozsah vojenských operací na patrolování

---

¹⁶⁰ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/15, varia.

¹⁶¹ <http://zh.wikisource.org/wiki/辛丑條約>

http://en.wikisource.org/wiki/Boxer_Protocol

¹⁶² Odstavec VI., respektive VI. a) anglicky psaného textu, http://en.wikisource.org/wiki/Boxer_Protocol

¹⁶³ Lehner, G.; Lehner, M. *Österreich-Ungarn und der „Boxersaufstand“ in China*. s. 483-488, http://en.wikisource.org/wiki/Boxer_Protocol

¹⁶⁴ Lehner, G.; Lehner, M. *Österreich-Ungarn und der „Boxersaufstand“ in China*. s. 488-512.

v obsazených oblastech provincie Zhili s cílem eliminovat loupeživé bandy, které se v regionu za doby praktického bezvládní letních měsíců r. 1900 nebyvale rozmnožily. Těchto patrol se samozřejmě účastnili i rakousko-uhersští vojáci.

Střety mezi patrolami vojsk osmi mocností a ozbrojenými skupinami na čínském venkově sice *de iure* porušovaly klid zbraní vyhlášený pro čas jednání o mírové smlouvě, ale síla diplomacie už měla na počátku r. 1901 převahu nad silou zbraní. Od vstupu prvních rakousko-uherských jednotek do Pekingu 18. srpna r. 1900 uběhl více než rok, než byla mírová smlouva v konečné verzi vyhotovena a připravena k podpisu.

Dne 7. září r. 1901 se sešli zástupci všech zúčastněných států v budově španělského velvyslanectví a v 11 hodin dopoledne podepsali v abecedním pořadí¹⁶⁵ konečné znění mírové smlouvy. Tímto aktem tedy skončil více než rok trvajícím válečný stav mezi Rakousko-Uherskem a Čínou.¹⁶⁶

Rakousko-Uhersko sice podle všech indicií již před válkou pomýšlelo na získání vlastní koncese na čínském pobřeží, ale vzhledem ke změně politické situace a rozpínavosti ostatních již etablovaných mocností, bylo nuceno od tohoto záměru upustit.

---

¹⁶⁵ Dle názvů zainteresovaných států ve francouzštině a dle francouzské abecedy.

¹⁶⁶ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/16, telegram velvyslance Czirkanna von Wahlborn k c. (a) k. Ministerstvu zahraničí

4. Návrat ke starým pořádkům – Rakousko-uherská politika v Číně od podpisu mírových smluv v r. 1901 do vypuknutí rusko-japonské války r. 1904

4. 1. Rakousko-uherská diplomacie a její postoj v otázkách návratu čínského císařského dvora do Peking

Zatímco v Peking probíhala diplomatická jednání v dočasném sídle čínského císařského dvora, měšť Xi'an, upevňovala císařovna vdova Ci Xi svou otřesenou pozici. Z prestižních důvodů nebyl návrat dvora do sídelního města možný, dokud byl Peking a Zakázané město¹⁶⁷ v rukou cizinců. Kurtoazní důvody nutily čínského císaře cestovat s veškerou možnou okázalostí a císařský průvod vždy ochromil život všude, kudy procházel, protože obyčejným poddaným nebylo dovoleno spatřit císařovu tvář a bylo jim proto přísně nařízeno setrvat v domech se zavřenými dveřmi i okenicemi, dokud celý průvod, který mohl čítat i několik tisíc osob, nezmizí z dohledu.¹⁶⁸

Císaře na každém jeho kroku provázelo těžko představitelné množství osob, počínaje služebnictvem, převážně z řad eunuchů, a tělesnou gardou konče. Průvod čítající několik tisíc povozů se vydal z provincie Shaanxi již na počátku října r. 1901, k Peking však přitáhl až na počátku ledna r. 1902 a v blízkosti města několik dnů vyčkával na 7. leden, den určený dvorními astrology jako příhodný pro návrat.

---

¹⁶⁷ Termín pochází z anglického překladu čínského 紫禁城 (Zijinchéng – asi *Růžové zakázané město*) Forbidden City. Komplex je dnes označován jako 故宫 (Gùgōng) .

¹⁶⁸ Pompézní etiketu čínského císařského dvora dobře ilustruje následující text

... vpředu šel eunuch administrativního oddělení [...], který upozorňoval všechny, kdo stáli v cestě, aby uhnuli [...] za ním dva vrchní eunuchové, každý na jedné straně [...]. Pokud jsem seděl v nosítkách, kráčel vedle nosítek po každé straně mladší eunuch, [...]. Pokud jsem šel pěšky, pak mě tito dva eunuchové podpírali. Za nimi kráčel další eunuch, s velikým hedvábným baldachýnem a ještě dál vzadu celý houf eunuchů [...] s prázdnými rukama a jiní nesli nejrůznější předměty: skládací křesílko [...], šaty na převlečení, deštník, slunečník a jiné věci. Za těmito eunuchy [...] kráčeli eunuchové [...] nesoucí krabice se zákusky a sladkostmi, a pochopitelně konev s horkou vodou a čajové náčiní. Za nimi následovali eunuchové z císařské lékárny, kteří nesli na vahadlech nejrůznější životabudiče a medikamenty, odvary z květů chryzantém, kořene rákosu a listů bambusu a léčivé kuličky. V kterékoli roční době museli mít připraveny „tři nápoje nesmrtelných pro dobré trávení“. Úplně vzadu šli eunuchové s nádobami pro malou a velkou potřebu. Nosítka, pokud jsem v nich právě neseděl a šel pěšky, následovala až na konci průvodu [...].

Zde popisovaná suita však byla poplatná době až po založení republiky, kdy se císař pohyboval prakticky výlučně v Zakázaném městě. Císařský průvod v plném lesku za dob císařství byl samozřejmě mnohonásobně početnější.

Pchu-i. *Byl jsem posledním čínským císařem*. s. 56. cit. dílo.

Ve své zprávě do Vídně baron Czikann von Wahlborn zdůrazňuje, v jaké tichosti tentokrát čínský císařský dvůr vstoupil do Pekingu. V dobách největšího rozmachu čínské imperiální moci by všechny ulice, kterými by se průvod ubíral byly...

„... nejen nejprísněji střeženy a udržovány liduprázdne, ale i celé pokryté koberci a rohožemi, do kterých palácové stráže čas od času vstřelily šíp, aby vystrašily případné zvědavce.“¹⁶⁹

Na počátku r. 1902 se však nic takového nekonalo. Průvod pouze prošel špalírem vojáků a biřiců, kteří před císařskými nosítky pobily hlavou o zem.¹⁷⁰ Čínští poddaní tak měli možnost snad prvně v moderních dějinách spatřit svého císaře. Diplomatičeský sbor v Pekingu nebyl zcela jednomyslný v otázce, zda císaře a císařovnu - vdovu uvítat zpět v Pekingu, či nikoliv. Baron Czikann von Wahlborn se k této otázce vyjádřil velmi ostře:

„Jak jsem se o těchto pletichách dozvěděl, okamžitě jsem prohlásil, že bez písemného pokynu své vlády nejsem schopn přizpůsobit se takto neortodoxnímu kroku, ve kterém bych svým [...] jednáním jistě poškodil důstojnost diplomatického zástupce, a tím i mínění o námi zastupovaných vládách a naší vážnosti u [čínského císařského] dvora, zvláště pak císařovny - vdovy, s přihlédnutím k [jejímu] útěku, který byl jen a jen následkem jí samotnou zaštitěného Boxerského povstání. Posloužilo by to [jen] přípravě triumfálního vstupu [do Pekingu], kdy a by zdejší velvyslanectví a vlády spojených mocností daly podnět, aby v čínském tisku, jakož i mezi Čínany, nebylo toto stanovisko vyslanců chápáno jako rezervovaný a důstojný krok, ale jako ponížené vzdávání úcty v Číně laskavě trpěných cizinců všemocné císařovně - vdově.“¹⁷¹

Jeho postoj ovlivnil zbylé členy diplomatického sboru natolik, že nakonec jednomyslně upustili od záměru účastnit se přivítacího ceremoniálu a vstupu čínského císařského dvora zpět do Zakázaného města tak přihlížely pouze nově zbudované strážní věže Diplomatické čtvrti.

---

¹⁶⁹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, nr. 1.

¹⁷⁰ Český ustálený překlad tradičního čínského vyjádření nejhlubší úcty a oddanosti 磕头 (kětóu) - udeřit hlavou.

¹⁷¹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, nr. 1.

4. 2. Podíl Rakousko-Uherska na stabilizaci poměrů v Číně

Ve své zprávě ze 7. prosince r. 1902 adresované c.(a) k. ministerstvu zahraničí baron Czikan von Wahlborn zdůraznil, v jak neobvyklé tichosti se odbylo uvítání čínského císařského dvora v Pekingu.¹⁷²

Ačkoliv čínský státní aparát mohl do značné míry ovlivňovat a přetvářet veřejné mínění, zejména v nižších vrstvách společnosti, tichým návratem do stále ještě okupovaného hlavního města prestiž čínského císařského majestátu značně utrpěla. O situaci navrátilivšího se dvora dobře vypovídá problém spojený s akreditací velvyslanců, která se nemohla konat, neboť prostory, kde se tento ceremoniál tradičně odbyval, stále okupovala francouzská intervenční armáda a čínské straně je měla v úmyslu vydat pouze pod podmínkou přiznání rozsáhlejších privilegií ve svých sférách vlivu.

Společným tlakem zbylých zainteresovaných států se ale francouzské stanovisko podařilo zmírnit a nově formulované mezinárodní vztahy mohly být předloženy ke schválení čínskému císaři, respektive císařovně - vdově.¹⁷³

O tom, kdo fakticky vládne císařskému dvoru, nebylo pochyb, neboť v průběhu příprav na ceremoniál akreditace bylo baronu Czikanovi von Wahlborn po osobním sekretáři prince Qing vzkázáno, že proti všem dosavadním zvyklostem nebude hlavní postavou akreditačního ceremoniálu císař, ale císařovna - vdova. Spolu s oznámením o jednostranné úpravě protokolu bylo tedy i deklarováno, že císařovna - vdova Ci Xi bude nadále vystupovat jako suverénní vladařka Číny. Na vysvětlenou bylo dodáno, že se tak děje v souladu s konfucianismem, který předpokládá podřízenost mladší generace té starší.

Z titulu funkce *doyen du corp diplomatique*, tedy služebně nejstaršího velvyslance, obeznámil baron Czikan von Wahlborn s touto změnou své kolegy. Po prošetření čínského oznámení se diplomatický sbor i z podnětu podnětu barona von Wahlborn rozhodl trvat na zachování původní podoby ceremoniálu, neboť bylo považováno za nepřípustné odvozovat autoritu velvyslancekého úřadu od neoficiální autority.

Z ostrého tónu komentáře celého sporu, zasláného v memorandu c. (a) k. ministerstvu zahraničí do Vídně, je patrné, do jaké míry byla myšlenka vyvyšování se nad císařský majestát, Rakušanům cizí. Nikdo z těch pracovníků rakousko-uherské legace, kteří se podíleli na tvorbě

---

¹⁷² OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 7. 1. 1902.

¹⁷³ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 24. 1. 1902.

memoranda, si zjevně nedokázal představit, že by se v obdobné situaci někdo povýšil nad Františka Josefa I.

Samotná audience se odehrála na konci ledna r. 1902 a v souladu s *conditio sine dua non* diplomatického sboru v Pekingu se tak stalo před čínským císařem. Kompromisem pro čínskou stranu mohlo být, že audienci byla na svém vlastním trůnu přítomna i císařovna - vdova. Za přispění tlumočnicků byli všichni vyslanci představeni nejprve císaři a poté císařovně - vdově, která k nim ve své zdravici vyjádřila

„hluboké politování nad událostmi roku 1900, poděkování za vyslání [vojenských] jednotek pro znovuoživení pořádku a víru, že se předchozí události již nikdy nebudou opakovat.“

Poté císařovna - vdova opustila v nosítkách audienční síň a začalo představování jednotlivých hodnostářů, ale „rozhněvaný pohled, který upřela na zahraniční diplomaty, dával tušit, že její slova nebyla upřímná.“¹⁷⁴

Po návštěvě dam¹⁷⁵ a společenských událostech u příležitosti svátku čínského Nového roku¹⁷⁶ se činnost rakousko-uherského velvyslanectví omezovala prakticky jen na pozorování politického dění v Číně, s důrazem na spory zahraničních mocností v otázkách vymezení sfér vlivu. 22. května r. 1902 však čínská strana zaskočila pracovníky c. (a) k. velvyslanectví v Pekingu svým úmyslem přeložit dosavadní úřad pro styk s Rakousko-Uherskem do Vídně, tedy jinými slovy zřídit přímo ve Vídni zastupitelský úřad čínského císařství. Spolu s tímto návrhem byla prostřednictvím barona Czikanna von Wahlborn zaslána žádost o zapůjčení adekvátní rezidence v *Ministerial-Direktor-Viertel* s očekáváním urgentní odpovědi.¹⁷⁷

Podrobnější informace o celém záměru byly odeslány do Vídně o 4 dny později, 26. května. Prvním čínským velvyslancem se měl stát Wu Tehuang (???),¹⁷⁸ který svým životem zapůsobil na barona Czikanna von Wahlborn jako *čestný a vzdělaný Číňan*. Kromě

¹⁷⁴ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 24. 1. 1902.

¹⁷⁵ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 24. 1. 1902. *Podle dochovaných pramenů vedla císařovna - vdova k manželkám diplomatů řeč v podobném duchu, jako dříve k jejich manželům v úřadu.*

¹⁷⁶ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 5. 3. 1902. *Čínský Nový rok tehdy připadl na 8. únor gregoriánského kalendáře.*

¹⁷⁷ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 22. 5. 1902.

¹⁷⁸ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 26. 5. 1902. Životopisná data se dosud nepodařilo dohledat, přepis jména do PY byl rekonstruován na základě originálního přepisu uvedeného v použitém prameni. Podle téhož zdroje dotyčný v 90. letech 19. stol. pobýval v Paříži za účelem zdokonalení se ve francouzském jazyce, následně zastával post guvernéra provincie Jiangsu (江苏 Jiāngsū). Byl povolán k čínskému císařskému dvoru do Pekingu a zhruba v polovině r. 1902 působil jako velvyslanec v Petrohradě.

výčtu jeho postů, které tento muž v minulosti zastával, byla rakousko-uherská strana obeznána i s jeho titulem civilního hodnostáře třetí třídy, kterému se těšil v rámci čínského státního aparátu. To bylo z čínského pohledu velmi důležité, neboť postavení čínského vyslance na žebříčku čínské státní správy, nepřímo odráželo míru důležitosti, jakou čínský císařský dvůr přikládal vztahům s danou zemí. V případě jeho excelence Wu Tehuang se jednalo o stejný stupeň, jehož byli i čínští vyslanci v Tokiu, Washingtonu, Bruselu či Římě, a tedy z hlediska zachování prestiže Rakousko-Uherska plně postačující.

Ačkoliv čínská strana žádost o vyjádření rakousko-uherského stanoviska urgovala, ve stejné relaci dodala, že příjezd prvního vyslance, který v té době působil jako velvyslanecký rada v Petrohradě, nelze očekávat dříve než na konci září téhož roku. Jelikož se totiž jednalo o historicky prvního vyslance Číny v podunajské monarchii, měl být na důkaz upevnění vztahů obou mocností vybaven početným a honosným doprovodem.¹⁷⁹

Jakožto služebně nejstarší velvyslanec zprostředkoval baron Czikan von Wahlborn svým kolegům všechna diplomatická sdělení čínské strany, která nebyla konkrétně adresována. V polovině r. 1902 tak bylo nutno přetlumočit stížnost čínské strany na jednání vojenského provizoria, které dosud spravovalo město Tianjin a jeho okolí. Tento sbor složený z vojenských přidělců osmi mocností vystupoval při správě města natolik samolibě, že i velvyslanecký rada von Rosthorn ve své zprávě ministerstvu zahraničních věcí ve Vídni vyjadřoval nelibost na takovým bezohledným chováním.¹⁸⁰ Na další naléhání čínské strany a po přezkoumání celé situace domácími vládami zainteresovaných mocností byla v druhé půli srpna r. 1902 správa Tianjinu předána do rukou generála Yuan Shikai.¹⁸¹

Skutečnost, že Rakousko-Uhersko zatím pouze otevřeně neprojevovalo úmysl upevnit své postavení velmoci v Číně zřízením vlastního velkého opěrného bodu, vzbuzovala, jak se zdá, v očích čínských hodnostářů určitou důvěru. Svědčí o tom například žádost o radu a diplomatickou pomoc v otázce předání stále obsazených úseků železnic zpět do čínských rukou, jež byla adresována dr. von Rosthorn. Předchozí zdrženlivý postoj, který rakousko-uherská zahraniční politika až dosud v Číně zachovávala, samozřejmě znemožňoval intervenovat do záležitostí Číny a třetích stran (v tomto případě Velké Británie a Ruska), ale už samotný fakt, že se čínská strana obrátila na zástupce Rakousko-Uherska, svědčí o tom, že monarchie nabývala v čínské zahraniční politice na významu.¹⁸²

¹⁷⁹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 26. 5. 1902.

¹⁸⁰ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 12. 6. 1902.

¹⁸¹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 19. 8. 1902.

¹⁸² OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 19–26. 8. 1902.

Krom diplomatické agendy se pracovníci c. (a) k. velvyslanectví věnovali i monitorování čínské vnitrostátní politiky. Hlášení do vlasti obsahovala informace o nově obsazovaných diplomatických postech v rámci čínského zahraničního zastoupení a personálních změnách v čínské státní správě.¹⁸³ Zdrojem těchto informací byla především oficiální prohlášení čínského státního aparátu a tisk vycházející v Číně. V relacích se tak objevují velmi podrobná životopisná data zmíněná v souvislosti s odesláním kondolence u příležitosti úmrtí významných státníků,¹⁸⁴ jejichž koncepcí byl pověřen dr. von Rosthorn.

V archivech se bohužel nepodařilo dopátrat originální znění některého z dokumentů odeslaných k čínskému dvoru a zhodnotit tak např. znalost čínštiny legačního rady dr. von Rosthorn, ale už jen schopnost číst dobový čínský tisk a zkompilevat zprávy v klasickém čínském jazyce předpokládala velké filologické znalosti. Dá se také předpokládat, že výsledný text byl v konečné instanci ještě postoupen k posouzení některému z čínských učenců, jejichž služeb c. (a) k. velvyslanectví využívalo.

V rámci vnitropolitického dění věnovalo c. (a) k. velvyslanectví v Pekingu zvláštní pozornost sledování toho, zda Čína plní mírové podmínky uložené mírovou smlouvou z r. 1901. Proto v hlášení do Vídně datovaném k 1. únoru r. 1903 byla velmi podrobně popsána ceremonie odhalení památníku zavražděnému německému vyslanci von Ketteler. Jednalo se vlastně o slavobránu v tradičním čínském pojetí, na níž se skvěl trojjazyčný nápis:¹⁸⁵

*“Tento monument byl vztyčen z rozkazu jeho milosti císaře čínského svobodnému pánu Clemens [-ovi] von Ketteler, německému císařskému vyslanci, který na tomto místě dne 20. 6. 1900 padl rukou hanebného vraha
Pro věčnou památku jeho jména
Pro trvalý důkaz hněvu císaře nad tímto zločinem
Pro výstrahu všem”¹⁸⁶*

Jakožto aktu plnění podmínek mírové smlouvy se ceremoniálu vztyčení účastnili téměř všichni zahraniční diplomaté, a to ve vojenských uniformách. Slavnost pak doprovázela přehlídka stráže německého velvyslanectví a vystoupení její kapely, která zahrála německou hymnu.¹⁸⁷

¹⁸³ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, varia.

¹⁸⁴ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 12. 1. 1902.

¹⁸⁵ V jazyce německém, latinském a čínském

¹⁸⁶ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 1. 2. 1903.

¹⁸⁷ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 1. 2. 1903.

Vynuceným aktem politování nad jednou z mnoha civilních obětí událostí r. 1900 se ale samozřejmě poměry v Číně neurovnaly. Čínská vládnoucí elita nebyla sto akceptovat tak citelné zásahy do vnitrostátního uspořádání své země a jako jeden muž se snažila převzít zpět pod svou kontrolu vše, co bylo zahraničními mocnostmi od r. 1900 uchváčeno. 24. února r. 1903 tak dostal velvyslanec Czirkann von Wahlborn nótu od místokrále provincie Zhili, generála Yuan Shikai který se dožadoval stažení rakousko-uherských vojáků ze všech míst, která podléhala čínské správě. Nótu se stejnou výzvou obdržela i ostatní velvyslanectví.

Otázka jurisdikce Rakousko-Uherskem okupovaného území byla v porovnání s ostatními zainteresovanými státy vcelku marginální - jednalo se zhruba o 4 200 m². Oč menší bylo území, které zajišťovaly rakousko-uherské jednotky, o to větší byl jeho význam. Jednalo se o cca 60m dlouhý pás podél břehu řeky Hai (海河 Hǎi Hé), která ústí do Bohaiského zálivu.¹⁸⁸ Kromě přímé kontroly jedné z nejdůležitějších vodních cest severní Číny té doby, pomáhali Rakušané zajišťovat i železniční spojení Peking s mořským břehem, neboť železniční trasa Peking – Tianjin zasahovala právě do tohoto úseku.

Případné vyhovění čínské žádosti však již nespadlo do kompetence c. (a) k. vyslance a o instrukce k dalšímu postupu v celé záležitosti muselo být požádáno ministerstvo zahraničí. Celá kauza byla ještě konzultována s britskou stranou, neboť Rakušany strážný úsek trati spadal pod Britskou správu železnic v Číně. Jak zástupci Rakousko-Uherska, tak Velké Británie po této konzultaci potvrdili výsledky jednání z předchozího roku v tom smyslu, že Rakousko-Uhersko má právo spravovat a zajišťovat tento prostor, dokud bude na pevnině udržovat vojenský kontingent.¹⁸⁹

Jen několik dnů po obdržení nóty generála Yuan Shikai urgoval kladné vyřízení jejího obsahu i Yukuang princ Qing, který čínské stanovisko obhajoval především zbytečností přítomnosti zahraničních ozbrojených sil v oblasti. Rakousko-uherské zastoupení shledalo tento požadavek neopodstatněný, neboť výše zmíněný pozemek byl podunajské monarchii přiřknut mezinárodní smlouvou. Dr. von Rosthorn v této relaci navíc uvádí, že obtíže provázející jednání s čínskou protistranou se s postupem času zvětšovaly.

Tyto obtíže mělo alespoň částečně odstranit přizpůsobení čínského státního aparátu, jehož smyslem bylo přiblížit model jeho fungování soudobému euroamerickému standardu. Jedním z těchto kroků bylo i vytvoření ministerstva obchodu, do jehož čela byl dosažen princ

---

¹⁸⁸ V pramenech Tanggu. Nyní souvislý pás osídlení mezi městem Tianjin a pobřežím Tanggu (塘沽区 Tánggū qū), nyní součástí subprovinčního města Binhai (滨海新区 Bīnhǎi xīn qū)

¹⁸⁹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 27. 2. 1903.

Zaizhen princ Qing (載振 Zǎizhèn *31. 3. 1876 †31. 12. 1947)¹⁹⁰, tedy syn Yukuang prince Qing, který udělal na rakousko-uherského velvyslance barona von Wahlborn velmi dobrý dojem svým rozhledem, který získal v průběhu studijních cest po zámoří.¹⁹¹

Již o několik měsíců později vedl vývoj událostí ke konfrontaci barona von Wahlborn mimo jiné s těmito dvěma předními čínskými státníky. Z titulu své funkce byl požádán belgickým zastoupením, aby zjednal nápravu ve věci nedodržení podmínek vyplácení smluvených válečných reparací Belgie. To ovšem spočívalo pouze ve formulování příslušné žádosti a jejím podání k čínskému císařskému dvoru.¹⁹²

Že bude do budoucna dobré si oba zmíněné prince pro jejich rostoucí vliv přecházet, zjistil baron von Wahlborn hned na počátku r. 1904. Na počátku ledna bylo totiž císařským ediktem oznámeno ustanovení Centrálního úřadu pro dohled na vojenském vzdělávání, jehož představeným byl jmenován Yukuang princ Qing. Baron von Wahlborn projevil svůj dar správně odhadnout charakter člověka, když se ve stejné relaci zmiňuje o generálu Yuan Shikai, nově jmenovaném na post generálního inspektora [čínských] severních armád, jako o nejváženějším a nejvíce pro-reformním vojenském činiteli Číny.¹⁹³

Zájem rakousko-uherského velvyslanectví v Pekingu se nemohl omezovat pouze na Čínu uvnitř jejích hranic. Staletí sinocentrického pojetí čínské zahraniční politiky provázaly vztahy Číny s ostatními státy na Dálném východě natolik těsně, že bylo nemožné zcela ignorovat dění např. v Mandžusku, Koreji či v Japonsku, a události nadcházejících let 1904 a 1905 tento fakt jen prokázaly.

---

¹⁹⁰ Zaizhen princ Qing 慶親王 Qingqīnwáng; *císařský princ prvního stupně* – stejně jako jeho otec.

¹⁹¹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 8. 8. 1903. Zpráva následně hovoří o tzv. *levém a pravém viceministrovi*. Čínské úřady byly tradičně obsazovány pluralitně a jeden úřad tak *de iure* mohlo vykonávat několik osob současně, ale *de facto* nikdo nenesl plnou odpovědnost za jeho chod. Označení *levý* a *pravý* pochází již z čínského starověku a etymologicky vychází z označení rádců stojících po stranách trůnu hegemona.

¹⁹² OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 3. 10. 1903.

¹⁹³ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 5. 1. 1904. Události následující dekády ukázaly, jak přesný byl odhad rakousko-uherského vyslance.

5. Souboj o moc – Rusko-japonský konflikt let 1904-1905 očima rakousko-uherského velvyslanectví v Peking

5. 1. Příčiny a průběh mocenského střetu Ruska a Japonska

Porážka Boxerského povstání, útěk čínského císařského dvora z Peking za hradby města Xi'an a souhlas s pokořujícími mírovými podmínkami znamenal další úpadek čínské státní moci. V některých okrajových oblastech čínského císařství tento proces vedl až k vytvoření mocenského vakua, kterého se snažily využít koloniální mocnosti, sledující tím upevnění a rozšíření své sféry vlivu na Dálném východě.

Jak již bylo řečeno, i Rakousko-Uhersko sledovalo prostřednictvím svých zastupitelských úřadů dění v těchto regionech, ale samo se zatím nepokoušelo zasáhnout ve svůj prospěch do rozdělování sfér vlivu. C. (a) k. velvyslanectví v Peking v letech 1901–1904 často informovalo ministerstvo zahraničí ve Vídni o postupu Ruska v Mandžusku¹⁹⁴ a o jeho snahách ovládnout prostřednictvím správy železnic a koncesí na těžbu nerostů tamní trh.¹⁹⁵ Rozpínavost carského Ruska však stále více překážela Japonsku. Sice kvůli své opožděné modernizaci vstoupilo do koloniální soupeření po bok ostatních velmocí poměrně pozdě, ale vítězstvím ve válce s Čínou v r. 1894 a razancí, se kterou se rozhodlo prosazovat své zájmy mimo vlastní Japonské ostrovy,¹⁹⁶ dávalo jasně najevo, že rozhodně nehodlá tolerovat rostoucí vliv Ruska v Mandžusku.¹⁹⁷

12. srpen r. 1903, kdy došlo ze strany Japonska k podání návrhu na rozdělení sporné sféry vlivu v Mandžusku, je v historii považován za počátek jednání vedoucích až k vypuknutí konfliktu,¹⁹⁸ neboť ani jedna z jednajících stran nechtěla v rámci vytvoření kompromisu od svých původních záměrů upustit. Rusko pro budoucí naplnění svých velmocenských ambic na Dálném východě potřebovalo nezamrzající přístav s železničním spojením do svého vnitrozemí. Všechny strategické předpoklady splňoval přístav Lüshunkou.¹⁹⁹

---

¹⁹⁴ Manchuria / 满洲 (Mǎnzhōu) oblast zahrnující SV současné ČLR a JV současného Ruska.

¹⁹⁵ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 15. 1. 1904.

¹⁹⁶ Korejský poloostrov, ostrov Taiwan

¹⁹⁷ Nejnověji k tématu rusko-japonského konfliktu Connaughton, R. Vycházející slunce a skolený medvěd, Rusko-japonská válka 1904-1905.

¹⁹⁸ Thiess, F. Tragedie u Cušimy. s. 40.

¹⁹⁹ Lüshunkou (旅順口区 Lǚshùnkǒuqū) nyní součástí subprovinčního města Dalian (大連市 Dàliánshì). V odborné literatuře se lze setkat rovněž s historickými názvy těchto lokalit; Lüshunkou označován jako *Porth Arthur*, Dalian jako *Dalnyj* (dnes v ČLR).

Japonsko naopak nechtělo stáhnout své ozbrojené síly ze severu Korejského poloostrova, jak to požadovala ruská protistrana.²⁰⁰

Dne 6. února Japonsko vypovědělo své diplomatické styky s Ruskem. Baron Czikann von Wahlborn již 7. února informoval o japonské výzvě Rusům k vyklizení přístavu Lüshunkou, která byla zprostředkována francouzským vyslancem v Pekingu. Zároveň se zmiňuje o vyloďování japonských gardových jednotek v tomto prostoru.²⁰¹ Další prameny rakousko-uherské provenience ukazují, že zprávy o právě vzniklém konfliktu se šířily poměrně rychle, leč zkresleně. Během jediného dne dorazila do Pekingu zpráva o bitvě svedené mezi ruským a japonským loďstvem. Baron Czikann von Wahlborn dle této depeše vyčísluje ruské ztráty na dva potopené a jeden těžce poškozený křižník.²⁰²

Zmiňovanou událostí bylo pravděpodobně napadení ruské eskadry kotvící před přístavem Lüshunkou japonskou flotilou v noci z 8. na 9. února r. 1904 a bojem, který trval celý následující den. Na ruské straně byly potopeny křižník *Varjag* a dělový člun *Korjec*,²⁰³ tedy pravděpodobně ony lodi, které zmiňuje baron Czikann von Wahlborn. Poškozených plavidel na ruské straně bylo však hned několik, soudě podle označení „křižník“²⁰⁴ by se mohlo jednat o plavidla *Retvizan* či *Cesarevič*, která byla v těchto bojích skutečně poškozena.²⁰⁵

Za této situace, kdy již nikdo nemohl doufat v zažehnání válečného konfliktu mezi Japonskem a Ruskem, se urychleně sešli všichni diplomaté v Pekingu k projednání návrhu na neutralizaci severu Číny v rámci rusko-japonského konfliktu. Rokování diplomatického sboru v Pekingu z titulu své funkce předsedal baron Czikann von Wahlborn. Po předchozím souhlasu všech zemí intervenovala u vlád Japonska a Ruska již dříve ve věci zainteresovaná Francie o zachování neutrality Číny.

Z hlediska zbylých členů diplomatického sboru v Pekingu bylo zachování neutrality Číny v rusko-japonském konfliktu velmi důležité. Jednak by případné přiklonění se Číny na jednu či druhou stranu vedlo v důsledku k těsnějšímu svazku těchto dvou zemí, což bylo z hlediska zachování rovnováhy sil na Dálném východě krajně nežádoucí, a jednak by konflikt mohl překročit hranice Mandžuska a vojenské operace by tak mohly poškodit zahraniční obchodní zájmy v provincii Zhili.²⁰⁶

---

²⁰⁰ Thiess, F. Tragedie u Cušimy. s. 42.

²⁰¹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 7. 2. 1904.

²⁰² OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 10. 2. 1904.

²⁰³ Connaughton, R. Vycházející slunce a skolený medvěd, Rusko-japonská válka 1904-1905. s. 39-45.

²⁰⁴ Orig. der Kreuzer.

²⁰⁵ Poškozena byla však i jiná ruská plavidla, Thiess, F. Tragedie u Cušimy. s. 47-51.

²⁰⁶ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 11. 2. 1904.

Horečné přípravy, v předtuše nadcházející války, byly patrné v celém regionu. Čínský císařský dvůr vyhlásil svým ediktem z 12. února r. 1904 striktní neutralitu v rusko-japonském konfliktu a tento edikt byl zároveň i císařským rozkazem, který i čínskému civilnímu obyvatelstvu zakazoval stranit kterékoliv z válčících stran.

Podle zpráv vojenských přidělců vyslal čínský císařský dvůr početné jízdní oddíly²⁰⁷ k zajištění hranic Číny a Mongolska, neboť se obával nepředvídatelného jednání značných ruských sil, které byly v Mongolsku soustředěny údajně za účelem ochrany ruských zájmů v regionu. Během těchto událostí referoval při slyšení u barona Czikann von Wahlborn rytíř von Rodakowski, velitel c. a k. námořního detachmentu korvetní kapitán,²⁰⁸ o enormním zesílení bezpečnostních opatření ruských budov v Pekingu a jeho okolí. Dále nebyla podle jeho názoru a názoru jeho německých kolegů na počátku r. 1904 Čína schopna postavit do pole více než 50 000 vojáků. Z toho důvodu se on i jeho němečtí kolegové domnívají, že Čína do budoucna zachová striktní neutralitu, neboť nikdo z vládnoucích kruhů by si nepřál opakování událostí roku 1900.²⁰⁹

Ani rychlý nástup a počáteční válečné úspěchy Japonska nepřesvědčily světové mínění o jeho možném vítězství. Do konce února r. 1904 sice japonské válečné námořnictvo zablokovalo přístav Lüşunkou, vylodilo na přilehlé pevnině²¹⁰ intervenční jednotky a ohrožovalo ruský Vladivostok,²¹¹ ale baron Czikann von Wahlborn stále předpokládal, že z konfliktu vyjde vítězně Rusko. Sdílel obavu svých kolegů v Pekingu, aby pod dojmem japonských vítězství nevystoupila Čína ze své neutrality a nepřiklonila se na stranu Japonska s cílem eliminovat ruský vliv v Mandžusku. Neobával se však přílišného posílení japonského vlivu, ale toho, že se v případě svého vítězství stane Rusko hegemonelem celého Mandžuska a severu Číny.²¹²

Ve spolupráci se svými kolegy z USA, Německa, Francie a Ruska (sic!) proto baron Czikann von Wahlborn vymohl na čínském ministerstvu zahraničí nové ujištění o zachování neutrality.²¹³ Nakonec bylo po vleklých jednáních a několika audiencích u čínského císařského dvora tohoto prohlášení dosaženo, ale v té době už bylo zachování čínské neutrality zcela zřejmé.²¹⁴

---

²⁰⁷ Pramen hovoří o třech eskadrách jezdeckva v celkovém počtu cca 10 000 mužů.

²⁰⁸ Orig. Korvettenkapita (KK) v pozemním vojsku odpovídající hodnosti majora.

²⁰⁹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 12. 2. 1904.

²¹⁰ Poloostrov Liadong (辽东半岛 Liádōng bàndǎo)

²¹¹ Poškozena byla však i jiná ruská plavidla, Thiess, F. Tragedie u Cušimy. s. 52-70.

²¹² OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 3. 3. 1904.

²¹³ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 5. 3. 1904.

²¹⁴ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 6. 5. 1904.

V jarních a letních měsících r. 1904 přesáhly válečné operace hranice regionu a japonské úspěchy na válečném poli se ve svých důsledcích začaly projevovat i v evropské politice. Dne 30. dubna r. 1904 schválil ruský car Mikuláš II. vyslání baltské flotily na Dálný východ. Tento krok svědčil o zoufalství ruských vládnoucích kruhů z dosavadního průběhu války s Japonskem.²¹⁵ Baltská flotila, nově zformovaná v tzv. druhou tichomořskou eskadru, byla nucena podstoupit nejméně dvouměsíční plavbu na své budoucí místo určení. Vedle zajištění zásob uhlí, které bylo pro zdárné dosažení cíle nutno doplnit ještě v průběhu plavby, hrozilo riziko, že v průběhu plavby bude Rusy držený přístav Lüşunkou dobyt a japonské námořnictvo bude blokovat druhou potenciální základnu flotily – přístav Vladivostok. Druhá tichomořská eskadra by se tak po svém příplutí do Žlutého moře ocitla bez adekvátních zásob pohonných hmot, logistické základny a v blízkosti nepřátelských břehů, čímž by se stala velmi snadnou kořistí nepřítele.²¹⁶

V průběhu letních měsíců r. 1904 proběhlo několik pokusů ruských plavidel o proražení námořní blokády přístavu Lüşunkou s cílem dostat se do relativního bezpečí vladivostockých kotvišť, ale bezúspěšně. Vítězství na pevnině se také klonilo spíše na japonskou stranu, neboť ruský obranný perimetr kolem obleženého přístavu Lüşunkou se zmenšoval a veškeré pokusy ruských sil odlehčit jeho obráncům ztroskotaly.

Podzim a zima r. 1904 pak znamenaly pro ruské pozice na Dálném východě katastrofální porážku. Ruská polní vojska byla po několika porážkách nucena ustoupit k městu Shenyang²¹⁷ a do konce r. 1904 se japonské síly obléhající přístav Lüşunkou dostaly na vzdálenost účinné dělostřelby na zde blokovaná ruská válečná plavidla a v následujících dnech všechna vyřadila z boje. Za přispění japonského námořnictva se Japoncům podařilo do konce r. 1904 zlomit odpor obležených ruských ozbrojených sil a 1. ledna r. 1905 Lüşunkou na japonskou výzvu kapituloval.²¹⁸ Japonské velení nyní mohlo uvolnit část svých sil, dosud vázaných obležením Lüşunkou, a použít je na severním bojišti u města Shenyang. Vleklé boje na této frontě nabíraly místy již charakter zákopové války. Japonská ofenziva započatá 25. února r. 1905 skončila 11. března průlomem ruské fronty a všeobecným ústupem Rusů.²¹⁹

Tím se naplnily nejchmurnější obavy ruského generálního štábu. Druhá tichomořská eskadra vyplula na cestu na Dálný východ 14. října r. 1904, ale během plavby ji provázely

---

²¹⁵ Poškozena byla však i jiná ruská plavidla, Thiess, F. Tragedie u Cušimy. s. 80.

²¹⁶ Connaughton, R. Vycházející slunce a skolený medvěd, Rusko-japonská válka 1904-1905. s. 91.

²¹⁷ Shenyang (沈阳市 Shěnyángshì) ve starší literatuře pod názvem *Mukden*, (dnes v ČLR).

²¹⁸ Thiess, F. Tragedie u Cušimy. s. 311-314.

²¹⁹ Connaughton, R. Vycházející slunce a skolený medvěd, Rusko-japonská válka 1904-1905. s. 270-304.

obtíže spojené mimo jiné s doplňováním zásob pohonných hmot, které jí celé tři měsíce znemožňovaly pokračovat v plavbě. Zprávy o pádu Lüshunkou a o porážkách ruských vojsk u Mukdenu přiměly ruský generální štáb k rozhodnutí zformovat a vyslat na Dálný východ v pořadí již třetí tichomořskou eskadru.²²⁰ Obě uskupení válečných plavidel se 9. května konečně spojila a 14. téhož měsíce společně zahájila postup proti nepříteli.²²¹

K poslednímu velkému střetnutí rusko-japonské války došlo v Cušimském průlivu 27. a 28. května, kdy se zde střetly flotily spojené námořní síly Ruska a Japonska. Tato bitva znamenala pro Rusko katastrofální porážku a spolu se zničením původní tichomořské eskadry na konci r. 1904 znamenala citelné oslabení ruské námořní moci. To, spolu s porážkami na pevnině a dodatečným obsazením jižní části Sachalinu v průběhu července r. 1905, přinutilo válkou vyčerpané a demoralizované Rusko přistoupit k mírovým jednáním, která se za USA nabídl zprostředkovat prezident T. Roosevelt. Výsledná mírová smlouva vzešla z těchto jednání byla podepsána 5. září r. 1905.²²²

Podrobné zprávy o průběhu rusko-japonského konfliktu se zcela zaručeně shromažďovaly na rakousko-uherském velvyslanectví v Pekingu, ale baron Czikan von Wahlborn se o nich ve svých zprávách do Vídně zmiňuje pouze v souvislosti s děním v samotné Číně. V souvislosti s probíhajícím konfliktem tak rakousko-uherský vyslanec působil jako prostředník čínské strany při jednání s ruským attaché o domnělém porušení deklarované neutrality. Zda a případně jakým způsobem se tak dle ruského obvinění stalo, není z prostudovaných materiálů patrné. Baron Czikan von Wahlborn své vládě pouze tlumočil ujištění Yukuang prince Qing o neměnném zachování striktní neutrality Číny.²²³

Krátce na to baron Czikan von Wahlborn svůj úřad velvyslance Rakousko-Uherska opustil a jeho povinnosti do příjezdu jeho nástupce přebíral dr. von Rosthorn. Rakousko-Uhersko odjezdem svého velvyslance přišlo i o možnost využívat vliv, který s sebou nesla funkce služebně nejstaršího člena diplomatického sboru. Tento post poté přebíral velvyslanec Itálie.²²⁴

Po porážce Ruska v námořní bitvě u Cušimy a nabídce zprostředkování mírových jednání prezidentem USA T. Rooseveltem z 9. června bylo již zřejmé,²²⁵ že se konflikt blíží ke konci. Vzhledem k tomu, že se velká část válečných operací odehrávala *de iure* na čínském území, cítil se čínský císařský dvůr oprávněn zohlednit ve výsledné mírové smlouvě své

²²⁰ Connaughton, R. Vycházející slunce a skolený medvěd, Rusko-japonská válka 1904-1905. s. 304-339.

²²¹ Thiess, F. Tragedie u Cušimy. s. 358-361.

²²² Thiess, F. Tragedie u Cušimy. s. 501.

²²³ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848-1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/8, 24. 1. 1905

²²⁴ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848-1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/8, 14. 3. 1905

²²⁵ Thiess, F. Tragedie u Cušimy. s. 501.

stanovisko. Yukuang princ Qing proto apeloval na členy diplomatického sboru v Pekingu, aby zástupci jejich vlád přítomní na mírových jednáních konaných v USA brali v potaz čínské stanovisko, které požadovalo především návrat ke *status quo ante*, tedy návrat k poměrům před r. 1904.²²⁶ Požadavek čínského císařského dvora byl sice oprávněný, neboť v průběhu bojů jistě docházelo ke škodám na čínském majetku i ztrátám na životech čínského civilního obyvatelstva, ale rostoucí vliv Japonska v Mandžusku mohla slabá čínská diplomacie jen těžko zastavit, když se to nezdařilo ani ruským zbraním.

---

²²⁶ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/8, 7. 7. 1905

5. 2. Reakce Rakousko-Uherska na změny poměrů v Číně v důsledku rusko-japonského konfliktu

Jak bylo z předchozí rekonstrukce patrné, střet Japonska a Ruska se téměř po celou dobu trvání válečného stavu odehrával na čínském území. Hlavní příčinou konfliktu byla právě snaha obou států začlenit toto území do své sféry vlivu. Po faktickém vítězství v květnu a červnu r. 1905 mohlo Japonsko začít realizovat dlouhodobý cíl své zahraniční politiky, tedy převzetí faktické kontroly v Mandžusku.

Dr. von Rosthorn ve své pozici c. (a) k. legačního rady velmi pozorně sledoval tyto změny v čínských vnitropolitických poměrech. Již v první půli listopadu r. 1905 Japonsko prostřednictvím svého ministra zahraničí požadovalo obnovení svých teritoriálních práv v Mandžusku podle smlouvy z r. 1895.²²⁷ O tom, co by v budoucnu mohlo tuto část čínské říše postihnout, nejlépe vypovídá zpráva pojednávající o uzavření tzv. japonsko-korejské protektorátní smlouvy.²²⁸ Čínskému císařskému dvoru bylo pouze oznámeno, jakým způsobem se má v nové situaci postavit ke korejským zastupitelským úřadům.

Čínský císařský dvůr si uvědomoval, že podobnou smlouvou by v budoucnu mohlo dojít k faktickému odtržení Mandžuska, jejich staré vlasti, od Číny. Podobně smýšlel i zbytek čínských vládnoucích kruhů, zejména generál Yuan Shikai, ze kterého se již stával jeden z nejvlivnějších mužů Číny. Smýšlela-li takto čínská vládnoucí elita, projev nesouhlasu čínského obyvatelstva na sebe nedal dlouho čekat. Kvůli silicím nepokojům se dr. von Rosthorn rozhodl již v druhé půli prosince obeslat staniční loď S. M. S. Keiser Franz Joseph, kotvící tou dobou v Šanghaji.²²⁹

Na konci ledna r. 1906 došlo ke konečnému podpisu smlouvy mezi Čínou a Japonskem, která dále upravovala a specifikovala nově nabytá privilegia Japonska na severu Číny. Dr. von Rosthorn, který už v průběhu jednání o podobě mírových smluv s Čínou r. 1901 nesouhlasil s příliš přísnými mírovými podmínkami pro Čínu, při této příležitosti pouze konstatoval, že jelikož ani Rusko, ani Japonsko v konfliktu minulých dvou let neutrpělo žádné

---

²²⁷ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/8, 14. 11. 1905

²²⁸ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/8, 16. 12. 1905
Ve zprávě přiložen anglický přepis dokumentu. Blíže k tomuto tématu např.: Eckert, J. C. a kol. Dějiny Koreje. s. 168-184. V jedné ze svých pozdějších zpráv dr. von Rosthorn uvádí, že tímto dokumentem Korea ztratila svou suverenitu a jako objekt mezinárodního práva přestala existovat. Důkazem jeho správného odhadu situace je pozvolné rušení zahraničních zastupitelských úřadů v Koreji, kde samotné Rakousko-Uhersko vlastní zastupitelství nemělo.

²²⁹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/7, 18. 12. 1905

územní ztráty, respektive nezískalo žádná nová území, muselo být japonské vítězství ve válce odměněno přiznáním rozsáhlých privilegií v Číně.²³⁰

Ve zprávě datované k 10. březnu dr. von Rosthorn, podobně jako v předchozích, otevřeně píše o nových projevech nepřátelství k cizincům. Jakožto přímý účastník dění l. 1899 – 1901 spatřil hned několik podobností a neváhal na ně své představené upozornit. Na prvním místě zmiňuje, že někteří dosavadní důvěrníci císařovny - vdovy Ci Xi upadli v nemilost a na jejich místa byli povoláni jiní. Nechť členů vládnoucího klanu opouštět Zakázané město z obav před atentátem, jej přimělo k úvaze, zda se nepřipravuje další povstání některé z tajných čínských sekt, které bude tentokrát namířeno nejen proti cizincům a jejich čínským následovníkům, ale i proti původem nečínské panující císařské dynastii.²³¹

Do jaké míry se jednalo o podložené informace a do jaké míry o spekulace ze strany rakousko-uherského velvyslanectví, lze odvodit z výpovědi očitého svědka událostí v Šanghaji. Původem český námořník Jaroslav Škába v té době sloužil na palubě S. M. S. Keiser Franz Joseph a shodou okolností byl spolu s několika dalšími krajany začleněn do roty, která byla vysazena na břeh za účelem zesílení ochrany rakousko-uherského konzulátu 18. prosince r. 1905.²³² Obavy z opakování události léta r. 1900 však byly zbytečné a po několik týdnech bylo toto mimořádné bezpečnostní opatření odvoláno.

Jaroslav Škába ve svých pamětech uvádí, že zprávy určené zahraničnímu tisku, které informovaly o znovu rostoucí agresí proti cizincům v Číně, byly účelově vykonstruované a pro dodání věrohodnosti podpořené několika manévry menších vojenských jednotek, které byly později vydávány za pouhá cvičení. Nové *Boxerské povstání* tak bylo dle později vydaných vzpomínek Jaroslava Škáby pouhým prostředkem k zastrašení čínských vládnoucích kruhů. Podle obsahu důvěrného rozhovoru mezi ním a tehdejšího manželkou rakousko-uherského konsula v Šanghaji Emila Hirsche,²³³ která byla původem z českých zemí, šlo také o odvetu za oloupení a ztýrání lovecké společnosti pracovníků evropských zastupitelských úřadů v Šanghaji, kteří v průběhu své kratochvíle někdy v půli prosince r. 1905 (pravděpodobně) nešťastnou náhodou zabili několik Číňanů a nedaleko tábořící větší oddíl pravidelného čínského vojska se rozhodl vzít spravedlnost do svých rukou.²³⁴ Ve světle výpovědi očitého svědka ztrácí hlášení rakousko-uherských zastupitelských úřadů poněkud a

---

²³⁰ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/8, 27. 1. 1906.

²³¹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/8, 10. 3. 1906.

²³² Lehner, G. *Die Chinapolitik Österreich-Ungarns 1896–1917*. s. 119-121.

²³³ Lehner, G. *Beiträge zur Geschichte der k. (u) k. Konsularvertretungen in China*. s. 460.

Emil Hirsch zastával úřad konsula, respektive generálního konsula, v l. 1902 – 1908. Jméno jeho manželky se bohužel nepodařilo dopátrat.

²³⁴ Škába, J. *Boxeři v Šanghaji*. s. 71-80.

důvěryhodnosti. Bez komparace s dalšími prameny osobní nebo ještě lépe čínské provenience se asi nikdy nepodaří objektivně rekonstruovat dění v Šanghaji na přelomu let 1905 a 1906. Jediné, co lze s určitostí říci, je, že došlo-li skutečně k nějakému většímu ozbrojenému střetu cizinců s Číňany, stalo se tak především kvůli naprosto bezohlednému jednání cizinců.

6. Mezi konstitucí a republikou – dění v Číně z pohledu rakousko-uherské diplomacie v l. 1906–1911

6.1. Pohled Rakousko-Uherska na snahy čínského císařského dvora o modernizaci

V dubnu r. 1906 dorazil do Pekingů nový c. (a) k. velvyslanec v Číně, rytíř Eugen von Kuczynski (*29. 3. 1852 † ?), aby přebíral úřad, který do této chvíle vykonával v zastoupení dr. von Rosthorn.²³⁵ Přibližně v době jeho příjezdu právě probíhaly personální změny v diplomatickém sboru v Pekingů a funkci *doyen du corp diplomatique* nyní zastával německý velvyslanec baron von Mum-Schwatzenstein, tou dobou ve svém úřadu již pět let.

Rytíř von Kuczynski byl krátce po svém příjezdu konfrontován s rostoucími nepokoji, které byly pravděpodobně mnohem reálnější hrozbou než ty, které se měly udát v posledních dnech r. 1905. To dokládají i hodnověrné informace o vyvraždění obyvatel domu původem francouzského misionáře a postupu francouzských vyšetřujících orgánů.²³⁶ Rytíř von Kuczynski se stejně jako dr. von Rosthorn obával opakování událostí provázejících Boxerské povstání r. 1900, proto z jeho podnětu připul z japonského přístavu Jokohama do Šanghaje křížník S. M. S. Panter.²³⁷ Podle probádaných pramenů však k žádným ozbrojeným střetům s čínskou stranou nedošlo.

Sociální nepokoje zmítající Čínou v první polovině r. 1906 byly, vedle problémů plynoucích z polokoloniálního postavení Číny, způsobeny také reakcí obyvatelstva na deklarované snahy čínského císařského dvora o modernizaci země. Po potlačení Boxerského povstání a následně po vítězném vstupu Japonska do Mandžuska si vládnoucí kruhy v Číně velmi dobře uvědomovaly vojenskou slabost země a nutnost reformovat minimálně armádu.²³⁸ Ve snaze o posílení země byla r. 1905 dokonce ustanovena zvláštní delegace z řad císařských princů, která byla vyslána na cestu do Evropy, aby zde studovala

---

²³⁵ První správa z Pekingů podepsaná jeho osobou pochází z 23. dubna r. 1906.

OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/8, 23. 4. 1906.

Ritter von Kuczynski měl v r. 1906 za sebou již bohaté zkušenosti na poli mezinárodní diplomacie. Rathkolb, O. 250 Jahren. *Von der Orientalischen zur Diplomatischen Akademie in Wien*. s. 481–482.

²³⁶ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/8, 17. 6. 1906.

²³⁷ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/8, 28. 6. 1906.

²³⁸ Militär-Zeitung. 4. 1. 1906. č. 1. r. 61. s. 6–7. *Militärische Rundschau*.

jednotlivé politické systémy a byla po svém návratu do Číny schopna zhodnotit možnost konstitucionalizace Číny a případně doporučit podobu eventuální konstituce.

Na počátku října se tato delegace vrátila do Pekingů a za své služby byli její členové odměněni vysokými hodnostmi v čínské státní správě. Prostřednictvím c. (a) k. velvyslanectví poděkoval hned následující den čínský císařský dvůr za vlídné přijetí delegace ve Vídni a v Budapešti. V následujících letech 1905–1911 proběhlo několik oficiálních návštěv čínských představitelů v Rakousko-Uhersku. V centru zájmu čínských delegací byla především podoba rakousko-uherského státoprávního modelu a organizace rakousko-uherských ozbrojených sil, v této souvislosti se obě země velmi zajímaly o možnost exportu zbrojařské produkce Škodových závodů do Číny.

Během několika následujících dní byl ke dvoru povolán generál Yuan Shikai, toho času již nejmocnější hodnostář Číny a stálý důvěrný rádce císařovny - vdovy Ci Xi. Pravděpodobně po tajné poradě byla ustanovena zvláštní komise čínských vzdělanců, jejichž úkolem bylo obhájit před císařovnou - vdovou nutnost reformy státního zřízení. Výsledkem jejich práce bylo vydání císařského ediktu, který na čínské poměry velmi liberálně apeloval na čínské hodnostáře, aby přijali nutnost přiblížit podobu čínské státní správy západnímu vzoru.²³⁹ Císařský edikt sice nezmiňoval žádná konkrétní opatření, ale už jen samotný fakt, že veřejně deklaroval nutnost reformy podle euroamerického vzoru, lze považovat za bezprecedentní krok.

Rytíř von Kuczynski se stal svědkem přelomové události, kdy z popudu ultrakonzervativního čínského císařského dvora byla svolána reformní konference, její doporučení byla přijata a v platnost uvedena císařskými edikty, jejichž obsah by se dal shrnout v následujících bodech:

- Redukce císařské rady
- Přeměna většiny centrálních úřadů a přerozdělení jejich kompetencí tak, aby lépe odpovídaly svým zahraničním protějškům
- Vytvoření čínské obdoby ministerstva dopravy, respektive ministerstva spojů

V průběhu listopadu rytíř von Kuczynski zasílal svým nadřízeným do Vídne překlady nově vydaných císařských ediktů spolu se svými stručnými komentáři. Vyjadřuje se velmi

---

²³⁹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/8, 11. 10. 1906.

skepticky o možnosti, že by edikty byly uvedeny v platnost doslovně, a vyjadřuje svůj názor, že se koncipienti císařských ediktů nechali inspirovat japonským vzorem.²⁴⁰

Ačkoliv podle vlastních slov rakousko-uherského velvyslance bylo pro cizince velmi obtížné orientovat se v čínské vnitrostátní politice, rytíř von Kuczynski správně odhadl nevoli císařovny - vdovy Ci Xi k reformám a její vrtošivou povahu. Nejmocnější muž země a důvěrník dvora generál Yuan Shikai se na přelomu let 1906 a 1907 dostal do sporu s císařovnou - vdovou a dalšími jejími rádci. Velvyslanec von Kuczynski se velmi obával případného odvolání generála Yuan Shikai z jeho úřadů, neboť právě jeho osobu vnímal jako největší záruku bezpečnosti cizinců a jejich majetku v Peking u a celé provincii Zhili.²⁴¹

Obavy rakousko-uherského velvyslance z možného chaosu vzniklého odchodem generála Yuan Shikai z centra dění sdíleli i jeho kolegové v diplomatické čtvrti. Zprávy o snaze Číny posílit vojenskou moc vyvolávaly v diplomatickém sboru v Peking u obavy a přiměly jeho členy učinit předběžná opatření pro případ dalšího obležení Diplomatické čtvrti v Peking u.²⁴² Útoky namířené nejen proti cizincům, ale i proti panující dynastii, velmi zesílily v průběhu dubna a května r. 1908. V těchto měsících došlo v Peking u údajně k zhruba 60 žhářským útokům vedeným s cílem poškodit cizince nebo císařskou moc.²⁴³ Podle dalších hlášení přestávali již diplomaté v Peking u věřit, že čínská centrální moc je schopna potlačit rostoucí nepokoje vlastními silami.

Ve zprávách odeslaných do Vídně lze mezi řádky výčtů jednotlivých faktů objevit jeden z paradoxů posledních let čínského císařství. Povstalci rebelující proti vládnoucí mandžuské dynastii byli zároveň i čínští nacionalisté, kteří usilovali o modernizaci Číny a omezení vlivu imperiálních mocností na jejím území. S nadsázkou lze říci, že Číňané, kteří na jedné straně usilovali o svržení již hroučícího se čínského císařského majestátu, na druhé straně usilovali o vytvoření silné čínské státní moci.

Jedinou postavou zaručující v takto nejistých poměrech určitou stabilitu byl právě generál Yuan Shikai. Čínský císařský dvůr jej sice uvrhl do nemilosti, ale přesto si nemohl zatím dovolit riskovat jeho odvolání ze všech klíčových postů, neboť by to mohlo mezi

---

²⁴⁰ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/8, 9. 11. 1906.
OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/8, 28. 6. 1906.

²⁴¹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/8, 12. 1. 1906.
OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/8, 6. 2. 1907.

²⁴² OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/9, 12. 2. 1908.
Zpráva podepsána novým chargé d'affaires (orig, Geschäftsträger) c. (a) k. velvyslanectví, rytířem Wilhelmem von Storck (* ? † ?)

²⁴³ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/9, 18. 4. 1908.

etnicky čínskými hodnostáři vyvolat vlnu odporu. Pro své úsilí modernizovat a posílit Čínu především proti další agresi ze strany koloniálních mocností si mezi ostatními čínskými hodnostáři získal řadu sympatizantů jak v civilním, tak vojenském sektoru. Jeho vliv v severní Číně a pověst důvěryhodné osobnosti, kterou si vybudoval v očích diplomatického sboru v Peking, jej přímo předurčovala jako prostředníka mezi čínským císařským dvorem a diplomatickým sborem v Peking, o čemž svědčí i skutečnost, že se jeho osobnosti dostávalo ze strany c. (a) k. velvyslanectví v Peking čím dál větší pozornosti.

Zahraniční diplomaté přicházeli do styku s čínským panovníkem, případně regentem či regentkou, jen málokdy. V r. 1908 připadla každoroční audience všech členů diplomatického sboru na císařském dvoře v Peking na 19. květen, a ačkoliv byl chargé d'affaires von Storck ve svém úřadu již téměř od počátku r. 1907, viděl císaře a císařovnu - vdovu teprve potřetí. Dle jeho slov působila císařovna dojmem energické a silné ženy a rytíř von Storck byl ochoten věřit, i přes vysoký věk císařovny vdovy (v té době 74 let), pověstem o jejích tajných nočních poradách s vysokými hodnostáři.

Naproti tomu císař Guangxu se rytíři von Storck jevil jako těžce nemocný a zlomený člověk. I přes svůj relativně mladý věk (v té době 34 let), bylo na první pohled viditelné psychické i fyzické strádání v domácím vězení a pod přísným dohledem jeho tety, císařovny - vdovy Ci Xi. Velmi výstižně se rytíř von Storck vyjádřil o čínském císaři jako o...

„ ... napůl chlapani a napůl starci, s bledým až nazelenalým obličejem.“

Rovněž se pozastavoval nad tím, že císař Guangxu, obklopen vším možným přepychem a bezpočtem sloužících, není schopen se dvěma oficiálními manželkami a početným harémem zajistit dědice trůnu, ačkoliv byl ještě před dvěma lety plný vitality a energie k reformám své země.²⁴⁴ Postava čínského císaře byla v politických poměrech první dekády 20. stol. v Číně skutečně pouze loutkou v rukou císařovny - vdovy Ci Xi a některých dalších členů vládnoucího klanu. Ve své analýze mocenských poměrů na čínském císařském dvoře nevynechal rytíř von Storck žádnou z těchto vlivných osobností, vůbec však nezmínil samotného císaře Guangxu.²⁴⁵ Až groteskní poměry vládnoucí čínskému císařskému dvoru si neuvědomovali jen členové diplomatického sboru v Peking, ale také někteří čínští hodnostáři, kteří v nich viděli další důkaz toho, že panující dynastie Qing ztrácí mandát Nebes a s ním i svou legitimitu vládnout.

²⁴⁴ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/9, 19. 5. 1908.

²⁴⁵ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/9, 1. 8. 1908.

6. 2. Kroky rakousko-uherské diplomacie v Číně v časech rozvratu čínského císařství

Lidové povstání proti vládnoucí dynastii se v dějinách imperiální Číny objevuje velmi často, avšak až do poloviny 19. století byla tato povstání organizována téměř výlučně na politickém bázi s cílem svrhnout panující dynastii a nahradit ji novou. Cílem povstalců nebývala revoluce ani výrazná změna režimu. Náboženská povstání, tak jak je chápe euroatlantická civilizace, zachvátila Čínu až v druhé polovině 19. a na počátku 20. století.

Čínské státní zřízení bylo k otázkám víry obyvatel Číny velmi benevolentní, a pokud nejrůznější církevní organizace nezasahovaly do fungování státního aparátu, nebyly nijak zvlášť potírány. Tento relativně mírný postoj čínských vládnoucích kruhů se změnil až s příchodem křesťanských misionářů, kteří z hlediska čínského správního aparátu nepřiměřeně zasahovali do interních záležitostí Číny.²⁴⁶

Počátkem 20. století byl ale čínské imperiální moci zasazen úder nikoliv ze strany křesťanů, jak by snad k tomuto náboženství tradičně nedůvěřivá čínská elita očekávala, ale ze strany čínských muslimů, kteří obývali zejména severozápad země. Vzrůstající nepokoje v tomto regionu neunikly pozornosti nejen rakousko-uherského velvyslanectví, ale také Turecka, jehož sultán se tradičně považoval za ochránce všech muslimů. Turecko, po vzoru křesťanských koloniálních mocností, začalo jednat s čínským císařským dvorem o možnosti vyslat svou vlastní misií do oblastí postižených povstáním, aby zde, podle slov rytíře von Storck, učilo tamní muslimy pravé víře v Proroka. Návštěva tureckého zmocněnce zvláště určeného pro tato jednání vyvolala další vlnu nepokojů.²⁴⁷ Čínské úřady v reakci na tento požadavek pouze odmítly existenci jakékoliv muslimské menšiny, čímž chtěly samozřejmě zabránit vměšování Turecka do čínských vnitrostátních záležitostí.

Jedinou nebouřící se náboženskou obcí byli čínští buddhisté. Rytíř von Storck se o tom ještě téhož roku mohl přesvědčit u příležitosti audience u dalajlámy, který přijel na oficiální návštěvu do Pekingu. Na rakousko-uherské diplomaty zapůsobil jako prostý člověk typicky mongolských rysů, prostých a zemitých způsobů. Podle zmíněného rozhovoru s generálem Yuan Shikai prý Čína vždy považovala dalajlamu za lokálního vazalského knížete a důležitost jeho návštěvě přikládala nyní jen proto, že se v očích diplomatického sboru v Pekingu těšil

²⁴⁶ např.: Kolman, J.; Malina, J.: *Čína z antropologické perspektivy*. s. 151-155.

²⁴⁷ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/9, 12. 8. 1908.

mimořádné účtě.²⁴⁸ Dva členové dalajlámovy suity po několika dnech vykonali zdvořilostní návštěvu na rakousko-uherském velvyslanectví, zde se ovšem podával čínský čaj a šampaňské namísto tradičního tibetského čaje ochuceného žluklým jačím máslem, který byl podáván při návštěvě Dalajlámy a po kterém se všem rakousko-uherským diplomatům udělalo nevoľno již při cestě zpět na jejich velvyslanectví.²⁴⁹

Krátce po návštěvě *reinkarnace Buddhy* v Pekingu a jeho audienci u *Syna Nebes*²⁵⁰ byl 14. listopadu oznámen skón císaře Guangxu. Zvěsti o jeho smrti ale dorazily do diplomatické čtvrti už o několik dní dříve a sám rytíř von Storck věřil, že v den oznámení úmrtí byl císař již několik dnů mrtev.²⁵¹ Do Pekingu byl v čele dvoru stále loajální severní armády povolán zpět generál Yuan Shikai a jako následník dračího trůnu byl provolán teprve tříletý Puyi (溥儀 Pūyí *12. 2. 1883 †3. 2. 1951), synovec zesnulého císaře.²⁵²

Diplomatický sbor v Pekingu se tím dostal do svízelné situace, neboť jeho legitimní setrvání ve městě bylo podle diplomatického protokolu podmíněno akreditací u čínského císařského majestátu. Nově nastoupivší císař ji však nemohl pro svůj věk obnovit a regent Zaifeng princ Hun (載沣醇亲王 Zǎifēng Chúnqīnwáng*8. 1. 1840 †9. 2. 1908),²⁵³ mladší bratr zesnulého císaře a otec nově nastoleného císaře Puyi, ještě nebyl uveden do úřadu regenta. Opakované urgencye k čínskému císařskému dvoru, které jménem všech svých kolegů vznášel *doyen de corp diplomatique* (toho času velvyslanec Španělska) byly sice vyslyšeny, ale reakce na ně byla chladná a odmítavá.

Při první audienci bylo pouze deklarováno, že zahraniční diplomaté se nemusejí obávat o svou bezpečnost. Při druhé audienci, kdy byl vznesen dotaz, zda se tedy diplomatický sbor má se žádostí o akreditace obrátit na regenta Zaifeng prince Chun, bylo opět pouze řečeno, že diplomatický sbor by dle protokolu vůbec neměl spekulovat, kdo bude na post regenta nezletilého císaře Puyi uveden.²⁵⁴

Za oficiální příčinu smrti císaře Guangxu byla označena tuberkulóza, v jejímž důsledku se prý císařovo tělo nafouklo. Rytíř von Storck však zpochybňoval tuto verzi události. Byl přesvědčen, že císař byl otráven na rozkaz nebo se svolením císařovny - vdovy Ci Xi, jejíž

²⁴⁸ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/9, 12. 10. 1908.

²⁴⁹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/9, 28. 10. 1908.

²⁵⁰ Tuto, vzhledem k okolnostem poněkud sarkastickou, poznámku uvedl ve své zprávě rytíř von Storck.

²⁵¹ Tato hypotéza se jeví jako velmi pravděpodobná i po přihlednutí k současným historickým poznatkům, nicméně přímé důkazy chybí.

²⁵² Rytíř von Storck ve své zprávě uvádí věk 4 roky. Tato nesrovnalost pramení nejspíše z toho, že informace pocházela z čínského zdroje a tradiční čínská medicína uváděla věk dětí od prenatálního stádia.

²⁵³ 醇亲王 (Chúnqīnwáng) *císařský princ prvního stupně*

²⁵⁴ I samotný, již jednou oficiálně deklarovaný fakt, že císař Guangxu je mrtev, oficiálně přednesl diplomatickému sboru v Pekingu poradce čínské vlády sir Walter Caine Hillier (*1849 †9. 11. 1927).

zdravotní stav se v posledních měsících prudce zhoršil. V případě, že by se její skon dostavil dříve než skon císaře Guangxu, nebyl by zde již nikdo, kdo by dále svou autoritou udržel císaře Guangxu a ten by se nepochybně krutě pomstil všem císařovniným přívržencům za léta příkoří, která musel snášet v izolaci, a v takovém případě by na popraviště putovala prakticky celá jedna generace vládnoucího klanu a ihned po nich také generál Yuan Shikai.

15. listopadu r. 1908 byly vydány dva císařské edikty. Prvním z nich byl malý Puyi posmrtně adoptován císařem Guangxu, aby se tak symbolicky zajistilo pokračování rodové linie, a druhým bylo regentství císařovny vdovy Ci Xi předáno Zai Feng princů Chun. Tímto aktem se císařovna - vdova, po více než dekádě, oficiálně vzdala mandátu jakkoliv zasahovat do dění v zemi. Ve svém posledním ediktu pověřila své důvěrníky u dvora, aby právě oni vykonali zádušní obřady za zesnulého císaře Guangxu. Rytíř von Storck tento příkaz interpretoval jako symbolické předání moci konzervativním dvorským kruhům, neboť podle obdoby domácího řádu domu dynastie Qing tyto obřady směl vykonávat pouze nový panovník a v případě jeho nezletilosti regent.

Rakousko-uherský chargé d'affaires byl toho mínění, že skon císařovny - vdovy bude pravděpodobně velmi záhy následovat a obával se, že to bude generál Yuan Shikai, nikoliv regent Zai Feng princ Chun, kdo převezme otěže moci, neboť nově jmenovaného regenta považoval za mírného a zjemnělého člověka.²⁵⁵ Postoj rakousko-uherského zmocněnce lze snad vysvětlit tím, že diplomatickému sboru v Pekingu by z hlediska prosazování svých zájmů v Číně více vyhovovala slabá regentská vláda Zai Feng prince Chun, která by po odvolání či sesazení generála Yuan Shikai navíc musela řešit vlnu odporu, kterou by tímto krokem vyvolala mezi čínskými hodnostáři. Naopak autokracie, kterou by generál po uchvácení moci zcela jistě nastolil, by byla upevňování a rozšiřování vlivu imperiálních mocností velkou překážkou. Proto i rytíř von Storck doufal, že se v blízké budoucnosti podaří generála Yuan Shikai sesadit z jeho postů.

Úvahy rytíře von Storck se ukázaly jako správné o pouhé dva dny později, kdy byl oficiálně oznámen skon císařovny - vdovy Ci Xi. Vzhledem k rychlému sledu událostí se spekulovalo, že její smrt nebyla přirozená. Rytíř von Storck ale těmto spekulacím nevěřil. Podle jeho názoru nemělo okolí císařovny - vdovy žádný zájem na její smrti, neboť se těšilo zvláštním privilegiím.²⁵⁶ Ostatně tato smrt přišla ve velmi nevhodnou dobu a podnítila

---

²⁵⁵ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/9, 16. 11. 1908.

²⁵⁶ Podle pramenů dělily smrt císaře Guangxu 14. 11. 1908 a smrt císařovny - vdovy Ci Xi 17. 11. 1908 pouhé tři dny. Pokud se dokonce k uším členů diplomatického sboru v Pekingu donesly fámy o císařově skonu dříve, než byla tato událost oficiálně ohlášena, mohl být dřívější skon císařovny - vdovy úspěšně utajen. Kolik času uběhlo mezi těmito dvěma úmrtími se pravděpodobně již nepodaří zjistit. Výčet v současnosti

již tak silné protidynastické tendence. V reakci na tuto hrozbu vydal čínský císařský dvůr ihned po smrti císařovny - vdovy dva edikty, ve kterých nepřímo zpřísnil bezpečnostní opatření v Zakázaném městě.

Události v Pekingu se až do konce r. 1908 nesly v letargickém duchu smutečních obřadů za zemřelý císařský pár,²⁵⁷ kterému se přišli poklonit i členové diplomatického sboru. Díky tradičnímu smutku byl život na dvoře po tento čas do určité míry paralyzován. Jako blesk z čistého nebe pak působil císařský edikt vydaný 2. ledna r. 1909, kterým byl generál Yuan Shikai sesazen ze všech svých získaných postů. Útěchou mu mělo být vysoké odstupné, které mu mělo zajistit pohodlný život ve stáří. Rytíř von Kuczynski v obavě ze vzpoury etnicky čínskému obyvatelstvu urgentně telegraficky žádal zplnomocnění protestovat u čínskému císařskému dvoru jménem Rakousko-Uherska proti sesazení generála Yuan Shikai.²⁵⁸

Tyto obavy sdíleli i jeho kolegové, a proto se na konferenci členů diplomatického sboru v Pekingu usnesli vznést jednomyslný protest ve prospěch setrvání generála Yuan Shikai ve funkcích. Rytíř von Kuczynski však nekládal do celé akce přílišná očekávání, neboť se domníval, že žádost o audienci ke dvoru bude s výmluvou na 100 dnů trvající smutek za zesnulého císaře a císařovnu - vdovu zamítnuta. Již připravený text protestní nóty však nebyl použit, neboť Japonsko odmítlo nótu ratifikovat, generál Yuan Shikai totiž představoval překážku pro japonský postup v Mandžusku.²⁵⁹

V jarních a letních měsících se císařský dvůr pokusil reorganizovat úřady správy čínských pozemních i námořních ozbrojených sil, ale podle hodnocení rakousko-uherského velvyslanectví si počínal mimořádně nešťastně už jen tím, že do nejvyšších úřadů dosazoval lidi takřka bez zkušeností.²⁶⁰ Obecně se události vyvíjely tak, jak rytíř von Storck predikoval těsně po smrti císařského páru. Čínský císařský dvůr měl natolik slabé postavení, že nedokázal

---

známých faktů dokonce nutí ke spekulaci, že císařovna - vdova mohla zemřít jako první a císař Guangxu byl sprovozen ze světa jejími přívrženci, kteří se obávali možné pomsty. K takovým lidem by zcela jistě patřil i císařův bratr Zai Feng princ Chun, který by se v případě pravdivosti této hypotézy musel celého spiknutí účastnit, nebo o něm přinejmenším vědět. Tímto tvrzením by se daly vysvětlit i prodlevy v dvorském ceremonálu, které zapříčinily dvorské intriky spojené s nedořešeným nástupnictvím a jmenováním regenta nezletilého císaře. Zprávy rakousko-uherského velvyslanectví tuto hypotézu nevyvrací, ale k jejímu prokázání nejsou známy přímé důkazy.

²⁵⁷ V Číně se za císařovnu tradičně považovala matka císaře, byla-li v době početí svého císařského potomka legitimní manželkou. Císařovna vdova Ci Xi byla ve svém postavení výjimkou.

²⁵⁸ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/10, 2. 1. 1909.

²⁵⁹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/10, 4. 1. 1909. OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/10, 17. 1. 1909.

²⁶⁰ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/10, 18. 6. 1909. Dělo se tak pravděpodobně proto, že lidé bez předchozích zkušeností v čínské státní správě ještě neměli konexe, a předpokládalo se, že by mohli být více loajální císařskému dvoru.

rozsáhlou zemi ani efektivně spravovat, natož modernizovat, a tlak imperiálních mocností na centrální úřady stále sílil.

Jak zoufalá musela být situace, dokládá osobní návštěva čínského ministra zahraničí Liang Dunyan (梁敦彦 Liáng Dūnyàn *7. 11. 1858 †12. 5. 1924), který si v důvěrném rozhovoru s rytířem von Kuczynski a s jeho kolegou von Storck trpce stěžoval na bezohledné jednání Japonska a Velké Británie v otázkách prosazování jejich zájmů na čínském území. Zároveň prosil oba o radu, jak by bylo možné posílit postavení Číny v mezinárodní politice. V suplice záznamu rozhovoru bylo sice výslovně uvedeno, že se jedná o hovor důvěrný a nezávazný, i tak si ale rytíř von Kuczynski dovilil neobvyklou otevřenost, když jednoznačně zamítl možnost užšího spojení Německa a Číny z důvodu neustálých snah Německa posílit svou prestiž koloniální mocnosti, kterým by jistě užší spojení s Čínou posloužilo. Z podobných důvodů odmítl rytíř von Kuczynski bližší spolupráci s Japonskem či Velkou Británií jako pro Čínu nevýhodné.

Ministr Liang Dunyan předestřel i možnost těsnější spolupráce s Rakousko-Uherskem, které ale podle slov svého vlastního vyslance nemělo na Dálném východě dostatečnou prestiž. Jako jediného možného partnera Číny v otázce posílení mezinárodního postavení země tak viděl rytíř von Kuczynski USA.²⁶¹ Ministr zahraničí Číny se však tou dobou již obracel na rytíře von Kuczynski *de facto* jako na nového *doyen de corp diplomatique*, neboť jeho předchůdce již byl z Pekingu definitivně odvolán.²⁶²

Jak je z výše uvedeného zřejmé, čínský císařský dvůr a vláda regenta Zaifeng prince Chun se opravdu snažily zemi posílit a reformovat. Žádný z ministrů by si za života císařovny - vdovy nedovolil takto důvěrně a otevřeně konzultovat možný budoucí směr zahraniční politiky Číny. Bohužel reformy přicházely příliš pozdě a okolnosti nepřály jejich úspěšné implementaci. V důsledku špatné úrody postihly lokální hladomory takřka všechny provincie a chudoba v Číně vzrostla natolik, že Zaifeng princ Chun pro množící se atentáty na svou osobu již raději neopouštěl areál Zakázaného města.²⁶³

---

²⁶¹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/10, 31. 7. 1909.

²⁶² OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/10, 2. 8. 1909.

Ve zprávě o svém potvrzení ve funkci uvádí ritt. von Kuczynski, že si přeje navázat na odkaz frh. Czirkanna von Wahlborn.

²⁶³ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/10, 17. 2. 1910.

6. 3. Postoj rakousko-uherské diplomacie k pádu čínského císařství

13. února r. 1911 informoval rytíř von Kuczynski své představené ve Vídni o události v čínských dějinách naprosto bezprecedentní, neboť vůbec poprvé v čínské historii zasedalo shromáždění politických zástupců jednotlivých regionů - zatímní parlament. Po jeho svolání se 51 zástupců všech tehdejších čínských provincií rozhodlo vybrat ze svého středu sedmnáctičlennou deputaci a vyslat ji do Pekingu k čínskému císařskému dvoru se žádostí o svolání centrálního parlamentu již na r. 1910 a nikoliv 1916 jak bylo císařským ediktem původně stanoveno. Odmítnutí deputace vyvolalo nebývalou vlnu odporu zejména ve střední a jižní Číně.²⁶⁴ Vzpourey tentokrát nebyly namířeny proti cizincům, ale výlučně proti vládnoucí dynastii Qing, která se na jihu Číny nikdy netěšila oblibě.

Ačkoliv se čínský císařský dvůr snažil o maximální utajení všeho, co by mohlo vést k podryvání jeho autority, zprávy o nových a nových lokálních povstáních pronikaly do Diplomatické čtvrti v Pekingu stále častěji. Již se nejednalo pouze o zoufalé a zbídačené venkovské obyvatelstvo, ale i o vojenské jednotky, jako tomu bylo například ve městech Suzhou (苏州 Sūzhōu) a Guangzhou (广州 Guǎngzhōu).²⁶⁵

Nepokoje vypukly i v dalších městech a spontánní povstání začala ohrožovat plynulost dopravy, a tím i obchodu. Situace ve městě Nanjing (南京 Nánjīng)²⁶⁶ byla natolik vážná, že rytíř von Kuczynski byl požádán, aby u své vlády zajistil, že křižník S. M. S. Panter setrvá v tamním přístavu a zajistí možnost volné obchodní plavby na veletoku Changjiang (长江 Chángjiāng)²⁶⁷ až do příjezdu dalšího válečného plavidla některé ze zahraničních mocností.²⁶⁸ Protidynastické povstání se rozhořelo i v Šanghaji, ale po ztřešení bezpečnostních opatření a vyčerpání prostředků povstalců bylo vcelku lehce potlačeno.

V tomto duchu se nesly zprávy zasílané do Vídně až do první poloviny října r. 1911. Jedna nevydařená reforma stíhala druhou, nepromyšlené obsazování nově vzniklých úřadů vedlo k tomu, že důležité posty byly svěřovány nezkušeným osobám. To vedlo k dalším a dalším nepokojům, které ale nepřekonalý hranice regionu. Tak tomu bylo až do první

²⁶⁴ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/11, 13. 2. 1910.

²⁶⁵ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/11, 25. 2. 1910. Ve starší literatuře jako *Kanton*.

²⁶⁶ Bývalé hlavní město předchozí čínské dynastie Ming (明 Míng), kde se mandžuská dynastie Qing nikdy netěšila oblibě. Ve starší literatuře jako *Nanking*.

²⁶⁷ Ve starší literatuře jako *Dlouhá řeka*, někdy také *Jang-z'-ťiang*, v souladu s českou transkripcí čínského Yangzijiang (揚子江 Yángzijiāng), což je ale pouze čínský název jejího dolního toku.

²⁶⁸ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/11, 23. 5. 1910.

poloviny října r. 1911. Tehdy do Diplomatické čtvrti v Pekingy dorazila zpráva o ozbrojeném povstání ve městě Wuhan (武汉 Wūhàn). Podle dostupných informací se toto povstání jeví jako všechna ostatní před ním, pouze s tím rozdílem, že povstalci nabízeli v případě zachování neutrality zahraničního settlementu jeho ochranu.²⁶⁹

Hned následujícího dne se ale ukázalo, že toto povstání bude zcela jiné. Povstalci, mnohdy z řad pravidelné čínské armády, měli totiž jednotné velení, strategickou a politickou koncepci a v neposlední řadě množství ukořistěných zbraní z ovládnutých vojenských magazínů. Ještě 15. října odpovídali na oficiální večeři na čínském ministerstvu zahraničí na otázky spojené s nepokojí ve městě Wuhan čínští hodnostáři rytíři von Storck²⁷⁰ s přezíravým úsměvem, přestože den před touto společenskou událostí byl do úřadu místokrále provincie Hubei (湖北 Húběi) jmenován bývalý generál Yuan Shikai. Skutečnost, že se čínský císařský dvůr rozhodl *ztratit tvář* a poskytnou penziovanému hodnostáři takové zadostiučinění, vypovídá, že události ve městě Wuhan byly mnohem vážnější, než bylo oficiálně připouštěno.

Obavy dvora se ukázaly jako opodstatněné, když toto povstání zachvátilo do konce října r. 1911 celou Čínu s výjimkou Mandžuska. Generál Yuan Shikai v nové situaci velmi obratně intrikoval. V boji proti povstalcům se omezoval jen na demonstraci své síly a v takto vypůjčeném čase jednal s čínským císařským dvorem o podmínkách přijetí konstituce a svém místě v novém systému, jak o tom telegraficky informoval rytíř von Storck.

Ani autorita generála Yuan Shikai však nedokázala zabránit etnickým Číňanům v dezercích k povstalcům. Okolí Pekingy se již množilo oddíly sympatizujícími s povstalcí, kteří ve svém provolání k čínskému lidu označili za cíl svého ozbrojeného povstání nic menšího než republiku. Podle rytíře von Storck se etničtí Číňané nyní chtěli pomstít za příkoří v době nadvlády mandžuské dynastie a jako akt vzdoru si uřezávali své copy, symbol podřízenosti mandžuskému císaři. Situace hrozila Mandžům *Bartolomějskou nocí*.²⁷¹

Za této situace přibyl zpět do Pekingy dr. von Rothorn, který se po svém působení na rakousko-uherském zastupitelském úřadu v iránském Teheránu vrátil zpět do Číny, tentokrát již v roli c. (a) k. velvyslance. Čínský císařský dvůr se ocitl na pokraji finančního

---

²⁶⁹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/12, 14. 10. 1911. Historiografie jako den zahájení povstání uvádí tradičně 10. říjen, který se dodnes v ČLR i na Taiwanu slaví jako státní svátek)

²⁷⁰ Rytíř von Kuczynski byl ze svého úřadu uvolněn na poč. r. 1911. OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/12, 27. 11. 1911.

²⁷¹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/12, 27. 11. 1911.

bankrotu, celý jih a střed země byl v rukou povstalců a katastrofální situaci nemohlo zvrátit ani urychlené vydání ústavy čínským císařským dvorem.

S ohledem na sílící nepokoje v Pekingu a jeho okolí byla podniknuta bezpečnostní opatření v souladu s ujednáními o obraně Diplomatické čtvrti v Pekingu, jak byla sepsána po zkušenostech z Boxerského povstání r. 1900. Vzhledem k tomu, že Rakousko-Uhersko nemělo toho času v Číně tolik vojáků, požádal dr. von Rosthorn Vídeň o zplnomocnění povolat k tomuto účelu posádky civilních rakousko-uherských plavidel. Tímto způsobem byla vytvořena milice v počtu 75 mužů, která podléhala pravomoci rakousko-uherského policejního inspektora v Tainqinu a zajišťovala ostrahu tamní rakousko-uherské koncese.²⁷²

Na začátku prosince roku 1911 byl za zprostředkování Velké Británie vyhlášen dočasný klid zbraní, aby mohla být prodiskutována možnost začít jednat o míru.²⁷³ Dr. von Rosthorn stále nevěřil, že by vládnoucí čínská dynastie mohla během tak krátké doby padnout. Pozměnit názor jej přinutil až urgentní telegram z rakousko-uherského generálního konzulátu v Šanghaji, který žádal o instrukce, jak postupovat v případě, kdy čínští povstalci chtějí prohlédat rakousko-uherský parník.²⁷⁴ Fakt, že by povolením prohlídky Rakousko-Uhersko nepřimo uznalo legitimitu povstání, zde nebyl tolik podstatný jako skutečnost, že povstalci měli dostatečné možnosti, aby v krátké době přebrali prakticky celou správu jednoho z největších a nejrušnějších měst Číny.

Na prosincových mírových jednáních v Šanghaji, které se zatajeným dechem sledoval celý diplomatický sbor v Číně, generál Yuan Shikai sice stále obhajoval zachování monarchie v Číně, ale protistrana jednoznačně požadovala jako budoucí státní zřízení republiku.²⁷⁵ Jednáním byl jako pozorovatel přítomen i rytíř von Storck, který rakousko-uherské velvyslanectví informoval o průběhu jednání.

Již v polovině ledna r. 1912 události na čínském dvoře naznačovaly, že k abdikaci dynastie dojde v několika málo příštích týdnech a dr. von Rosthorn byl téhož názoru.²⁷⁶ Události mu daly za pravdu 3. února²⁷⁷, kdy rakousko-uherské velvyslanectví obdrželo šifrovaný telegram o tajném ediktu, kterým čínský císařský dvůr zmocňoval generála Yuan Shikai vyjednat podmínky dobrovolné abdikace. Co ještě před několika měsíci považoval

---

²⁷² OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/12, 13. 11. 1911

²⁷³ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/12, 4. 12. 1911

²⁷⁴ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/12, 18. 12. 1911

²⁷⁵ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/12, 27. 12. 1911

²⁷⁶ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/12, 17. 1. 1912

²⁷⁷ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/12, 3. 2. 1912

téměř celý diplomatický sbor za nemožné, se nyní mělo odehrát v několika málo následujících dnech. Dr. von Rosthorn se obával, že v případě abdikace čínského císařského dvora dojde k rebeliím a rabování, které náhlé mocenské vakuum většinou doprovázejí. Když pak 12. února dorazil na c. (a) k. velvyslanectví v Pekingu z Šanghaje druhý telegram, který stroze oznamoval: „*Abdikace byla právě vyhlášena. Yuan [Shikai] zmocněn k vytvoření provizorní vlády Čínské republiky.*“²⁷⁸, k žádným nepokojům nedošlo.²⁷⁹

Mimořádná bezpečnostní opatření zavedená diplomatickým sborem v Pekingu se v dalších dnech ukázala jako nepotřebná, ale vyvstal zde jiný problém. Abdikací dynastie zmizela i instituce, která akreditovala přítomné diplomaty v jejich funkcích. Jenže dosud nebyly vytvořeny příslušné úřady nově vzniklé Čínské republiky. Starý svět vydechl naposledy a nový se ještě nestihl poprvé nadechnout.

V následujících měsících a letech se Čína musela vyrovnávat s mocenským vakuem, které se vytvořilo po abdikaci čínského císařského dvora. Moci se v jednotlivých provinciích většinou chopili tamní hodnostáři, kteří vystupovali takřka jako jejich vládcové. K diplomatickému uznání Čínské republiky jakožto subjektu mezinárodního práva došlo ze strany Rakousko-Uherska až. Roku 1913 právě proto, že velmi dlouho nebylo vůbec jasné, kdo by měl nově vzniklý stát reprezentovat. Léta 1913 a 1914 pak představují zcela novou kapitolu vztahů Rakousko-Uherska a Číny, kde hlavní roli již nehrála touha Rakousko-Uherska zařadit se po bok koloniálních velmocí, ale snaha získat pro rakousko-uherský průmysl lukrativní zakázky. Zbraně vyrobené v Rakousko-Uhersku se tak čím dál častěji objevovaly ve výstroji reorganizované čínské armády a právě vznikajícího čínského četnictva, které bylo cvičeno mimo jiné i pod dohledem rakousko-uherských instruktorů. Stále těsnější vazby obou zemí ale přerušilo vypuknutí světové války v roce 1914, během níž Čína stále více inklinovala k dohodovému mocnostem, až nakonec sama roku 1917 přerušila s centrálními mocnostmi diplomatické styky a následně vyhlásila Rakousko-Uhersku spolu s Německem válku. C. (a) k. ministerstvu zahraničí byla nóta o vyhlášení války předána 21. srpna roku 1917 a již podruhé v uplynulých dvou dekadách se tak Rakousko-Uherskou ocitlo ve válečném stavu s Čínou.²⁸⁰ Tehdy pravděpodobně jen málokdo předpokládal, že k obnovení diplomatických styků mezi oběma zeměmi již nikdy nedojde.

---

²⁷⁸ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/12, 12. 2. 1912

²⁷⁹ OeStA, HHStA, Diplomatie und Außenpolitik 1848–1918, Ministerium des Äußern, PA, XXIX/12, 1. 3. 1911

²⁸⁰ Lehner, G. *Die Chinapolitik Österreich-Ungarns 1896-1917*. s. 156-230.

Závěr

Cílem práce bylo primárně analyzovat postavení Rakousko-Uherska v Číně z pohledu mezinárodní diplomacie a porovnat je s postavením dalších mocností přítomných v tomto regionu. Na základě probádaných archivních materiálů bylo dokázáno, že Rakousko-Uhersko v letech 1896-1899 reálně zvažovalo možnost vstoupit, třeba i za pomoci zbraní, mezi koloniální mocnosti. Cílem rakousko-uherských imperiálních kruhů nejvýrazněji reprezentovaných osobností c. (a) k. ministra zahraniční hraběte Goluchowského byly části pobřeží současných čínských provincií Zhejian a Fujian, které měly posloužit jako mocenské základny pro získání vlastní rakousko-uherské sféry vlivu v Čínském vnitrozemí. Rakousko-Uhersko však projevilo své koloniální-ambice příliš pozdě, neboť Čína již byla rozdělena a sféry vlivu pevně vytyčeny.

Podíl Rakousko-Uherska na potlačení Boxerského povstání roku 1900 předurčil pozici podunajské monarchie v Číně prakticky až do pádu čínského císařství. Lze říci, že od potlačení Boxerského povstání se Rakousko-Uhersko v Číně těšilo postavení neutrální velmoci, která je respektována jako rovnocenný partner při jednání, ale zároveň není v regionu příliš zainteresována. Bez výraznějších koloniálních ambicí zastávalo Rakousko-Uhersko prostřednictvím svých zastupitelských orgánů v Číně pozici spíše zprostředkovatelskou a poradní. Čínská strana považovala Rakousko-Uhersko za možného obchodního partnera a politického spojence. Skutečnost, že Rakousko-Uhersko neuplatňovalo na čínském teritoriu agresivní imperiální politiku, budila v čínských institucích sympatie a částečně i důvěru.

Čína a Dálný východ se, s výjimkou r. 1900 a 1901, v rakousko-uherské zahraniční politice těšily sice jen druhořadému zájmu, ale přesto se zde do budoucna počítalo s rozšířením vlivu. Rakousko-Uhersko postupně nabývalo v Číně na významu, ale nebylo to díky jeho silné vojenské přítomnosti, jako spíše díky schopnosti rakousko-uherského průmyslu proniknout na čínský trh. Po pádu čínského císařského režimu a vzniku Čínské republiky se Rakousko-Uhersko úspěšně chopilo příležitosti a vstoupilo s produkty svého průmyslu na čínský trh.

Dalším cílem práce bylo seznámit se s rysy tradiční čínské mentality pokusit se tím lépe pochopit pohnutky, které vedly čínskou stranu k rozhodnutím, která by se dnes mohla jevit jako iracionální. Tvůrci politiky čínského císařství přelomu 19. a 20. století tato rozhodnutí ale považovali za správná a zcela v souladu s představami o ideálním světovém řádu, které jim vštípl tradiční čínský vzdělávací systém. Bohužel tyto ideály neobstály v tehdejší světě, jehož tón již udávala euroatlantická civilizace.

Práce maximálně přihlíží k událostem na čínské straně, bohužel však k podrobnějšímu zpracování těchto událostí nejsou dostupné prameny. Probádání pramenů čínské proveniencí by mohlo objasnit sporné otázky, které dosud nebyly zcela uspokojivě zodpovězeny. Komplikace spojené se získáním přístupu do čínských archivů jsou však bohužel jen obtížně překonatelné. Není vůbec jisté, zda se nějaké prameny k tomuto tématu dochovaly, a pokud ano, zda mají pro další bádání vypovídací hodnotu.

V průběhu tvorby této práce však bylo nalezeno množství dalších pramenů a literatury, které by v budoucnosti umožnily probádat problematiku rakousko-uhersko čínských vztahů i v jiné než diplomatické rovině. S ohledem na vytyčené téma práce, nebyly tyto prameny a literatura v práci použity, autor se ale domnívá, že by jejich probádání mohlo být vhodným pokračováním tohoto badatelského záměru.

Jedním z možných témat budoucího výzkumu je např. osobnost Miloslava Kobra, jakožto kariérního diplomata. Jeho bohatá diplomatická kariéra nejprve ve službách Rakousko-Uherska a následně nástupnické Československé republiky by jistě byla velmi zajímavou sondou do vrcholné éry rakousko-uherské diplomacie, na jejíchž troskách byla budována i diplomacie nově vzniklého Československa. Sledování kariéry Miloslava Kobra by rovněž pomohl objasnit, jakým způsobem se bývalí představitelé elity Rakousko-Uherska začleňovali do struktur nástupnického Československa.

Dalším možným tématem budoucího výzkumu může být rekonstrukce objemu a složení rakousko-uherského exportu do Číny na základě archivních fondů v ČR a následné porovnání se závěry, které byli učiněny rakouskými badateli. Toto téma však právě zpracovává doc. Ing. Skřivan ml., proto se autor domnívá, že výzkum na toto téma by bylo vhodné nejprve konzultovat právě s doc. Ing. Skřivanem.

Z hlediska pokračování v již existujících projektech by bylo nepochybně přínosné pokusit se v rámci dalšího badatelského záměru rekonstruovat mediální obraz Číny v Rakousko-Uhersku. Jednou z možných metod výzkumu by mohla být komparace sdělení česky a německy psaného rakousko-uherského tisku a následné porovnání dobových tiskových zpráv s poznatky současné historiografie.

Jak je z předchozího nástinu dalšího možného bádání zřejmé, téma rakousko-uherské přítomnosti v Číně, respektive na celém Dálném východě, dosud v české historiografii není zdaleka vyčerpáno a archivy ještě zdaleka nevydaly všechna svá tajemství.

Anotace

Jméno a příjmení autora:	Adam Cabiš
Název katedry a fakulta:	Katedra historie, Filozofická fakulta
Název diplomové práce:	Rakousko-Uhersko a Čína - diplomatické vztahy dvou císařství v letech 1896–1911
Vedoucí magisterské diplomové práce:	PhDr. Michael Viktořík PhD.
Počet znaků:	234 183
Počet použité literatury a ostatních zdrojů:	82
Klíčová slova:	Rakousko-Uhersko Čína Boxerské povstání Diplomacie Vojenství Imperialismus Kolonialismus

Charakteristika magisterské diplomové práce: Práce si klade za cíl analyzovat vztahy Rakousko-Uherska a Číny se zaměřením na jejich diplomatickou rovinu. Rakousko-Uhersko se zpočátku snažilo o proniknutí mezi koloniální mocnosti přítomné na území Číny, ale neuspělo. Podíl Rakousko-Uherska na potlačení Boxerského povstání roku 1900 determinoval jeho postavení v Číně prakticky až do pádu čínského císařství. Rakousko-Uhersko tak v Číně zaujímalo postavení neutrální mocnosti, která v tomto regionu neměla *de facto* žádný hmotný zájem, ale vzhledem ke postavení světově uznávané mocnosti, byl její hlas respektován jako poradní a rovnocenný.

Seznam pramenů a literatury

I. Prameny

a) Archivní

- ÖStA, pobočka HHStA, fond Politisches Archiv, sign. XXIX China, kart. č. 6-12.
- ÖStA, pobočka HHStA, fond Administrative Registratur, sign. F7: Fremde Missionen in der Monarchie, kart. 36.
- ÖStA, pobočka HHStA, fond: Administrative Registratur, sign. F4: Staatskazlei und Ministerium des Äußern, kart. 65, 180, 291.
- ÖStA, pobočka HHStA, fond Gesandtschaftarchiv Peking, kart. 61-63.
- Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Obchodní a živnostenská komora (OŽK) v Olomouci (1851-1948), sv. 3. – Spisy III. Manipulace (1878-1922), Zvláštní výbory a komise, kart. č. 813.
- Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond OŽK v Olomouci (1851-1948), sv. 3. – Spisy III. Manipulace (1878-1922), Zvláštní výbory a komise, kart. č. 824.
- Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond OŽK v Olomouci (1851-1948), sv. 3. – Spisy III. Manipulace (1878-1922), Zvláštní výbory a komise, kart. č. 901.
- Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond OŽK v Olomouci (1851-1948), sv. 3. – Spisy III. Manipulace (1878-1922), Zvláštní výbory a komise, kart. č. 917.

b) Tištěné

- DER LING. *Krutá císařovna*. Praha, Nakladatelství Jos. R. Vilímek, 1931. 252 s.
- HAM, C.: *Mit S. M. S. Zenta in China*. Wien: Verlag Österreich, 2000. 159 s.
- HEROLDOVÁ, H.: *Jitřenka pluje na východ. Deník českého námořníka Václava Stejskala z cesty korvety S. M. S. Aurora do Malajsie, Indonésie, Číny a Japonska z let 1886-1888*. Praha, Mare-Czech, 2007. 211 s.
- LOTI, P.: *Poslední dni Pekinku*. Kraft, Praha, 1924/5. 306 s
- PCHU-I. *Byl jsem posledním čínským císařem*. Praha: Panorama, 1990. 356 s.

- ROSTHORN, P. VON: *Peking 1900, Paula von Rosthorns Erinnerung an den Boxeraufstand, März bis August 1900*. Ed. Pechmann, A. Wien, Böhlau Verlag, 2001. 139 s.
- SLAVÍČEK, K.: *Listy z Číny do vlasti a jiná korespondence s evropskými hvězdáři (1716–1735)*. Ed. Kolmaš, Jos. Praha, Vyšehrad, 1995. 269 s.
- ŠKÁBA, J.: *Boxeři v Šanghaji*. Praha, Mare-Czech, 2005. 144 s.
- WINTERHALDER, T. Ritter von: *Kämpfe in China. Die Wirren und die Beteiligung von Österreich-Ungarns Seemacht an ihrer Niederwerfung in den Jahren 1900–1901*. Wien, 1902. 584 s.
- WÜNSCHE, D.: *Feldposte aus China – Wahrnehmungs- und Deutungsmuster deutscher Soldaten zur Zeit des Boxeraufstandes 1900/1901*. Berlin: Christoph Link Verlag, 2000. 479 s.
- WURZBACH, C. VON.: *Biographisches Lexikon des Kaiserthum Oesterreich*. Band III. Wien, 1858. s. 44-46.

c) **Archivní periodika**

- DAVIES, L. J.: *The Chinese „Boxers“*. In: National Geographic, 1. 7. 1900. č. 7. r. 11. s. 281-287.
- Militär-Zeitung. 20. 6. 1900. č. 24. r. 55. s. 1-2. *Unsere Kriegsmarine in China*.
- Militär-Zeitung. 4. 1. 1906. č. 1. r. 61. s. 6-7. *Militärische Rundschau*.
- Militär-Zeitung. 5. 10. 1901. č. 35. r. 56. s. 275. *Rückkehr der österreichisch-ungarischen Escadre aus Ostasien*.
- NFP, 18. 7. 1900. č. 12895. s. 2.
- NFP, 23. 6. 1900. č. 12870. s. 3.
- NFP, 24. 6. 1900. č. 12871. s. 1.
- NFP, 29. 7. 1900. č. 12906. s. 1-2.
- NFP. 06. 7. 1900. č. 12883. s. 1.
- *The Tsung-Li Yamen*. In: National Geographic, 1. 7. 1900. č. 7. r. 11. s. 290-293.

II. **Literatura**

- Bakešová, I.: *Československo – Čína 1918-1948*. Rakovník: Nákladem vlastním, 1997. 147 s.

- Bakešová, I.: *Čína ve XX. století*, díl I. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. 189 s.
- Basch-Ritter, R.: *Österreich auf allen Meeren, Geschichte der k. (u) k. Kriegsmarine von 1382 bis 1918*. Graz, Styria Verlag, 1987. 230 s.
- Cabiš, A. - Kolář, O. - Podolský, K.: *Mediální obraz Dálného východu v československém tisku*. Dosud nepublikováno.
- Coblin, S. W.: *Franz Kühnert and the Phonetics of Late Nineteenth-Century Nankingese*. In: *Journal of the American Oriental Society*. r. 128, č. 1, 2008. s. 131-137.
- Connaughton, R.: *Vycházející slunce a skolený medvěd, Rusko-japonská válka 1904-1905*. Praha: BB art, 2004. 387 s.
- Domros, M. - Peng Gongbing: *The Climate of China*. Berlin: Springer-Verlag, 1988. 369 s.
- Eckert, J. C. a kol.: *Dějiny Koreje*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 387 s.
- Fairbank, J. K.: *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. 656 s.
- Fairbank, J. K.: *The Cambridge History of China I. Vol. XI*. Cambridge: Cambridge University Press. s. 725 s.
- Fairbank, J. K.: *The Cambridge History of China II. Vol. XI*. Cambridge: Cambridge University Press. 784 s.
- Gruber, K.: *Seemacht unter rot weiß roter Flagge*. Zell am See: SochorGroup GmbH, 2005. 286 s.
- Gunter, J.: *Bohové a symboly staré Číny – slovník čínské mytologie*. Praha: Brána, 2005. 217 s.
- Heise, G. L.: *Beiträge zu den Wirtschaftsbeziehungen zwischen Österreich-Ungarn und China (1860–1914)*. Wien: Uni. DsA, 1999. 386 s.
- Hörtler, G.: *Die österreichisch-ungarische Konzession in Tianjin*. Wien: Uni. DsA, 1984. 178 s.
- Kaminski, G.: *Der Boxeraufstand – entlarvter Mythos*. Wien: Löcker, 2000. 248 s.
- Kane, D.: *Knížka o čínštině*. Mirošovice: DesertRose, 2009. 210 s.
- Kolmaš, J. - Malina, J.: *Čína z antropologické perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 475 s.
- Lee Chinyun: *Obchod mezi Čínou a českými zeměmi koncem rakouského císařství*. *Studia orientalia slovacae*, r. 4, 2005. s. 65–92

- Lehner, G.: - Lehner, M.: *Österreich-Ungarn und der „Boxeraufstand“ in China*. Mitteilung des Österreichischen Staatsarchiv, Sonderband 6. Innsbruck, Wien: Studien-Verlag, 2002. 739 s.
- Lehner, G.: *Beiträge zur Geschichte der k. (u.) k. Konsularvertretungen in China*. Wien, Uni. DsA, 1995. 459 s.
- Lehner, G.: *Der Chinesische-Unterricht an der k. u. k. Konsularakademie*. Mitt. d. Österr. Staatsarch. r. 51, 2004. Wien: OeStA, 1998. 251-284.
- Lehner, G.: *Die Chinapolitik Österreich-Ungarns 1896–1917*. Wien: Uni. DpA, 1992. 260 s.
- Lehner, G.: *Chinesisch für den auswärtigen Dienst. Zwei Dolmetscher-Eleven an der k. und k. Gesandtschaft in Beijing in den Jahren 1897–1900*. Mitt. d. Österr. Staatsarch. r. 46, 1998. Wien: OeStA, 1998. s. 107-124.
- Lehner, G.: *Österreich-Ungarn und Boexersaufstand: Die Politik Österreich-Ungarns im Sommer 1900 und die Einsätze der k.u.k. Marinedetachements in China*. In: *Das Deutsche Reich und der Boxeraufstand*. Sv. 2. München Iuducium Verlag GmbH, 2002. s. 103-122.
- Lehner, M.: *Die Errichtung des k. u k. Gesandtschaftpalais in Beijing 1896-1900*. Mitt. d. Österr. Staatsarch. r. 46. Wien: OeStA, 1998. s. 125-145.
- Lehner, M.: *Die Tätigkeit der Kriegsmatrine – Der Alltag der k.u.k. Eskader in Ostasien*. In: *Das Deutsche Reich und der Boxeraufstand*. In: *Das Deutsche Reich und der Boxeraufstand*. Sv. 2. München Iuducium Verlag GmbH, 2002. s. 203-228.
- Lewis, B. R.: *Churchill*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2007. 256 s.
- Marek, J.: *Pod rakouskou vlajkou. Čeští námořníci v létech 1900–1918*. Cheb: Svět křídel, 2003. 283 s.
- Obuchová, Ľ.: *Kmotr c. a k. sinologie Josef Haas*. In: *Krajané ve starém orientu*. Praha: ČOS, 2009. s. 24-51.
- Olivová, L. (red.): *Zkouškový systém na Dálném východě*. ČOS: Praha, 2002. 103 s.
- Olivová, L.: *Tradiční čínská architektura*. Praha, Dokořán, 2008. 157 s.
- Pfusterschmid-Hardetenstein, H.: *A Short History of Diplomatic Academy of Vinna*. DAV: 2008. 56. s.
- Rathkolb, O.: *250 Jahren. Von der Orientalischen zur Diplomatischen Akademie in Wien*. Innsbruck, Wien: Studien-Verlg., 2004. 657 s.

- Really, T. H. *The Taiping Heavenly Kingdom, Rebellion and Blasphemy of Empire*. Seattle: University of Washington Press, 2004. 232 s.
- Reischauer, E. O. - Craig, A. M.: *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. 441 s.
- Said, E. W.: *Orientalismus. Západní koncepce orientu*. Praha: Paseka, 2008. 459 s.
- Simonovskaja, L. V. - Furhev, M. F.: *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství svoboda, 1978. 716 s.
- Skřivan, A. ml.: *Austro-Hungarin Export to China*. In: Prague Papers on the History of International relations. Pratur: PBtisk, 2008. s. 191-208.
- Skřivan, A. ml.: *Československý vývoz do Číny 1918-1992*. Praha: Scriptorium, 2009. 485 s.
- Skřivan, A. st.: *Die Politik der Großmächte im Fernen Osten in den 90. Jahren des 19. Jahrhunderts*. In: Prague Papers on the History of International Relations. Praha: Univerzita Karlova, 2000. s. 169-196
- Skřivan, A. st.: *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů před I. světovou válkou. Politika velmocí a boxerské povstání v Číně*. Historický obzor, r. 4, č. 4, 1993. s. 74-77.
- Šuleř, P.: *Jindřich Vávra. Rytíř Dalekých moří*. Brno: Moravské zemské muzeum, 1998. 38 s.
- Tauer, F. *Zum hunderststen Geburtsjahr und vierziger Todesjahr*. In: Archiv Orientální r. 28. Praha: Československý orientální ústav, 1960. s. 529-546.
- Thiess, F.: *Tragedie u Cušimy. Historie rusko-japonské námořní války*. Praha: František Borový, 1939. 524 s.
- Vochala, J.: *Konfucius v zrcadle sebraných výroků*. Praha: Academia, 2009. 534 s.
- Winkler, Dieter - Pawlik, Georg: *Die Dampfschiffahrtsgesellschaft Österreichischer Lloyd 1836– 1918*. Graz: Weishaupt, 1986. 143 s.
- Wünsche, D.: *Feldposten aus China. Wahrnehmungs- und Deutungsmuster deutscher Soldaten zur Zeit des Boxeraufstandes 1900/1901*. s. 248-348.
- Županič, J. - Hořčíčka, V. - Králová, H.: *Na rozcestí. Rakousko-Uherská zahraniční služba v posledních letech existence monarchie*. Praha: Pankrác, 2009. 212 s.

III. Internetové zdroje

- <http://zh.wikipedia.org/zh-sg/聂士成> (13. 12: 2012)
- <http://zh.wikisource.org/wiki/辛丑條約> (13. 12: 2012)
- <http://zh.wikipedia.org/zh-sg/廊坊大捷> (13. 12: 2012)
- http://en.wikisource.org/wiki/Boxer_Protocol (13. 12: 2012)

Resumé

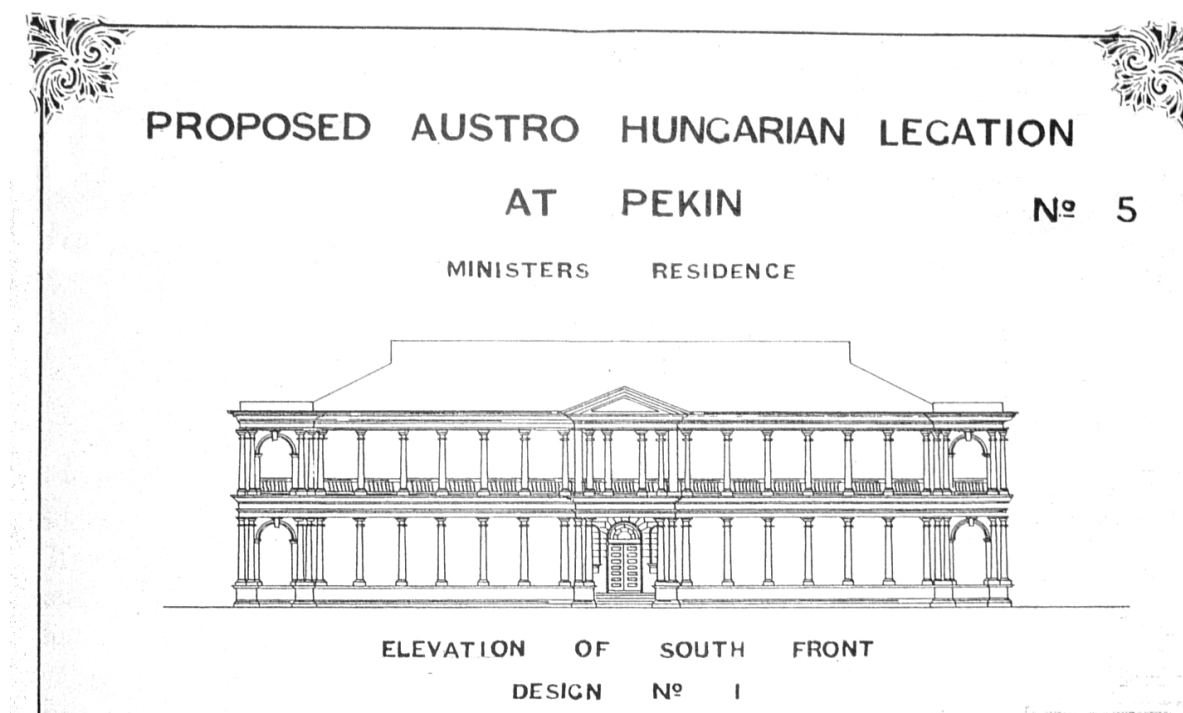
The work aims to analyze the relations of Austria-Hungary and China, focusing on the diplomatic relationships. Austro-Hungarian monarchy originally tried to penetrate into the colonial powers in China, but all of the efforts of Austro-Hungarian monarchy have failed. Share of Austria-Hungary to suppress the Boxer Rebellion in summer 1900 determined its position in China until the fall of the Chinese Empire. Austro-Hungarian monarchy in China occupied a position of neutral power, which hasn't had any real interest in this region. Because of the position of world power the other states recognized its status as the status of full-respected member of international powers in China with equivalent authority and right of vote.

Přílohy

Seznam příloh:

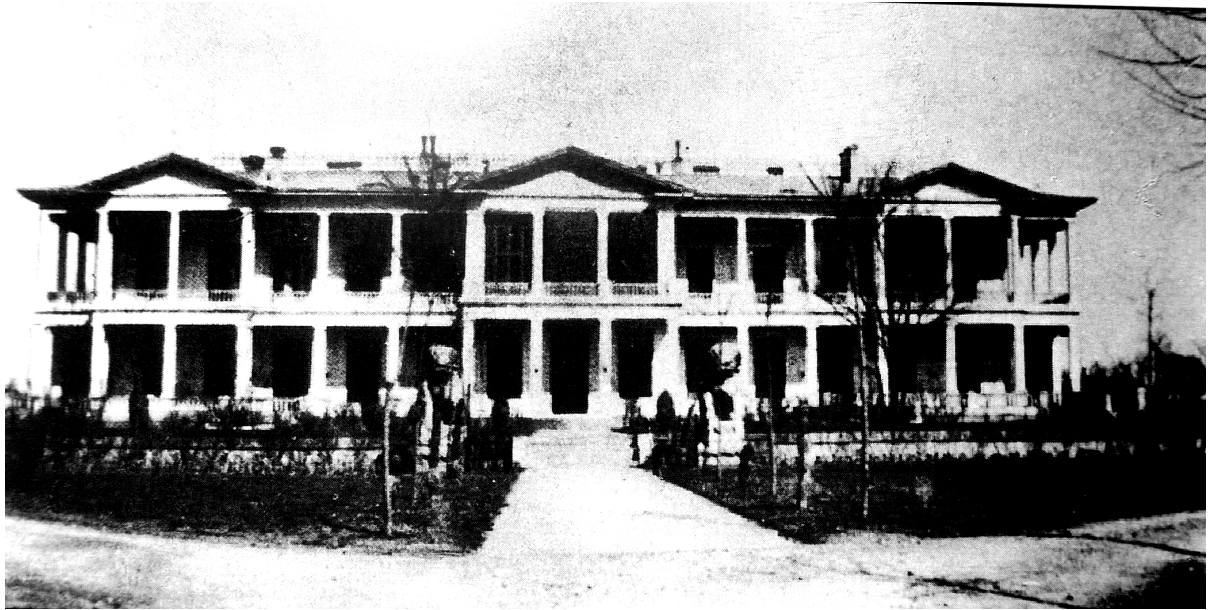
1. Budova rakousko-uherského velvyslanectví – návrh průčelí
2. Budova rakousko-uherského velvyslanectví – dobová fotografie
3. Poloha rakousko-uherského velvyslanectví v Diplomatické čtvrti v Pekingu
4. Ukořistěná uniforma čínského pravidelného vojska (nahore) a tradiční čínský cop (dole) ve sbírkách Heeresgeschichtlichesmuseum Arsenal in Wien (foto autor)

Příloha 1.

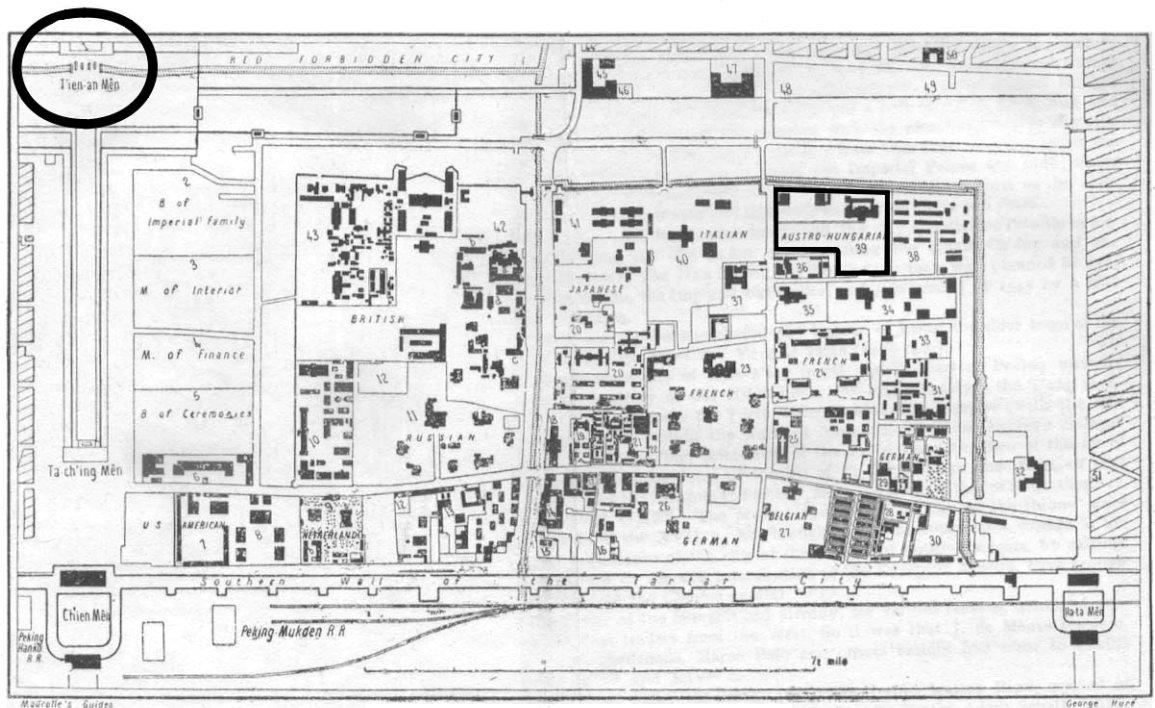
Budova rakousko-uherského velvyslanectví – návrh průčelí

Příloha 2.

Budova rakousko-uherského velvyslanectví – dobová fotografie

Příloha 3.

PEKING. — LEGATION QUARTER

Poloha rakousko-uherského velvyslanectví v Diplomatické čtvrti v Peking

Příloha 4.

Ukořistěná uniforma čínského pravidelného vojska (nahore) a tradiční čínský cop (dole) ve sbírkách Heeresgeschichtlichesmuseum Arsenal in Wien (foto autor)